

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ
І В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

ТОМ III

Київ – 2022

Схвалено рішенням Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України 25 травня 2022 р., протокол № 7

Редакційна колегія:

ДЕГТЯРЬОВА Ія, доктор наук з державного управління, професор; КУЙБИДА Василь, доктор наук з державного управління, професор; ПЕТРОВСЬКИЙ Петро, доктор наук з державного управління, професор; МЕЛЬНИК Тетяна, магістр державного управління; БОРОДІН Євгеній, доктор історичних наук, професор; ДРАЧ Ірина, доктор педагогічних наук, доцент; ІЖА Микола, доктор політичних наук, професор; КОВТУН Оксана, кандидат наук з державного управління, доцент; МАМАТОВА Тетяна, доктор наук з державного управління, професор; МЕЛЬНИК Юрій, кандидат юридичних наук; МОСКАЛЕНКО Світлана, кандидат наук з державного управління, доцент; МУРАНОВА Наталія, доктор педагогічних наук, професор; ПАХОМОВА Тетяна, доктор наук з державного управління, професор; ПЕТРОЄ Ольга, доктор наук з державного управління, професор; ПЛАХОТНЮК Наталія, кандидат юридичних наук, доцент; ПОДОЛЬЧАК Назарій, доктор економічних наук, професор; ПУХКАЛ Олександр, доктор наук з державного управління, професор; РОЖНОВА Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент; СУХІТАШВІЛІ Ія; СУШИЙ Олена, доктор наук з державного управління, доцент; ТОКАР Маріан, доктор наук з державного управління, доцент; ЧИКАРЕНКО Ірина, доктор наук з державного управління, професор.

Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія : І.О. Дегтярєва, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 3. К. : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 158 с.

У збірнику представлено виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні».

Том І містить тези доповідей, подані на секції 7-9: "Соціально-культурні та психологічні аспекти публічного управління та адміністрування в умовах війни та в поствоєнний період"; "Забезпечення єдності громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни та в поствоєнний період"; "Сьогоднішні завдання модернізації України".

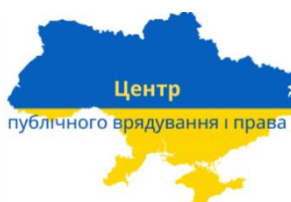
Для наукових, науково-педагогічних працівників, теоретиків і практиків публічного управління, психологів, а також усіх, хто цікавиться особливостями публічного управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період.

У матеріалах збережено стиль, орфографію та пунктуацію авторів. Редакція може не поділяти думку авторів і не несе відповідальності за достовірність наданої ними інформації.

Співорганізатори конференції

Національний університет
«Львівська політехніка»

Аналітично-
консалтинговий центр
публічного врядування
і права

ДЗВО
«Університет менеджменту
освіти» НАПН України

Фундація європейських
і безпекових досліджень

Всеукраїнська асоціація
магістрів державного
управління

Національний
технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут соціальної та
політичної психології
НАПН України

Інститут вищої освіти
НАПН України

Український
Центр суспільного розвитку

Навчально-науковий
інститут менеджменту та
психології ДЗВО
«Університет менеджменту
освіти» НАПН України

Ужгородський
національний
університет

Навчально-науковий інститут
публічної служби
та управління Державного
університету «Одеська
політехніка»

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні

15–28 квітня 2022 року

ЗМІСТ

РЕЗОЛЮЦІЯ КОНФЕРЕНЦІЇ	7
СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	23
<i>Афонін Е.А. Психосоціальні передумови воєнних злочинів росії під час російсько-української війни 2022 .....</i>	<i>23</i>
<i>Будзин В.Р. Трансформація державної політики збереження та розвитку громадського здоров'я внаслідок впливу пандемічних загроз у період воєнного стану.....</i>	<i>27</i>
<i>Гусарчук Л.Д. Соціокультурні й психологічні аспекти публічного управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період.....</i>	<i>29</i>
<i>Дзвінчук Д.І., Лютий М.О., Петренко В.П., Чепесюк В.В. Модель 3s-лідерства як основа нівелювання і ліквідації когнітивних упереджень лідера та його послідовників на результати їх взаємодії.....</i>	<i>32</i>
<i>Дурман М.О., Хмельницька М.В. Аналіз реакції релігійних організацій на воєнну агресію росії проти України.....</i>	<i>35</i>
<i>Дурман О.Л., Грицак Л.Б. Посилення демократичних відмінностей українців та росіян на тлі воєнного вторгнення Росії в Україну.....</i>	<i>38</i>
<i>Кантур О.М. Державне регулювання соціальних мереж: досвід країн ЄС та США.....</i>	<i>41</i>
<i>Лазоренко Б.П. Управлінські та організаційно-психологічні завдання щодо вирішення проблем тимчасово переміщених українських громадян.....</i>	<i>45</i>
<i>Лозинський О.М. «Інтолерантність до корупції» як критерій конкурсного відбору на зайняття посад державної служби .....</i>	<i>47</i>
<i>Суший О.В. Публічний простір в умовах війни та поствоєнні комунікативні практики.....</i>	<i>49</i>
<i>Товста С.Д. Психологічні інтенції науково-педагогічних працівників та лідерів в умовах війни .....</i>	<i>52</i>
<i>Третьяк В.В. Філософсько-понятійна структура розуміння національної самосвідомості особистості.....</i>	<i>53</i>
<i>Шепель М.Є. Імідж державного службовця у воєнний та поствоєнний період в Україні.....</i>	<i>56</i>

СЕКЦІЯ 8. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД..... 60

- Антипенко І.В.* Концептуальні кроки поєднання громадянського суспільства і держави в процесі відбудови України в повоєнний період..... 60
- Антонюк Р.В.* Російський тероризм як засіб залякування українського суспільства в умовах війни 62
- Бережна Г.В.* Взаємодія громадського сектору та влади у період воєнного стану в Україні: реалії поточного часу та перспективи..... 65
- Гомоляко О.В.* Ментальне обличчя українського суспільства в умовах війни 67
- Зан М.П., Горват М.В.* Перспективи повноцінного включення ромської етнічної меншини в громадянське суспільство поствоєнної України..... 69
- Кагадій М.І.* Особливості взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади в Україні під час російської військової агресії (на прикладі Чернігівщини)..... 72
- Кальниш Ю.Г.* Територіальна оборона як новий вид соціальної спільноти в Україні 74
- Клочко А.А.* Взаємодія політико-управлінської еліти та громадянського суспільства, як важливий фактор протидії військовій агресії та успішної відбудови України..... 77
- Кожушко А.О.* Новітні інструменти співпраці громадянського суспільства і публічної влади в умовах війни та в поствоєнний період 82
- Костецька Л.М.* Взаємозв'язок популізму і демократії 84
- Новаченко Т.В.* Політичний авторитет в умовах війни як драйвер солідаризації українського суспільства 87
- Парфенюк Т.В.* Особливості забезпечення енергетичної безпеки в умовах війни та у поствоєнний період: роль держави та громадянського суспільства 90
- Пухкал О.Г.* Єдність українського громадянського суспільства – ключовий чинник протидії російському вторгненню 94
- Скиба М.В.* Стан та основні тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні..... 97
- Стадник М.М.* Пріоритети забезпечення єдності громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни і повоєнний період 100

Ткачова Н.М., Біленко М. Діяльність політичних партій як фактор розвитку і єдності громадянського суспільства в умовах військової агресії..... 102

СЕКЦІЯ 9. СЬОГОДНІШНІ ЗАВДАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ... 105

Баран М.П., Петренко В.П., Хамчук Г.П. Про проблему приваблення і утримання талантів у системі публічного управління та адміністрування України 105

Боголепова А.В. Заходи органів державної влади щодо подолання корупції у поствоєнний період..... 108

Гембара Г.І. Особливості звернення до адміністративного суду в умовах воєнного стану..... 110

Дяченко Н.П., Дяченко В.С. Модернізація механізмів державного регулювання у сфері інтелектуальної власності України..... 113

Кузьмін Д.В., Іващенко М.М. Роль альтернативної енергетики у майбутній повоєнній відбудові для власників приватних домогосподарств 116

Куйбіда В.С., Шпекторенко І.В. методологія публічного управління як система: теоретичні та практичні аспекти 118

Куйбіда С.В., Куйбіда В.С. Сьогоднішні пріоритетні завдання модернізації України 125

Курносенко Л.В. Інструменти міжнародних фінансових організацій для підтримки економіки України під час воєнного стану..... 137

Мельниченко О.А. Концептуальні засади стратегії післявоєнної відбудови України 140

Пасічник В.М. Пріоритети забезпечення інформаційної безпеки України в умовах російсько-української війни..... 143

Сухаренко В.В. Медична реабілітація військовослужбовців: державно-управлінський аспект..... 147

Теличко В.С. Ревіталізація, розвиток промисловості та будівництва в регіонах України..... 149

Федець А.В. Основні аспекти створення та впровадження альтернативної моделі організації готівкового обігу в Україні..... 152

Цогла І.В., Пересоляк В.Ю. Розбудова територій населених пунктів та територіальних громад як одне з ключових завдань модернізації України у післявоєнний час 155

РЕЗОЛЮЦІЯ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Публічне управління та адміністрування в умовах війни
і в поствоєнний період в Україні»,
що відбулася у період 15–28 квітня 2022 року

У березні 2014 року Російська Федерація окупувала Автономну Республіку Крим, Севастополь, окремі райони Донецької і Луганської областей, та розпочала збройну агресію проти України. У результаті загальна чисельність людських втрат з 14 квітня 2014 року по 31 січня 2021 року становить 3 375 загиблих цивільних осіб та приблизно 4 150 загиблих українських військових.

24 лютого 2022 року Російська Федерація за сприяння Республіки Білорусь розпочала новий нічим не спровокований широкомасштабний наступ на територію України. За період з 24 лютого по 20 травня 2022 року зафіксовано 4600 випадків загибелі цивільних осіб в Україні, у тому числі 232 дитини, не враховуючи дані про загиблих і поранених у Маріуполі, Волновасі та інших населених пунктах, де окупанти ведуть активні бойові дії.

Російські війська, застосовуючи зброю із широкою зоною ураження, у тому числі заборонені її види, здійснюючи обстріли з реактивних систем залпового вогню, ракетні удари та авіабомбардування, свідомо знищують не лише об'єкти військової, а й цивільної інфраструктури, зокрема житлові будинки, школи, лікарні, дитячі садки, музеї, театри тощо. Їх знищення і пошкодження унеможливило належне життєзабезпечення сотень тисяч українських громадян. За попередніми підрахунками загальні збитки України через війну вже становлять понад трильйон доларів США.

В умовах війни перед органами публічної влади України постали нові виклики та завдання, пов'язані з наданням адміністративних послуг, забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання, організацією територіальної оборони громад, евакуацією населення, соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб тощо. Долати ці виклики допомагає небувала згуртованість українського суспільства, яка стала надійною основою соціальної стійкості держави та національного спротиву російському вторгненню. Таке швидке об'єднання українського суспільства та публічних інституцій сталося насамперед тому, що в Україні впродовж всіх років її незалежності відбувалися процеси демократизації суспільних відносин на основі національних цінностей.

Інститути громадянського суспільства швидко модифікували свою діяльність відповідно до умов воєнного стану, переорієнтувавши її на допомогу силам оборони та безпеки, реалізацію гуманітарних, інформаційних, просвітницьких, наукових проєктів, розвиток горизонтальних зв'язків з іншими інститутами громадянського суспільства, органами публічної влади, бізнесом та міжнародними організаціями.

Значну роль у досягненні Перемоги України над Росією відіграють наші міжнародні партнери. Багато держав світу, зокрема США, Великобританія, Польща, Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Канада, ФРН, Данія, Італія,

Швейцарія та інші, допомагають Україні зброєю, військовим обладнанням, ліками, продуктами, коштами, а також приймаючи на своїх територіях понад 5 мільйонів українців.

Разом з тим, чисельність соціально-економічних та інших проблем не зменшується, що зумовлює необхідність пошуку нових, більш ефективних та науково обґрунтованих підходів до їх розв'язання як на сучасному етапі, так і в майбутньому.

Цією конференцією українська наукова спільнота посилює свій Науковий фронт протидії російській агресії, розкриває підходи до формування публічно-управлінських рішень в умовах війни та пропонує напрями модернізаційної стратегії післявоєнної відбудови нашої держави.

Метою конференції було визначено наукове обґрунтування підходів і конкретних пропозицій щодо розв'язання проблем публічного управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період.

У конференції взяли участь близько 400 осіб з 18-ти регіонів України, з яких понад 200 мають науковий ступінь, у тому числі більше 120 осіб є докторами наук, докторами філософії та кандидатами наук в галузі знань публічного управління та адміністрування.

Усі учасники конференції були однакостанні в тому, що вироблення стратегії післявоєнного розвитку України, модернізації її системи публічного управління та адміністрування потрібно здійснювати публічно із залученням усіх заінтересованих сторін, що забезпечить ще більшу згуртованість українського суспільства як ключового чинника післявоєнної модернізації всіх сфер життєдіяльності України. З огляду на це, конференція проходила відкрито. Усім була надана можливість оприлюднити свої ідеї та пропозиції.

Ми усвідомлюємо роль кожного із нас на шляху до Перемоги України! Ми пам'ятаємо про загиблих під час війни Російської Федерації за підтримки Республіки Білорусь проти України.

Слава Україні! Героям слава!

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ РЕКОМЕНДУЮТЬ

1. На період війни запровадити громадянський мораторій на публічну критику дій і рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які стосуються воєнного стану та боротьби з російським агресором.
2. Працювати над наповненням індивідуального та публічного інформаційного простору життєстверджуючими смислами, відстоювати істину та правду, бути патріотами України.
3. У повсякденному житті та в професійній діяльності дотримуватися принципів: підвищення рівня професійної майстерності; використання і поширення виключно достовірних знань і даних; достатнього обґрунтування власних суджень та практичних кроків; патріотизму та відданості Україні.
4. Внести необхідні зміни до нормативних документів щодо діяльності інституцій в умовах воєнного стану і поствоєнного періоду.

5. Пам'ятати про особисту відповідальність за утвердження моральних і національних цінностей та внесок у перемогу України над загарбником!

Верховній Раді України:

1. Внести зміни до Закону України «Про публічні закупівлі», якими передбачити: (1) заборону фізичним особам, фізичним особам-підприємцям, юридичним особам – учасниками (засновниками) яких є громадяни РФ, та/або українські громадяни, засуджені до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, брати участь у публічних закупівлях в Україні; (2) виведення з-під дії Закону України «Про публічні закупівлі» закупівель, пов'язаних із відбудовою соціальної інфраструктури (житла, закладів освіти, охорони здоров'я тощо) територіальних громад, з обов'язковим дотриманням замовниками закупівель принципів здійснення публічних закупівель та оприлюднення договору про закупівлю в електронній системі закупівель.
2. Внести зміни до законодавства, які запровадять механізм застави для чоловіків, які в період воєнного стану підлягають мобілізації, але планують виїхати за кордон на визначений термін. У випадку не повернення таких осіб застава має стягуватись у дохід держави, а стосовно таких чоловіків відкриватись кримінальне провадження.
3. Законодавчо врегулювати механізми участі громадськості, зокрема науково-експертних груп у формуванні правових засад публічної політики та забезпеченні національних інтересів України.
4. Прийняти закони України «Про засади розвитку громадянського суспільства», «Про громадський контроль», «Про лобізм», «Про народовладдя», «Про взаємодію органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства», «Про засади участі громадськості у виробленні та реалізації публічної політики».
5. Внести зміни до Закону України «Про основи національного спротиву», а саме визначити участь громадянського суспільства у забезпеченні національного спротиву.
6. Внести зміни до Закону України «Про державно-приватне партнерство», прийнявши його в новій редакції як Закон України «Про публічно-приватне партнерство».
7. Прийняти нові нормативно-правові акти, якими надати органам державного фінансового контролю додаткові повноваження щодо контролю за цільовим, законним та ефективним витрачанням: фінансових та матеріальних ресурсів, отриманих як допомога ЗСУ, цільова гуманітарна допомога; коштів, що спрямовуються на відновлення інфраструктури, житла та відшкодування збитків, які зазнали громадяни України під час військового конфлікту. При цьому потрібно передбачити особливі умови провадження у справах за зверненнями органів державного фінансового контролю та розширити його інструменти, додавши: операційний аудит (поточний контроль) витрат, що спрямовуються на відновлення житла та інфраструктури; оцінку та збір доказової бази для визначення розміру

завданих війною збитків; право на ініціювання в період війни звільнення навіть з виборних посад органів місцевого самоврядування у разі встановлення нецільового чи незаконного витрачання коштів; право на ініціювання перед органами казначейства зупинення коштів на оплати за договорами у разі встановлення під час поточного контролю загроз нецільового чи незаконного витрачання коштів.

8. Удосконалити механізми контролю Державної аудиторської служби у сфері закупівель, зокрема щодо спрощених закупівель (за рішенням керівника замовника, або органу управління державним майном) для потреб оборони України, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування держави, посилення відповідальності за перешкоджання їй при здійсненні заходів державного фінансового контролю та пов'язаних з ними зустрічних звірок або збору інформації.
9. Забезпечити бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України (Стаття 48 «Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності» Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність») задля прискорення повоєнної відбудови України.

Президенту України:

1. Ініціювати внесення змін до Статуту ООН, які б передбачали: позбавлення постійних членів Ради Безпеки права накладання ними вето на розглядувані рішення, або заборону накладати ними вето, коли йдеться про внесення змін до Статуту, звернення до Міжнародних судів, їх створення, або ж позбавлення держави- постійного члена РБ права накладання вето, якщо розглядуване питання стосується цієї держави чи ж надання повноважень Генеральній Асамблеї подолання накладеного вето простою більшістю.
2. З метою формування нової системи глобальної безпеки, у першу чергу європейської, унеможливлення розв'язання війни на Європейському континенті, захисту універсальних цінностей людства, територіальної цілісності держав, негайної адекватної та достатньої відсічі будь-якій державі-агресору, ініціювати укладання міжнародного договору щодо забезпечення миру та безпеки в Європі; основним об'єктом захисту на сучасному етапі має бути Україна як держава, що перманентно зазнає збройної агресії з боку РФ; сконцентрувати зусилля, необхідні для діалогу та підписання такого договору з усіма державами, які поділяють універсальні цінності, це перед усім держави ЄС та НАТО, а також іншими державами, які мають надати реальні та дієві гарантії щодо протидії державі-агресору, які у сукупності забезпечили б неприйнятну шкоду для нападника, що у свою чергу забезпечуватиме мир та спільну безпеку. Після укладання такого договору він має бути відкритий для підписання для всіх країн, які прагнуть досягнення визначених договором цілей.
3. Ініціювати зміни до Воєнної доктрини України у напрямі посилення готовності до збройного самозахисту з використанням високотехнологічних засобів та найсучаснішої зброї (у чинній редакції воєнної доктрини перевага

надається дипломатичним засобам, розвитку партнерства та сподіванням на міжнародну систему колективної безпеки). Доцільним є перегляд принципу «оборонної достатності» в частині уточнення того, який рівень вважати достатнім для стримування чи припинення агресії; приведення рівня «оборонної достатності» у відповідність до принципу «адекватності реагування на зовнішні та внутрішні воєнні загрози».

Кабінету Міністрів України:

1. Забезпечити розроблення концепції, стратегії та комплексу відповідних програм і проєктів розвитку України в поствоєнний період, враховуючи історичний досвід успішних держав, які перебувають і розвиваються в умовах нестійкого миру та високої мобілізаційної готовності суспільства (наприклад, Держава Ізраїль, Південна Корея). При цьому пріоритетними мають бути: розвиток воєнно-промислового комплексу з максимально можливим замкнутим циклом виробництва і забезпеченням безпеки критичного виробництва; розвиток галузей будівельних матеріалів; машинобудування; локалізація переробки сільськогосподарської продукції та виробництва сільськогосподарських машин, в тому числі на кластерних засадах.
2. Забезпечити науково-експертний супровід і фінансування розроблення програмно-цілевих документів розвитку України в поствоєнний період.
3. Розглянути можливість створення в державах, де найбільше перебуває українських біженців, центрів допомоги українським громадянам при посольствах, налагодження їх взаємодії із зарубіжними й вітчизняними органами публічної влади та публічними організаціями; до складу таких центрів могли б входити українські фахівці – психологи, юристи, медики, соціальні працівники, вчителі, перекладачі з числа біженців, у тому числі на волонтерських засадах та з використанням цифрових технологій.
4. Організувати розроблення публічних механізмів вирішення житлової проблеми з такими складовими: компенсації за пошкоджене або знищене майно, пільгове кредитування на відновлення пошкодженого майна (добудову непошкодженого), виділення земельних ділянок, компенсація за участь у державній програмі відновлення житла, внесення змін до земельного законодавства щодо приватизації, надання в користування земельних ділянок на пільгових та безкоштовних умовах на середньостроковий період, розроблення державної (регіональних) програм завершення новобудов збанкрутілих підприємств за рахунок часткового державного фінансування, залучення девелоперів до реалізації державних (регіональних) програм відновлення житла, проведення аудиту недобудованих через війну будинків (цифровими засобами візуалізації), створення реєстру таких недобудованих об'єктів нерухомості, створення єдиної інформаційної платформи (узагальнення інформації про діючих стейкхолдерів, заявки та пропозиції на конкретний вид житла, реєстр екологічних та сучасних проєктів житла тощо). При розробленні державних

механізмів відновлення житлового фонду України доцільно врахувати досвід Іраку, зокрема міста Мосул.

5. Затвердити План заходів з виконання Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2022-2026 роки.
6. Запровадити пільгове кредитування для придбання поголів'я великої рогатої худоби, чи закупити його за кордоном і передати селянам на пільгових умовах, а також для забезпечення розширення виробництва здійснювати адресну підтримку виробників тваринницької продукції із застосуванням стимулюючих, кредитних та інших інструментів.
7. Створити при Кабінеті Міністрів України спеціальний заклад освіти з підготовки керівників органів публічного управління з особливими умовами навчання, що забезпечить формування сучасних управлінських компетентностей, необхідних для виконання нових державно-управлінських завдань.
8. Розглянути питання удосконалення статистичного забезпечення аналізу ситуації в галузевому і регіональному контекстах, проектування реформ та стратегій, проведення відповідних наукових досліджень та ін.

Раді національної безпеки і оборони України:

1. Ініціювати запровадження механізму координації спеціалізованих антикорупційних органів між собою та з іншими органами державної влади і суспільством щодо розшуку, арешту та конфіскації активів російських, білоруських та українських військово-політичних діячів та членів їх сімей, причетних до підтримки агресії Російської Федерації щодо України.
2. Організувати розроблення рекомендацій щодо поведінки та допомоги громадянам в умовах окупації.

Офісу Генерального прокурора:

1. Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту Офісу Генерального прокурора розробити заходи якісної протидії злочинній діяльності тих керівників, наукових і науково-педагогічних працівників наукових і освітньо-наукових інституцій Російської Федерації та Республіки Білорусь, які підтримують війну та закликають до посягання на територіальну цілісність і недоторканність України.

Міністерству оборони України:

1. Передбачити децентралізований механізм кооптації військових до відповідних підрозділів, які відповідали б їх досвіду та військово-обліковій спеціальності, зокрема якщо є рапорт військовослужбовця та подання командира відповідного військового підрозділу, то таку особу мають направити до вказаної частини; терміново посилити роботу територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, особливо у сфері релевантності мобілізованих осіб потребам Збройних сил України.

2. Спільно з Міністерством економіки України системно проаналізувати можливості щодо запровадження інновацій, створення нових типів озброєння та аксесуарів, загалом виробництва товарів оборонної індустрії.
3. Започаткувати державну програму навчання цивільного населення щодо користування зброєю, практик ведення війни, надання первинної медичної допомоги.

Міністерству освіти і науки України:

1. Привести проєкт структури державного замовлення на підготовку фахівців за усіма спеціальностями з метою його приведення у відповідність до потреб воюючої держави та держави з постійною загрозою.
2. Ініціювати зміни до законодавства щодо безкоштовного навчання учасників бойових дій, дітей, обидва чи один з батьків яких загинули в результаті збройної агресії Росії.
3. Розглянути питання надання дотацій, безвідсоткових кредитів для здобувачів вищої освіти, надання закладам вищої освіти (незалежно від підпорядкування) достатньої кількості бюджетних місць задля розвитку освітнього потенціалу та запобігання відтоку молоді за кордон.
4. Створити загальнодержавну цифрову платформу для обліку досягнень учнів/вихованців/студентів/аспірантів за семестр/рік з можливістю доступу учасників навчального процесу, що полегшить перехід здобувачів освіти до інших закладів освіти, зокрема в період війни.
5. Запровадити цифрову «Платформу безпеки для освітян, батьків і дітей (здобувачів освіти)», яка б містила актуальну інформацію про рекомендації та заходи безпеки (фізичної, психічної, духовної, соціальної, інформаційної), надавала можливість оперативних звернень учасників освітнього процесу в умовах війни та в поствоєнний період.
6. Розробити рекомендації щодо поведінки та допомоги учасникам освітнього процесу щодо дій в умовах війни, окупації та в післяокупаційний період.
7. Розробити Положення про психологічну підтримку та правила поведінки в умовах війни та надзвичайного стану для здобувачів вищої освіти, працівників закладів освіти та наукових установ.
8. Запровадити систему тренінгів щодо організації професійної діяльності науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти в умовах воєнного стану.
9. Запровадити програми безкоштовного вивчення англійської та інших іноземних мов для науково-педагогічних та наукових працівників, в тому числі в рамках міжнародних грантів.
10. Забезпечити системну оптимізацію, координацію та моніторинг процесів релокації університетів до більш безпечних регіонів України; розробити дорожню карту щодо конкретних кроків відновлення та реорганізації закладів освіти у поствоєнних умовах.

11. Розробити рекомендації закладам освіти щодо здійснення освітньої та наукової діяльності в напрямі духовно-ціннісного, морально-етичного та патріотичного виховання учасників освітнього процесу.
12. Спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України розробити методичні рекомендації щодо реалізації інформаційно-сміслової політики України в системі освіти, в тому числі інформаційної мережевої гігієни.
13. Запровадити загальнонаціональну програму розвитку національного інтелектуального капіталу, в тому числі передбачити внутрішню освітньо-наукову мобільність як інструмент швидкого реагування на зміни та створення умов для його збереження.
14. Вивчити зарубіжний досвід підтримки здобувачів вищої освіти, науковців та науково-педагогічних працівників, для його врахування у програмах повоєнної модернізації освітнього, наукового, освітньо-наукового процесів.
15. Створити профільні комісії щодо остаточного вилучення російських (радянських) наративів із підручників, навчальних і методичних посібників тощо, посилення об'єктивної репрезентації подій, які відбуваються в Україні.
16. Спільно з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України, закладами вищої освіти та громадськістю забезпечити розвиток української відповідальної відкритої науки, зокрема:
  - створити Центр відкритої науки, одним із основних завдань якого визначити протидію та подолання наслідків війни Росії та Білорусі проти України;
  - забезпечити імплементацію стандартів відповідальних досліджень та інновацій (Responsible Research and Innovation - RRI) та відкритої науки (Open Science – OS) як пріоритетних напрямів та механізмів звільнення української науки від російського впливу, створення умов для розбудови ефективною та прогресивною національною дослідницькою системою, прискорення її інтеграції у європейський та світовий дослідницький простір, посилення спроможності української науки до якісного та ефективного виконання нею завдань наукового обґрунтування напрямів і шляхів забезпечення сталого розвитку суспільства, наукового забезпечення належного врядування для перемоги України у війні з Росією та розбудови у повоєнний період;
  - сприяти розвитку системи наукової громадянської освіти для підвищення наукової грамотності посадових осіб, осіб, які приймають рішення щодо фінансування науки, громадян, представників приватного сектору та ін.;
  - розробити та реалізовувати проекти відкритої науки в системі заходів з протидії та подолання наслідків війни Росії та Білорусі проти України;

- створити за міжнародної підтримки Фонд відкритої науки з протидії та подолання наслідків війни Росії та Білорусі проти України (для реалізації програм та проєктів наукового забезпечення плану заходів).

Міністерству культури та інформаційної політики України:

1. Проаналізувати та розробити нові заходи щодо формування системи забезпечення інформаційної безпеки держави, в тому числі з урахуванням україноцентричних інформаційно-сміслових чинників протидії російській агресії проти України.
2. Розробити заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки громадян, ефективної боротьби з дезінформацією, медіаграмотності суспільства та дотримання доброчесності й виваженості, використовуючи механізми протидії неправдивій, викривленій, неперевіреній інформації.
3. Спільно з Міністерством освіти і науки України створити інформаційно-просвітницький центр для забезпечення інформаційної безпеки України, спростування російських пропагандистських наративів та популяризації української національної ідеї.
4. Активізувати проведення публічних просвітницьких заходів щодо розвитку компетентностей критичного мислення та об'єктивної оцінки інформації, безпеки, методів протидії російській агресії проти України та ін.
5. Спільно з Міністерством закордонних справ України, дипломатичними установами розглянути можливість розширення присутності України у світовому інформаційному просторі.
6. Розвивати систему підтримки створення і просування українських культурних продуктів, зокрема щодо сучасного історичного періоду.
7. Розробити проєкт Концепції збереження об'єктів культурної спадщини, врахувавши завдання консервації, реставрації, ремонту, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини, що постраждали внаслідок збройної агресії, повернення та реставрації (відбудови) культурних пам'яток України; ініціювати міжпарламентські слухання на цю тему.

Міністерству розвитку громад та територій України:

1. Внести зміни до будівельних норм в частині визначення вимог щодо наявності та доступності захисних споруд цивільного захисту в громадських будівлях для всіх категорій населення.
2. Ініціювати державну програму модернізації наявних сховищ та укриттів у містах.
3. Ініціювати внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо обов'язковості прийняття статутів територіальними громадами.
4. Спільно із заінтересованими сторонами напрацювати зміни до законодавства щодо підтримки місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, продовження реформи децентралізації у поствоєнний період.

5. Забезпечувати першочергове фінансування проєктів ревіталізації територій, стимулювати їх розроблення на основі передових світових досягнень, міжнародних стандартів управління проєктами, програмами та їх портфелями.
6. Розробити та схвалити:
  - Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу й оцінювання реалізації програм відбудови та ревіталізації територій;
  - «Путівники» для органів місцевого самоврядування щодо можливостей залучення коштів та інших ресурсів для відбудови зруйнованої інфраструктури.

Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України:

1. Спільно з Міністерством оборони України, Радою національної безпеки і оборони України, Міністерством фінансів України, Міністерством освіти і науки України опрацювати питання запровадження державних механізмів стимулювання науково-технічних та експериментально-конструкторських робіт, інноваційних розробок, спрямованих на досягнення якісної конкурентної переваги у сучасних видах озброєння, розвідки, захисту населення і т. п.
2. Забезпечити формування та реалізацію державних проєктів оборонно-промислового спрямування з використанням наявного наукового потенціалу, які б засвідчували у суспільстві зміцнення української обороноздатності.

Міністерству економіки України:

1. Створити робочу групу на основі широкого інституційного представництва щодо розроблення стратегії відновлення та модернізації національного господарства, враховуючи при цьому перспективність економіки знань, цифровізації, пріоритетності малого та середнього підприємництва, промислового розвитку в напрямі обороноздатності та національної безпеки.
2. Розробити методику визначення розміру збитків від воєнних конфліктів (спільно з Міністерством розвитку громад і територій України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством фінансів України та Рахунковою палатою України).
3. Розробити з використанням досвіду Ізраїлю та інших держав програму залучення венчурного капіталу в економіку України у післявоєнний період.
4. Розглянути та ініціювати запровадження державних проєктів, які суттєво впливатимуть на розвиток національної економіки, наприклад, створення інноваційних та індустріальних парків, будівництво сонячних електростанцій та гідроакумуючих електростанцій, виробництво автомобілів, промислова розробка нових нафтогазоносних площ та ін.

Міністерству охорони здоров'я України:

1. Спільно з Міністерством освіти і науки України та Міністерством оборони України запровадити програми підвищення кваліфікації фахівців, у тому числі з неурядового сектору, для надання психологічної допомоги населенню та військовим.
2. Вивчити питання та розробити заходи щодо посилення спроможності системи санаторно-курортного лікування для надання відповідних послуг постраждалим унаслідок війни.
3. Запроваджувати нововведення, які впливають на зміни в мережі закладів охорони здоров'я, з урахуванням потреб населення і громадської думки.

Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України:

1. Оцінити шкоду, завдану довкіллю та природним ресурсам внаслідок військових дій та на цій основі розробити пропозиції щодо розв'язання виявлених проблем.

Державному агентству резерву України:

1. Спільно з Міністерством економіки України, Міністерством аграрної політики та продовольства України розробити порядок викупу у сільськогосподарських товаровиробників та домогосподарств надлишків сільгосппродукції, що утворюються через втрати традиційних каналів збуту і створити механізм їх розподілу-продажу в умовах війни.
2. Розробити комплексний підхід до забезпечення населення продуктами, в тому числі збільшення гарантованих закупівель до держрезерву, систему державного страхування ризиків можливих втрат під час війни і компенсації штрафних санкцій за невчасну доставку товарів, якщо це трапилося внаслідок руйнування інфраструктури.
3. Опрацювати можливість більш ефективного розосередження складів по території України та розміщення частини складів у прикордонних до України державах ЄС.

Національному агентству України з питань державної служби:

1. Ініціювати зміни до законодавства щодо обов'язкового проведення спеціальних перевірок осіб, які претендують на посади державної служби, щодо здійснення ними колабораційної чи іншої діяльності, що впливає на національну безпеку;
2. Удосконалити процедури перевірки «доброчесності» претендентів на зайняття посад з відповідальним або особливо відповідальним становищем, та посад з підвищеним корупційним ризиком.
3. Оновити напрями (теми) підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування відповідно до умов війни, доповнивши їх тематикою з національної безпеки, демократії, гуманізму, україноцентризму та ін.
4. Створити правовий механізм залучення до публічного управління у післявоєнний період тих, хто позитивно проявив себе в умовах війни

(волонтерів, лідерів інститутів громадського суспільства, організаторів самооборони).

Місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, асоціаціям органів місцевого самоврядування:

1. Ініціювати перегляд стратегій розвитку регіонів і територіальних громад, а також портфелів програм і проєктів в контексті нових обставин, зумовлених війною.
2. Сприяти розповсюдженню кращих практик забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку регіонів і територіальних громад, системному залученню представників науково-дослідного та експертного середовища до розроблення відповідних програм і проєктів.
3. Сприяти створенню та розвитку регіональних віртуальних просторів (на базі цифрових платформ) для взаємодії з громадськими об'єднаннями та громадянами.
4. Використовувати у поствоєнний період наявні краудсорсингові проєкти як інноваційні інструменти забезпечення участі громадськості в публічному управлінні як платформи для перевіряння на дієздатність ідей, що закладаються в стратегії розвитку територій.
5. Сприяти забезпеченню стійкості сільських територіальних громад в Україні у поствоєнний період на основі формування комплексних портфелів інноваційних проєктів агропромислової сфери відповідно до оновлених цілей стратегій місцевого і регіонального розвитку.
6. Співпрацювати в частині вивчення громадської думки і суспільно-політичних процесів з авторитетними аналітичними центрами та її врахування при прийнятті управлінських рішень.

Науковим установам:

1. Здійснювати дослідження проблематики: безпеки людини, нації та держави; взаємодії інститутів громадянського суспільства та владної політико-управлінської еліти при здійсненні публічного управління в умовах воєнного і поствоєнного стану; внеску громадськості у протидію російській агресії.
2. Здійснити науковий аналіз успішного історичного досвіду програм повоєнної відбудови, зокрема досвіду держав Західної Європи та Японії у 40-х – 60-х роках ХХ ст., які на той час вирішували завдання, що є актуальні для сучасної України (наприклад, Європейська програма відновлення (ERP), відома як план А. Маршалла, та стабілізаційна лінія Дж. Доджа (Dodge Line), які створили інституційні рамки та ресурсну базу для швидкої відбудови економік Німеччини та Японії).
3. Здійснити науковий аналіз спричинених війною соціально-психологічних та інших потреб учасників освітнього, виховного і наукового процесів.

Національній академії наук України (Інститут соціології):

1. Запровадити моніторинг соціально-психологічних станів суспільства та надавати його результати до центральних органів влади з метою їх використання у процесі розроблення публічно-управлінських рішень.

**Національній академії педагогічних наук України
(Інститут психології імені Г.С. Костюка,
Інститут соціальної та політичної психології):**

1. Розробити методичні матеріали та забезпечити методичний супровід тренінгів щодо стресостійкості для керівників і працівників публічних установ та організацій, у тому числі й керівників закладів освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Закладам вищої освіти:

1. Ввести до тематичних планів підвищення кваліфікації, компонент освітньо-професійних програм теми, пов'язані з публічно-управлінською діяльністю в умовах воєнного стану.
2. Розробити положення щодо організації асинхронної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.
3. Забезпечувати на системній основі духовно-ціннісне, морально-етичне і патріотичне виховання учасників освітнього процесу та наукової діяльності, за можливості запроваджувати дисципліни за цими напрямками.
4. Забезпечити належну комунікацію і психологічну підтримку усіх суб'єктів освітньо-наукової діяльності у воєнний та поствоєнний періоди.
5. Надавати безкоштовний доступ для здобувачів вищої освіти інших освітніх програм та інших закладів вищої освіти до освітніх компонентів із подальшим визнанням результатів навчання.
6. Скоригувати плани наукової діяльності відповідно до потреб держави в умовах війни та поствоєнного періоду.
7. Брати участь та організовувати міжнародні дискусії, круглі столи, конференції, семінари, науково-комунікативні і практико-орієнтовані заходи, інформуючи зарубіжну спільноту про війну в Україні.
8. Посилити обмін знаннями із проблем стійкості, ревіталізації та розвитку регіонів і територіальних громад під час війни та в повоєнний період між дослідниками, які представляють різні заклади науки та освіти України та інших держав.
9. Організовувати підвищення кваліфікації науково-педагогічних та педагогічних працівників щодо застосування нових методів навчання, які забезпечують формування компетентностей, що є актуальними для освітньої і наукової діяльності в умовах воєнного стану та в повоєнний період.

***

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Ія ДЕГТЯРЬОВА** – співголова Оргкомітету, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, голова правління ГО «Аналітично-консалтинговий центр публічного врядування і права», доктор наук з державного управління, професор;
- Василь КУЙБІДА** – співголова Оргкомітету, президент Національної академії державного управління при Президентові України, президент Всеукраїнської асоціації магістрів державного управління, доктор наук з державного управління, професор;
- Петро ПЕТРОВСЬКИЙ** – співголова Оргкомітету, завідувач кафедри публічного управління та публічної служби Інституту державного управління Національного університету «Львівська політехніка», доктор наук з державного управління, професор;
- Тетяна МЕЛЬНИК** – секретар Оргкомітету, директор з розвитку проєкту «Новітня академія демократичного управління» ГО «Аналітично-консалтинговий центр публічного врядування і права», магістр державного управління;
- Євгеній БОРОДІН** – в.о. директора Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», доктор історичних наук, професор;
- Ірина ДРАЧ** – директор Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, доцент;
- Микола ІЖА** – в.о. директора Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Державного університету «Одеська політехніка», доктор політичних наук, професор;
- Оксана КОВТУН** – професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, кандидат наук з державного управління, доцент;
- Тетяна МАМАТОВА** – професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», доктор наук з державного управління, професор;
- Юрій МЕЛЬНИК** – голова Фондації європейських і безпекових досліджень, кандидат юридичних наук;
- Світлана МОСКАЛЕНКО** – експерт ГО «Аналітично-консалтинговий центр публічного врядування і права», кандидат наук з державного управління, доцент;
- Наталія МУРАНОВА** – проректор з науково-педагогічної, освітньої роботи та міжнародних зв'язків Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор;

- Тетяна ПАХОМОВА** – завідувач кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Державного університету «Одеська політехніка», доктор наук з державного управління, професор;
- Ольга ПЕТРОС** – голова ГО «Аналітично-консалтинговий центр публічного врядування і права», завідувач відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти НАПН України, доктор наук з державного управління, професор;
- Наталія ПЛАХОТНЮК** – експерт ГО «Аналітично-консалтинговий центр публічного врядування і права», кандидат юридичних наук, доцент;
- Назарій ПОДОЛЬЧАК** – завідувач кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Інституту адміністрування та післядипломної освіти національного університету «Львівська політехніка», доктор економічних наук, професор;
- Олександр ПУХКАЛ** – президент благодійного фонду «Оберіг Сіверщини», доктор наук з державного управління, професор;
- Тетяна РОЖНОВА** – директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, доцент;
- Ія СУХІТАШВІЛІ** – голова Українського Центру суспільного розвитку;
- Олена СУШИЙ** – завідувач лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, доктор наук з державного управління, доцент;
- Маріан ТОКАР** – директор Науково-дослідного інституту політичної регіоналістики, професор кафедри політології і державного управління Ужгородського національного університету, доктор наук з державного управління, доцент;
- Ірина ЧИКАРЕНКО** – завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», доктор наук з державного управління, професор.

Відеозаписи секційних засідань можна подивитися за посиланнями:

<https://youtu.be/tkMuoQD--Kc>

Секція 1 «Публічно-управлінський потенціал перемоги України в інформаційно-смісловій війні проти Російської Федерації»

Секція 2 «Безпекові аспекти вітчизняного публічного управління та адміністрування»

<https://youtu.be/1gvgKayJPvU>

Секція 3 «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку регіонів і територіальних громад в Україні»

Секція 4 «Економічне врядування України в умовах війни та в поствоєнний період»

<https://youtu.be/AWYphXahLIw>

Секція 5 «Гуманітарні та наукові детермінанти розвитку України в умовах війни і в поствоєнний період»

Секція 6 «Публічне управління у сфері освіти в умовах війни та в поствоєнний період»

<https://youtu.be/0BD2hpc77Ig>

Секція 7 «Соціокультурні й психологічні аспекти публічного управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період»

Секція 8 «Забезпечення єдності громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни та в поствоєнний період»

<https://youtu.be/ste2KBFXm-c>

Секція 9 «Сьогоднішні завдання модернізації України»

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Афонін Е. А., доктор соціологічних наук, професор,
академік Української технологічної академії,
керівник відділення соціально-гуманітарних технологій УТА

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РОСІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022

«Буча сталася не за один день. Протягом багатьох років російські політичні еліти та пропаганда розпалювали ненависть, дегуманізували українців, плекали відчуття російської переваги та закладали підґрунтя для цих звірств. Я закликаю науковців з усього світу досліджувати, що призвело до Бучі» [1], – йдеться у дописі Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби.

Близько двох місяців триває російсько-українська війна 2022. Протягом цього часу Україна буквально «вибухнула» і незмінно демонструє несподіваний для неї самої і світу феномен «Українського дива» – високий рівень патріотизму, мужності, витримки, професіоналізму і згуртованості військових Збройних сил України (ЗСУ), Територіальної Оборони (ТРО) і цивільних (ГС) у протистоянні російській агресії, відстоюванні ідей свободи та миру в країні та на Європейському континенті.

Виявлений з початком війни феномен «Українського дива» було прогнозовано ініціаторами на період 2019-2021 років як результат психосоціальних змін перехідної доби суспільного розвитку в Україні. Дослідження цих накопичень здійснювалося ініціаторами в контексті «Моніторингу соціетальних (загальносистемних) змін в Україні» (1992-2021), що триває вже майже 30 років і нараховує 87 репрезентативних хвиль.

Основні результати моніторингового дослідження викладено в авторській монографії [2].

Методичну основу моніторингового дослідження склали дві психодіагностичні методики: 1) проєктивна тестова «методика колірних уподобань (1987; Едуард Афонін) [2, с. 242-251] – 2 запитання та 2) особистісний опитувальник БАД (Леонід Бурлачук, Едуард Афонін, Олена Донченко; 2002) [2, с. 251-266] – 18 тестових запитань.

До ключових результатів моніторингового дослідження автори відносять:

– *код української культури* як інтегральний показник психосоціальних властивостей спільноти (62:38) та *динаміку його змін* в контексті перехідних суспільно-трансформаційних процесів;

– *межі соціетальних (загальносистемних) змін* перехідної доби в Україні (1994-2022?);

– *динаміку соціетальних (загальносистемних) змін*, що їх репрезентують шість психосоціальних властивостей України, вимірюваних авторськими методиками за запропонованими Карлом Юнгом бінарними шкалами-опозиціями – екстраверсія / інтроверсія, емоційність / прагматичність, ірраціональність / раціональність, інтуїтивність / сенсорність, екстернальність / інтернальність (локус-контроль), екзекутивність / інтенціональність;

– *уточнена структура ідентичності та динаміка її змін* у контексті національного культурно-історичного процесу;

– *психосоціальні властивості оновленої державної служби в Україні* та її особливості («комплементарна диспозиція») в інституціональній системі посттрансформаційної України;

– *інноваційний потенціал* оновленої України;

– тощо.

Моніторингові дослідження соціетальних (загальносистемних) змін в Україні дають нам підстави для встановлення такого універсального феномену суспільно-трансформаційних процесів, як патопсихологічний стан, що в ньому тимчасово опиняються країни під час епохальних суспільно-історичних змін. Ці стани тісно пов'язані з такими масовими соціально-психологічними феноменами, як нонконформізм (надмірне неприйняття існуючого стану речей) і конформізм (надмірне «підлягання» під існуючий стан речей).

Для України в її нинішньому патопсихологічному стані (2006-2022) властивий соціально-психологічний феномен нонконформізму, який стає «психосоціальним переходом» або тим, що Карл Юнг назвав би процесом індивідуації, в якому:

– *видозмінюється природа людської ідентичності* [3, с. 265-289], внаслідок чого природа соціальної ідентичності, що спирається на групові та загальносуспільні цінності і «механічну солідарність», поступається новому модусу соціетальної ідентичності, що спирається на індивідуальні цінності, в наслідок чого на авансцену історії виходить новий тип – індивідуального суб'єкта;

– *посилюється привабливість «неформальної» особистісної стратифікації* за критеріями статусу, ролі та престижу особи. Натомість послаблюється вплив ієрархічної організації (соціальних інститутів) на мотиваційну сферу людини, знижується вага в ньому мотивів суспільної доцільності;

– *об'єктивна мобільність* як різновид, пов'язаний з реальним переміщенням людини з однієї суспільної страти в іншу й пов'язані з нею зміни способу життя, *поступається суб'єктивній мобільності*, пов'язаній зі змінами способу думок, звичок, норм, прагнень до іншого соціального статусу у свідомості, але не зі змінами соціальної страти;

– *актуалізується в цілому самореалізація індивіда* та його потреб, пов'язаних з якістю життя;

– *економічна ефективність та безпека суспільства стають засобами забезпечення потреб та інтересів окремої людини;*

– *стверджується індивідуальний вибір людини як втілення її інтересів* у різних сферах суспільного життя (економічній, політичній, соціальній, духовній тощо) [4, с. 203-229].

Натомість для Росії в її нинішньому патопсихологічному стані суспільно-трансформаційного процесу («психосоціальному переході») властивий масовий соціально-психологічний прояв конформізм такі характерні ризики, як:

– *зловживання політичними та економічними свободами*, з яких найтяжчою для вирішення стає проблема забезпечення балансу економічних інтересів різних груп населення – нинішній дисбаланс цих інтересів у бік власників великих підприємств (олігархів) нівелює зусилля інших суб'єктів господарювання та бюджетних працівників, живить економічну кризу і тим підриває можливості сталого економічного і в цілому суспільного розвитку країни;

– *повернення до міфологізму як способу й інструментарію державного будівництва*, властивих радянській владі, стає особливо небезпечним під час демократичного реформування державних інститутів;

– *повернення бінарних (квазікласових) форм соціального протистояння*, характерних для радянського (модерного) суспільства; яскравим проявом цих форм що їх активно апробувала в Україні Росія, стали «Майдан» або «Революція гідності» (2013-2014) та ініційований Росією «Антимайдан». Цей бінарний формат підірвав легітимність обновлюваної в Україні державної влади і посилив ризик територіального розколу країни;

– *перманентна нереалізованість суспільних очікувань*, що в цілому спричиняє суспільну недовіру, розчарування і психологічну втому від політиканства, яке трансформується в дистанціювання громадян від влади, їх капсулювання у мікросередовищі сімейно-родинних і дружніх відносинах, яке зберігає досить високий рівень довіри, соціально-психологічної і моральної підтримки. Це, з одного боку, дозволяє зберігати певну рівновагу в суспільстві, а з іншого – перешкоджає відтворенню всіх різновидів соціальної мобільності і передусім політичної. Крім того, нереалізованість тривалим часом суспільних очікувань стає, як сказав би польський соціолог П. Штомпка, соціальною травмою, яка ширить різного роду феномени психічної інфляції і проєкції в політиці;

– *амбівалентність (двоїстість стану) суспільної свідомості*, що її виявляє у «психосоціальному переході» значна частина суспільства, яка не сформувала своєї ідентичності і відповідно не спроможна до артикуляції і відстоювання своїх соціальних інтересів. Ситуативний характер поведінки цих людей робить їх надто уразливими до зовнішнього інформаційного впливу;

– *зловживання і маніпулювання ціннісною неоднорідністю перехідного суспільства*, в якому рівень усвідомлення ціннісних розбіжностей між регіонами і спільнотами коливається від фактичного невизнання цього факту

(для себе) до соціальної поляризації – розподілу на «своїх» – «чужих», «хороших» – «поганих», Сходу» – «Заходу» чи «націоналісти» – «архаїчні комуністи» тощо (для себе та інших).

Суттєвим для розуміння поведінки країн у російсько-українській війні 2022 є досвід, набутий країнами в ході їх суспільно-історичного розвитку. В циклічній парадигмі суспільно-історичний вік вимірюється соціальними циклами, що їх прожили спільноти. Так, якщо більшість європейських країн прожили по 3 цикли або 6 історичних періодів, то соціальний вік України нараховує 2,5 соціальних цикли або 5 історичних епох, Росії – 1,5 цикли або 3 історичні епохи [5, с. 225-231].

Словом, все вищевикладене склало психосоціальні передумови локальної війни на Донбасі 2014 року, її розширення до повномасштабного формату російсько-української війни 2022 року та уможливило воєнні злочини Росії проти України.

Список використаних джерел

1. Кулеба Дмитро. Це сталося не за один день. URL: <https://espresso.tv/tse-stalasya-ne-za-odin-den-kuleba-zaklikav-svitovikh-uchenikh-dosliditi-prichini-buchanskoi-rizanini>
2. Див.: Афонін Е., Мартинов А. Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ: Видавництво «Києво-Могилянська академія», 2019. 296 с. (Серія «Концепція відкритого дослідження». Вип. 18). URL: https://www.dut.edu.ua/uploads/1_1764_73166720.pdf
3. Афонін Е. А. Людська ідентичність та особливості її впливу на політику й державне управління // Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / авт. кол. : Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. Київ : НАДУ, 2010. 300 с. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Konzept_zasadi.pdf
4. Афонін Е. А. Психосоціальна культура як чинник розвитку соціальної мобільності в українському соціумі // Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві : кол. моногр. / За ред. канд. соціол. наук О. М. Балакіревої ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2014. 288 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/260.pdf>
5. Афонін Е. А., Бандурка О. М., Мартинов А. Ю. А94 Суспільний розвиток від Різдва Христового = Social development AD / Укр. тов-во сприяння соц. інноваціям, Атлантична рада України, Від. інф.-бібл. забезпечення апарату Верховної Ради України; Пер. з укр. В. В. Кухтіна. Київ: Парлам. вид-во, 2000. 316 с. (Серія: відкрита досл. концепція; Вип. 1). Текст паралельно укр. та англ. мовами. URL: <http://nbuviap.gov.ua/materials/Afonin/rozvytok.pdf>

Будзин В.Р., кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивної медицини та здоров'я людини,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ ПАНДЕМІЧНИХ ЗАГРОЗ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Пандемія COVID-19 сконцентрувала увагу на стійкості систем охорони здоров'я, ставлячи під сумнів ефективність державної політики, що проводиться в галузі охорони здоров'я. Сьогодні існує потреба виділити деякі з основ системи охорони здоров'я, які спрямовані на задоволення потреб всього населення та створюють стійкість у відповідь на надзвичайні стани у галузі охорони здоров'я. Розвиток інклюзивних та стійких систем охорони здоров'я, який, ймовірно, відбуватиметься в умовах нової жорсткої економії, має виключити негативні наслідки для реалізації права на здоров'я, як це було під час економічної кризи попереднього десятиліття.

Реалізація права на здоров'я часто сприймається як проблема доступу до медичної допомоги, в деяких країнах існує негативний вплив довгострокових заходів жорсткої економії у період воєнного стану. Необхідно переконати владу усунути перешкоди для загального доступу до послуг охорони здоров'я та збільшити зусилля щодо набору медичного персоналу. Загальне охоплення послугами охорони здоров'я означає, що всі люди та спільноти отримують необхідні їм медико-санітарні послуги, не відчуваючи при цьому фінансових труднощів [2]. Зазначені послуги включають повний набір основних якісних медико-санітарних послуг – від зміцнення здоров'я до профілактики, лікування, реабілітації та паліативної допомоги.

Громадське здоров'я та суспільне благополуччя розглядається як найважливіший компонент загального охоплення послугами охорони здоров'я, та наголошує на необхідності повного дотримання прав людини людей, які мають проблеми з психічним здоров'ям. Високий рівень стресу та заходи щодо стримування розповсюдження вірусу накладають значний тягар на психічне здоров'я населення, особливо у період воєнного стану. Крім того, необхідно відзначити прогалини у фінансуванні загального охоплення послугами охорони здоров'я та важливу роль систем громадської охорони здоров'я у задоволенні потреб уразливих груп населення в галузі охорони здоров'я.

Вкрай важливо, щоб нинішні прогалини у загальному охопленні послугами охорони здоров'я не дозволяли стати перешкодою для всеосяжного реагування на пандемію у період воєнного стану. Побоювання з приводу прогалин у загальному охопленні послугами охорони здоров'я пов'язані з більш широкими проблемами бідності та соціальних детермінантів здоров'я. Громадське здоров'я визначається як стан повного фізичного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб, малоімовірно, що одне загальне охоплення послугами охорони здоров'я буде достатнім для сталого задоволення потреб у галузі охорони здоров'я.

На додаток до загального доступу до охорони здоров'я іншими важливими факторами покращення стану здоров'я є соціальний захист, освіта та трудова зайнятість. Пандемія становить небезпеку для багатьох груп людей, які знаходяться в особливо вразливому становищі або наражаються на сильний ризик [1]. У своїй повсякденній діяльності багато людей з обмеженими можливостями потребують підтримки інших, а безперервність та безпека такої підтримки мають бути гарантовані під час воєнного стану. У відповідь на пандемію COVID-19 всі групи населення повинні мати доступ до медичної допомоги, включаючи ліки та вакцини, без дискримінації.

Будь-яка абсолютна необхідність у розстановці пріоритетів з точки зору обмежених ресурсів повинна ґрунтуватися на переконливих медичних даних та індивідуальній терміновості необхідного лікування. Людська гідність кожної людини має шануватись, не ставлячи під сумнів фундаментальну рівність життя кожної людини. Необхідні цілеспрямовані зусилля для збереження психічного здоров'я під час воєнних дій та забезпечення безперервності та безпеки лікування. Позитивні заходи повинні застосовуватися для зниження ризику пандемії для здоров'я груп осіб, особливо вразливих або схильних до пандемічного впливу у період надзвичайних станів.

Зазначені заходи повинні бути ефективними та пропорційними і можуть включати посилення соціальної підтримки, полегшений доступ до захисного обладнання та тестування, надання додаткових засобів спілкування та доступність до інформації. Будь-які надзвичайні обов'язки щодо догляду повинні бути необхідними та супроводжуватися суворими запобіжними засобами для забезпечення їх безпеки та благополуччя. У довгостроковій перспективі держави повинні створити стійкі системи охорони здоров'я, які задовільняють потреби всього населення та забезпечать надійні заходи реагування на надзвичайні ситуації у пост воєнний період.

Досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я, зокрема щодо психічного здоров'я, має вирішальне значення цих зусиль, ніхто не повинен бути позбавленим права на обслуговування, навіть у період воєнного стану. Існує особлива необхідність сприяти деінституціоналізації, амбулаторному обслуговуванню та первинній медико-санітарній допомозі. Оскільки здоров'я та благополуччя людей тісно пов'язані з соціальними детермінантами здоров'я, необхідно зміцнювати здоров'я за допомогою комплексних підходів, які поєднують загальне охоплення захисту від злиднів, ліквідацію бездомності, інклюзивну освіту та доступ до зайнятості.

Список використаних джерел:

1. Лехан В.М., Шевченко М.В. Аналіз результатів реформування системи охорони здоров'я в пілотних регіонах: позитивні наслідки, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 67-86.
2. Мартякова О.В., Трикоз І.В. Перспективи модернізації охорони здоров'я. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4 (32). С. 23-30.

Гусарчук Л.Д., аспірантка освітньо-наукової програми
«Публічне управління та адміністрування»
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України,
науковий керівник: **Алейнікова О.В.**, доктор наук з державного
управління, професор, професор кафедри управління та смарт-інновацій
Київського національного університету технологій та дизайну

СОЦІОКУЛЬТУРНІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ І В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

XXI століття є переломним етапом в розвитку суспільства, котрий вирішить в який бік буде спрямований вектор його розвитку. Наразі епоха монополярності закінчилась та наступає ера регіонального лідерства, котра є ключовою складовою формотворення першого етапу нового порядку функціонування світу. Настали часи, коли неможливо спрогнозувати не лише найближче майбутнє, а й навіть бути глибоко-впевненим у найближчому майбутньому. Сучасність фактично дереалізує саме поняття впевненості, для будь-якої країни на планеті Земля.

Останні два роки XXI століття навчили світову спільноту жити в умовах пандемії COVID-19. Якщо за цей проміжок часу суспільство вже звикло із життям під час епідемії коронавірусу SARS-CoV-2, то до життя в умовах війни, ніхто з країн цивілізованого світу, не був готовий. Ніхто, окрім України, яка потерпає від війни з росією, починаючи з 20 лютого 2014 року, відколи держава-терорист проявила акт збройної агресії та анексувала Кримський півострів й почала затяжну війну на території Донецької та Луганської областей, створивши там маріонеткові уряди. Економічно-перспективний та розвинений регіон Донбасу частково перетворився на позбавлені майбутнього розорені мародерами та колаборантами окуповані райони Донецької і Луганської областей. Протягом останніх дев'яти років країна виборює свій суверенітет та намагається відновити територіальну цілісність й вигнати загарбників з суверенної землі. 24 лютого 2022 року війна перейшла в активну фазу та російські солдати і командування рф скоїли безліч військових злочинів, порушивши майже всі міжнародні конвенції та розпочавши ще один геноцид проти українського народу, який за останнє століття пережив три голодомори та продовжує демонструвати незламність духу [1, с.5-31].

Поза сумнівом, в сучасній моделі функціонування світу – політика займає одне з головних, місць. Неможливо бути поза політикою, оскільки від політичного курсу залежить не просто довгоперспективна доля країни, а й навіть короткотривале, у масштабах всесвіту, майбутнє. Через повномасштабну мілітаризовану агресію російської федерації, весь світ став експертами у політиці. Така тенденція пов'язана з тим, що практично кожен громадянин країни почав мати свою точку зору. У суспільстві виникла глобальна потреба назавжди зруйнувати комуністичний принцип систематичної безсистемності

мислення, ключовим ідеологом якого зараз виступає росія. Американський вчений-історик Тімоті Снайдер влучно зауважив, що Європа – це проза, а Україна – це поезія [2, с.7]. Українська нація зараз демонструє людству героїзм екуменічного масштабу та відкриває Європі екзальтовані світи й формує нове бачення світогляду, підтверджуючи вагу та роль традиційних цінностей.

На наш погляд, війна не є двигуном прогресу, а лише каталізує приспані процеси, що формують нову етику та гуманістичний естетизм високого милосердя. Не втрачати своєї антропометричності – такий наразі основний запит до соціокультурних й психологічних аспектів публічного управління та адміністрування: як за умов війни, так і в поствоєнний період [3, с.38-40]. Актуальні вимоги до персоналу публічної служби передбачають наявність у працівників професійно-емпатичних, достойних морально-етичних та персонально-зорієнтованих якостей, зберігаючи власну ідентичність [4, с.42-51]. Архіважливим та невідкладним є питання визначення психологічно-соціальних констант професійної діяльності й компетентності публічних службовців у процесі функціонування публічної служби. Соціальні та психологічні аспекти управління людськими ресурсами є надзвичайно важкою темою та досліджувалися недостатньо. Непростий стан цієї проблеми в науковому контексті підтверджує також аналіз останніх досліджень і публікацій, котрі були присвячені проблемі управління людськими ресурсами у сфері публічної служби України. Згідно аналітики сформованої Юлією Пироговою, фундаментальні проблеми розвитку та реформування публічної служби, що мають теоретико-методологічне значення для вивчення соціально-психологічних факторів управління людськими ресурсами у сфері публічної служби України, з різним видом наукового підходу до дослідження, розкриті в роботах Т. Е. Василевської, Н. Л. Гавкалової, Н. Т. Гончарук, С. Д. Дубенко, Н. А. Липовської, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенського, В. М. Олуйка, Т. І. Пахомової, А. П. Рачинського, М. І. Рудакевич, А. С. Сіцінського, С. М. Серьогіна та І. В. Шпекторенка [5]. Але питання соціокультурних і психологічних аспектів публічного управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період потребують комплексного дослідження спираючись на історію України та Світу.

За словами засновника аналітичної психології Карла Густава Юнга, в інтерв'ю, яке було опубліковано 11 травня 1945 року в швейцарській газеті «Die Weltwoche» – «демонів приваблюють маси» [6,7]. За Юнгом, перед нами постає критична психічна проблема, важливість якої важко було уявити, але можна простежити, спираючись на результати досліджень його професійної діяльності. Для фахівців очевидним є те, що вони не мають дотримуватись поширеного поділу на нацистів і противників режиму. Всі вони, свідомо чи несвідомо, активно чи пасивно, причетні до жахів, вони нічого не знали про те, що відбувалося, і водночас знали все. Питання колективної провини, яке так непокоїть та буде непокоїти політиків, для психолога є фактом, що не викликає сумнівів, і одне з найважливіших завдань Юнга полягало в тому, щоб змусити німців визнати свою провину. Тільки коли пацієнт зрозумів і визнав ступінь своєї вини, можна було починати індивідуальне лікування [8]. Резюмуючи досвід швейцарського психіатра, можна зробити висновок, що найбільше уваги як в умовах війни, так і

в поствоєнний період, слід приділяти розробці цілісної системи теоретичного та практичного людинознавства. Докорінно-новаторським буде підхід, коли держслужбовців почнуть орієнтувати на існуючі чотири рівні людської організації, які становлять найбільший інтерес для наукового дослідження. Індивід, суб'єкт діяльності, особистість та індивідуальність – це ті ключові поняття, що складають основу формування гуманістичної бази мультифункціональних та антикризових спеціалістів високого рівня адаптивності, здатних до продуктивної роботи навіть за екстрених і стресових обставин [9].

На наш погляд, прогнозувати зараз поведінку для поствоєнного простору чи обдумувати модель соціокультурних й психологічних аспектів публічного управління та адміністрування наразі не є доцільним. Зараз куди більш важливо зрозуміти, що це війна за право на існування й потрібно чим найшвидше переключатися на рейки воєнної економіки. Нажаль, поки не існує надвисокої технології, котра за годину звільнила б територію України від російської окупації. Весь світ спостерігає героїчні оборонні битви Збройних Сил України, навіть за умов розірваних фронтів. Психологічно, народ України, відчуває необхідність бути готовими до затяжного процесу війни, яка вже перейшла в окопну стадію, де важливу роль відіграють міцні тили, потужні ресурсні резерви та здорова психіка. За власної точки зору, аби змінити соціокультурний колорит в Україні, треба деколонізувати славістику на Заході й назавжди поставити крапку в дефініції, що руський – це український, а не російський. Деколонізація славістичних студій у Північній Америці та Західній Європі є базовою вимогою у формуванні нового здорового покоління людей, адже зараз функціонує ціла низка загроз моральної компрометації для західної освіти через засилля русистики. Найбільші зміни стаються, як відповідь на трагічні виклики, тому глобальній едукації життєво-необхідна змінотворча програма україністики для західних студій.

Список використаних джерел

1. Анна Андрієвська, Олена Халімон (2019) "Книга Свідчень. Анатомія російської анексії Криму", ред. Вадим Дивнич / Інститут Критики; Ukrainian Research Institute, Harvard University – Київ: Критика, 2019. – 248 с.
2. Грицак Я. "Європа – це проза, а Україна – це поезія" / записав Антон Семиженко // Літературна Україна : газета письменників України. – Київ, 2018. – 1 лютого (№ 4). – С. 7
3. Нетребенко А. Як допомогти людині у стресовій ситуації / А. Нетребенко, О. Железний // Безпека життєдіяльності : всеукраїнський науково-популярний журнал / Міжнародна академія безпеки життєдіяльності; Вид-во "Основа". – Київ, 2010. – № 7. – С. 38-40. – Бібліогр.: 16 назв
4. Гончарук Н. Т. Модернізація державної служби та управління людськими ресурсами в Україні / Н. Т. Гончарук, Л. В. Прудіус // Аспекти публічного управління. – 2018. – Т. 6, № 1 – 2. – С. 42 – 51.

5. Пирогова Ю.В. Соціально-психологічний підхід до управління людськими ресурсами в системі публічної служби України // Державне управління та місцеве самоврядування, 2019, вип. 3(42). – С. 152
6. [Електронний ресурс]. – URL: <https://peraspera.video.blog/2020/06/06/6-червня-1961-року-помер-карл-густав-юнг-1875-1961/>
7. Карл Густав Юнг: «Демонів приваблюють маси» / Незалежний культурологічний часопис «І» URL: http://www.jimagazine.lviv.ua/2016/Yung_Demoniv_pryvablyuyut_masy.htm
8. Lachman G. Jung The Mystic: The Esoteric Dimensions of Carl Jung's Life and Teachings, 2010
9. Гурієвська В. М. Соціально-психологічні аспекти формування та реалізації кадрової політики в державному управлінні / Валентина Гурієвська // Вісн. НАДУ. – 2012. – Вип. 4. – С. 63 – 70.

Дзвінчук Д. І., доктор філософських наук, професор,
Лютий М. О., аспірант, магістр державного управління,
Петренко В. П., доктор економічних наук, професор
Чепесюк В. В., здобувачка ступеня бакалавра,
Кафедра публічного управління і адміністрування,
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

МОДЕЛЬ 3S-ЛІДЕРСТВА ЯК ОСНОВА НІВЕЛЮВАННЯ І ЛІКВІДАЦІЇ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ ЛІДЕРА ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ЇХ ВЗАЄМОДІЇ

Існування і негативний вплив на результати життєдіяльності організованих людських спільнот цілої низки притаманних людським ресурсам індивідуальних і колективних когнітивних упереджень обумовлює необхідність і мотивує доцільність пошуку та використання в процесах управління їх належним функціонуванням різноманітних моделей, технологій і способів мінімізації та/або повної ліквідації такого впливу. Адже саме когнітивні упередження формують зразки мислення із системними відхиленнями від вимог критеріїв раціональності, економічності, соціальності та екологічності як в процесах генерування управлінських рішень лідерами, так і в поведінці з реалізації цих рішень множинами їх послідовників.

Результати започаткованого авторами у 2016 році комплексу теоретичних і практичних досліджень з виявлення та оцінки проявів серед управлінського персоналу системи публічного управління українською державою ефекту Даннінга-Крюгера (Dunning D. Kruger J.) [1] для обґрунтування доцільності удосконалення відомих моделей лідерства обумовили доцільність поширення цих досліджень на все кадрове наповнення системи [2], оскільки в роботі [3] було

обґрунтовано необхідність врахування його впливу на всі інтелектуально активні складові елементарної управлінської пари [4].

Оскільки ж результатом пошуку можливостей уникнення впливу ефекту Даннінга-Крюгера на сучасних лідерів вітчизняної системи публічного управління стала оригінальна модель 3S-лідерства [5, 6, 7], в основу якої було покладено триєдину вимогу дотримання лідером вимог поведінкового комплексу «спільне управління – спільне мислення – спільні зусилля» або «синархія – сінтелектика – синергія», то цілком доречно були припустити, що саме ця модель лідерства володіє потенціалом захисту пари «лідер – послідовники» від прояву інших когнітивних упереджень.

З цією метою в [8] було запропоновано для виявлення у діючого персоналу вітчизняної системи публічного управління схильності до проявів в процесах практичного управління ефекту Даннінга-Крюгера використовувати модифікований тест Вудкока-Френсіса (Woodcock M., Francis D.) з визначення управлінських обмежень особистості.

Експериментальна верифікація модифікованого тесту у комбінації з експертним оцінюванням було здійснено в процесі навчання здобувачів ступенів бакалавра і магістра програм «Публічне управління та адміністрування», після завершення якої вони можуть претендувати на керівні посади в органах державної влади (відповідно до статті 19 Закону України «Про державну службу»). Отримані результати продемонстрували, що менш досвідчені респонденти значно частіше переоцінюють власні здібності, вміння і потенціал, порівняно із практиками, що погіршує процеси відбору і кар'єрного зростання кращих, досвідченіших і результативніших фахівців на користь дилетантів і кар'єристів [9].

При цьому, можливість завчасного виявлення схильності особистості до переоцінювання або недооцінювання власної здатності належно виконувати управлінські функції (тобто до появи можливих негативних наслідків проявів когнітивних упереджень) може суттєво покращити як підготовку, так і відбір претендентів на зайняття посад в системі за результатами позиціонування особи в координатах запропонованого в [9] континууму «нікчема (недооцінювання) – адекват (об'єктивне оцінювання) – супермен (переоцінювання)».

Отже, використання моделі 3S-лідерства з її обов'язковими складовими «спільне управління – спільне мислення – спільні зусилля» сприяє ліквідації ризиків переоцінювання власних здібностей (ефект Даннінга-Крюгера), робить можливим нівелювання схильності до особистої недооцінки (ефект Кланс-Імес), має високий потенціал ліквідації впливу на персонал ефекту Лейк-Вобегон [10], парадокса Абіліна та багатьох інших через самовдосконалення будь-якої особистості завдячуючи завчасній детермінації її потреб [11].

Список використаних джерел

1. Дзвінчук Д. І. Щодо проявів ефекту Даннінга-Крюгера в системі управління українською державою як обґрунтування доцільності удосконалення моделі лідерства / Д. І. Дзвінчук, М. О. Лютий, В. П. Петренко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції «Економіка та управління в нафтогазовому

комплексі України: актуальні проблеми, реалії та перспективи» (21-23 вересня 2016 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2016. – С. 139-140.

2. Дзвінчук Д. І. Щодо проявів ефекту Данінга-Крюгера в системі управління українською державою / Д. І. Дзвінчук, В. П. Петренко // Теорія та практика державного управління. ХарПІДУ. – 2017. – №1(50). – С. 6-11.

3. Dzvinchuk D. I. Grapho-analytical Modeling of Processes of Interaction of Elementary Components of a Management Pair / D. I. Dzvinchuk, M. O. Liutyi, V. P. Petrenko // International Journal of Innovative Technologies in Economy. – 2018. - # 8(20) September. – С. 8-15.

4. Kis S. Matrix of Personality Intelligent Characteristics as an Instrument for its Development Management / Sviatoslav Kis, Galyna Malynovska, Victor Petrenko, Oleh Jatsiuk // 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). P. 330–334. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/smtesm-19/125917672>

5. Лютий М. О. Про можливість і доцільність публічного управління на синтелекто-синархічно-синергічних засадах. Матеріали 20-го ювілейного молодіжного форуму «Електроніка і молодь в ХХІ столітті» (квітень 2016, м. Харків). Конференція «Управління знаннями і конкурентна розвідка». Т. 9. С. 100–101.

6. Дзвінчук Д. І. Економіка знань і необхідні зміни в моделях лідерства / Д. І. Дзвінчук, М. О. Лютий, В. П. Петренко // Зб. наук. праць «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – 2016. – Вип. 64. – С. 44-60.

7. Dmytro Dzvinchuk, Mark Liutyi, Iryna Ozminska, Victor Petrenko. 3S-leadership Model as a Tool of Using Design Thinking in the System of Public Governance. 18th International Conference on European Processes (ICEP-21, 23.04.2021, Kaunas University of Technology). URL: <https://icepconference.ktu.edu/wp-content/uploads/sites/365/2021/04/ICEP-abstracts-0416.pdf>

8. Орлів М. С., Петренко В. П. Про методику та інструментарій виявлення і оцінювання впливу ефекту Данінга-Крюгера на функціонування кадрового наповнення вітчизняної системи публічного управління і адміністрування / Матеріали XII науково-практичної інтернет-конференції «Теорія та практика публічної служби» (21 грудня 2019 року, м. Дніпро). – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. – С. 95-96.

9. Дзвінчук Д. І., Орлів М. С., Петренко В. П. Експериментальна верифікація можливості використання тесту Вудкока-Френсіса для виявлення когнітивних упереджень у претендентів на керівні посади в органах публічної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1963>

10. Блищак Л. О. Про запобігання виникненню ефектів «Лейк-Вобегона» і «Данніга-Крюгера» у вітчизняній системі публічного управління та адміністрування / Л. О. Блищак, В. П. Петренко // Сучасний менеджмент : моделі, стратегії, технології : матеріали ХХІ Всеукр. щоріч. студент. наук.-практ. конф. за міжнарод. участю. 23 квіт. 2020 р. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. – С. 544-545.

11. Чепесюк В. В., Витко Т. Ю., Петренко В. П. Про використання тесту Вудкока-Френсіса для самовдосконалення особистості / Розвиток компетентності в публічному секторі: європейські стандарти та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 30 вересня 2021 р.) / за ред. Д. І. Дзвінчука; упоряд. Л. С. Мосора, Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2021. 229 с.

Дурман М.О., доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
заслужений працівник освіти України

Хмельницька М.В., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Херсонський національний технічний університет

АНАЛІЗ РЕАКЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВОЄННУ АГРЕСІЮ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Сучасна держава Україна всіма можливими механізмами та інструментами підтверджує свій демократичний вибір та європейське культурне та цивілізаційне спрямування. Український народ, що проживає у центрі Європи має спільне з іншими європейськими народами генетичне коріння та психологічний характер. Про європейський та євроатлантичний напрямок свого розвитку ми заявили вже досить давно [1], оформили його на законодавчому рівні, внісши зміни до Конституції України [2] і досягли суттєвих результатів на цьому шляху.

Так, на сьогодні практично немає сфери соціально-економічного розвитку України, які б не були охоплені євроінтеграційними процесами та перелік питань порядку денного Україна-ЄС постійно розширюється. І якщо спочатку більша увага приділялася економіці, промисловості та торгівлі, то тепер (відповідно до пріоритетності реалізації завдань України в рамках Угоди) акценти зміщуються на державне управління, стратегування та розвиток культурного середовища і громадянського суспільства. Це, своєю чергою, призведе до підвищення рівня позитивного ефекту співпраці з ЄС та сталого розвитку нашої держави [3].

При цьому в російському владному середовищі та суспільстві педалюється думка, що українці і росіяни – один народ. Тому зупинимось в нашому дослідженні на аналізі окремих подій, що відбувалися і відбуваються під час російського вторгнення в Україну у 2022 році, і спробуємо відповісти на це питання, проаналізувавши реакцію таких впливових акторів громадянського суспільства, як релігійні організації.

У одній із своїх недільних проповідей архієрей Російської Православної Церкви (РПЦ) Кіріл Гундяєв учергове зрікся української православної пастви та Української Православної Церкви, що має відношення до Московського патріархату (УПЦ МП). «Патриарх Московский Кирилл осудил Запад за

намерение изменить менталитет жителей Украины, сделать их врагами России, с которой они связаны общей исторической судьбой. Страшно не НАТОвское оружие, а попытка "перевоспитания", ментальной переделки украинцев и живущих там русских во врагов России» [4].

Як зазначає український історик С. Шумило «Ані слова осуду щодо цієї ганебної Каїнової бійні, влаштованої владою РФ проти мирних мешканців українських міст і сіл. Ані слова осуду щодо тотального бомбардування і нищення російськими окупаційними військами цивільної інфраструктури, мирних житлових кварталів, лікарень, шкіл, дитячих садочків. Ані слова про розбомблені російськими "асвабадітелями" десятків храмів УПЦ МП. Ані слова про тисячі жертв серед мирних мешканців, зокрема й дітей, за ці місяці пекла по всій Україні, принесеного російськими окупантами. І він цих російських нелюдів благословляє, підтримує і молиться.

Якби він (Гундяєв) просто мовчав, то багатьом прихильникам московської православної традиції в Україні було б легше зберігати нейтралітет і єдність з РПЦ. Але він не мовчить і свідомо зрікається свого духовенства і своєї пастви в Україні. І не просто зрікається, але свідомо примушує їх зайняти чітку позицію на боці путінського режиму та російської окупаційної армії. За таких умов подальше збереження єдності УПЦ з РПЦ стає по суті самовбивчим» [5].

В той же час і предстоятель Православної Церкви України (ПЦУ) Митрополит Епіфаній, і настоятель Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) Блаженійший Святослав, лідери інших релігійних організацій та конфесій у своїх проповідях зберігають людяність та засуджують злочини проти людства. Так, Митрополит Епіфаній на свято Благовіщення сказав «Сьогодні ... з особливою гостротою відчувається, з якими силами перебуваємо ми у духовній боротьбі. Бо те, що бачиш навколо – це плід не лише озлоблення російських варварів, темного полчища, яке навалою кривавої орди прийшло на нашу мирну землю, щоби сіяти нищення і смерть. Всі ці спустошення і руїни, вся пролита кров та обірвані життя є виявом демонічного озлоблення» [6].

Глава УГКЦ Блаженнійший Святослав в своїх щоденних промовах теж згадує про любов до ближнього і необхідність захисту Батьківщини – «український народ відчуває, що ведеться війна не лише проти якоїсь державної структури чи частини українського суспільства. Це тотальна війна на знищення всього українського народу. Ми це бачимо по наслідках, по діях окупантів на нашій землі.» Архієрей пригадав обставини, які, за його словами, потрясли всіх віруючих людей. «На Чернігівщині, у селі Лукашівка, у православному храмі Вознесіння Господнього, який є пам'яткою архітектури, окупанти встановили свій штаб. Там допитували людей і піддавали їх тортурам. Російські окупанти збезчестили православний храм» – розповів Глава УГКЦ. Тому сьогодні неділя і ми жертвуємо нашу Літургію за перемогу добра над злом в Україні» [7].

Окремо можна згадати шейха Саїда Ісмагілова, голову Духовного управління мусульман України «Умма», який від початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну змінив релігійне вбрання на військову форму, — став капеланом мусульман територіальної оборони Києва. «Я дуже пишаюсь мусульманами, що встали на захист країни. Я щасливий, що у нас сотні, тисячі

мусульман України стали до зброї, щоб відбити російський напад, і демонструють героїзм, мужність поруч із християнськими побратимами. Ми маємо відбити цю ворожу навалу і захистити наше українське суспільство, щоб у майбутньому наші діти усміхалися і щасливо жили на теренах нашої країни. Це дуже велика справа перед Всевишнім Аллахом». [8]

Тож навколо України та проти війни об'єдналися і більшість релігійних організацій України. Так, за повідомленням Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, неодноразово проводилися спільні молитовні заходи з представниками різних конфесій, головним лейтмотивом яких спрямування на добро та перемогу над злими силами [9].

Можна сказати, що релігійні організації на території України негативно оцінюють результати російського вторгнення, бажають кари загарбникам, проте не агітують наших солдатів до вбивств мирних мешканців або знущань над полоненими (в той же час є дуже багато задокументованих фактів звірств з боку російських солдат по відношенню до цивільних українців або наших солдат).

Питання – навіщо цей напад здався Росії і яка роль РПЦ у ньому. Відповідь така – в Україні на очах російської владної (у тому числі й релігійної) верхівки сформувався демократичний європейський стиль життя. По чверті століть блукань нам нарешті почали вдаватися реальні зрушення. Це успіх, можливо, не надто щодня помічався. Але на це накладалася автокефалія ПЦУ, зближення позицій різних християнських конфесій, тобто прослідковувалася втрата впливу на «душі» українців. Саме комбінації українського соціально-економічного успіху та російської церковної поразки злякалися «за поребриком», у Росії. Адже те, що зробив один народ, може зробити й інший. Український народ, як демократична спільнота, продемонстрував здатність створити альтернативу на основі поєднання різних цінностей – європейських, національних, територіальних, релігійних, - та просувати їх для свого кращого життя.

Список використаної літератури

1. Association Agreement between the European Union and Ukraine. Ратифіковано Верховною Радою України 27.06.2014 №984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>
3. Дурман О.Л., Дурман М.О. Політологічні аспекти реалізації стратегії євроінтеграції України: підходи та моделі. «Вісник» Херсонського національного технічного університету. № 4(79). 2021. С. 153-161. URL: <https://ojs.kntu.net.ua/index.php/visnyk/article/view/225>
4. Патриарх Кирилл обвинил западных политиков в попытке сделать украинцев врагами России: Интерфакс. URL: <https://www.interfax.ru/russia/827604>

5. Шумило С. Все, що треба зняти про роль Руської православної церкви у війні з Україною. URL: <https://www.facebook.com/shumylo>

6. Митрополит Епіфаній. Благовіщення – лише початок спасіння. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/blagovishhennya-lyshe-pochatok-spasinnya-i-vyzvolennya-kyuivshhyny-chernigivshhyny-sumshhyny-lyshe-pochatok-ukrayinskoyi-peremogy-mytropolyt-epifanij/>

7. Блаженійший Святослав. Проповідь Глави УГКЦ у 46-й день війни. URL: http://ugcc.ua/official/head.ugcc/glava_ugkts_v_46y_den_v%D1%96yni_sogodn%D1%96_ned%D1%96lya_%D1%96_mi_zhertvuiemo_nashu_l%D1%96turg%D1%96yu_za_peremogu_dobra_nad_zlom_v_ukrain%D1%96_96440.html.

8. Загребельний В., Беккер О. Як муфтії України став капеланом і наближає перемогу України: сайт АрміяІнформ. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/03/yak-muftij-ukrayiny-stav-kapelanom-i-nablyzhaye-peremogu-ukrayiny/>

9. Спільна молитва за Україну в Софії Київській: офіційний сайт Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/spilna-molytva-za-ukrainu-v-sofii-kyivskiy/>

Дурман О.Л., кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Грицак Л.Б., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Херсонський національний технічний університет

ПОСИЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ ТА РОСІЯН НА ТЛІ ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Останніми десятиліттям на світовій арені поширюються та універсальізуються принципи народовладдя, прав і свобод громадян. Ці принципи стають підґрунтям для забезпечення функціонування демократії – єдиної прийнятної форми державно-політичного устрою для цивілізованих країн. Побічними, якщо можна так назвати, позитивними ефектами функціонування демократії є:

- підвищення ефективності публічного управління;
- розвиток суспільно-економічних відносин відповідно до обраних напрямків;
- підвищення добробуту громадян;
- створення різноманітних структур соціальної організації громадян;
- зростання культури нації та збереження її історичних та культурних надбань.

Два останніх елементи дуже важливі, оскільки можуть вирішально визначати історичну долю будь-якого народу. Це переконливо засвідчує приклад розвинених країн, досягнення яких пояснюються відданістю принципам демократії та здатністю народів до збереження своєї культурної та історичної спадщини. Тим часом, тоталітарні та авторитарні режими, обмежуючи демократію і особисту свободу громадян (у тому числі й щодо вибору культурного середовища), ламають цей природний механізм самоорганізації суспільства, гальмують його розвиток [1]. Підтвердженням цього може бути радянське тоталітарне минуле України та тоталітарний режим, який, у дещо іншій формі, продовжує панувати в Росії, та авторитарний режим у Білорусі.

Метою нашого дослідження є вивчення подальшого розширення українського та російського народів щодо демократичних цінностей, які чітко виокремилися під час військової агресії Російської Федерації щодо України та широкомасштабного військового вторгнення російських військ на територію нашої держави 24 лютого 2022 року.

Проводячи аналіз досягнень за останні 5-7 років вже стало зрозумілим і для європейців, і для міжнародної спільноти з різних частин світу, що українці – це європейський народ, який:

- тяжіє до загальнолюдських демократичних цінностей;
- відрізняється глибокими демократичними традиціями і природженою толерантністю;
- тривалий час вів національно-визвольну боротьбу зі своїм північним (східним) сусідом визволення;
- почав здобувати у цій боротьбі переконливу перемогу на ціннісному, культурному та економічному просторі.

Як зазначає український історик С. Шумило, «Важко зрозуміти, як українці можуть бути "аднім народом" з росіянами?! Як ми можемо бути "аднім народом" з мокшами, чувашами, ерзями, вепсами та іншими російськими неслов'янами?! Ці нещасні люди через комплекси власної меншовартості соромляться свого справжнього етнічного походження і штучно називають себе "росіянами", і такий самий комплекс меншовартості прийшли насильно нав'язувати і нам, українцям. Можна тільки поспівчувати людям, які соромляться і зрікаються власних імен і батьків, власної національності, власної ідентичності, культури і мови і називають себе зовсім чужим і непритаманним іменем. І це відбувається з мільйонами людей, цілими народами РФ – це трагедія...» [2].

Так є, зокрема, в сучасній Росії та її поплічниці Білорусі. Рада ЄС у заяві глав держав та урядів від 10 березня 2022 року визнає високу мужність народу України, яку він проявив, захищаючи свою країну і спільні цінності свободи та демократії. ЄС та його держави-члени продовжуватимуть надавати йому скоординовану політичну, фінансову, матеріальну та гуманітарну підтримку. ЄС буде й надалі підтримувати відбудову демократичної України, як тільки російська агресія припиниться. Ми сповнені рішучості ще більше посилити тиск на Росію та Білорусь [3].

І у росіян, і у білорусів на початку XXI ст. були спроби створити нову демократичну систему державного управління, яка б прийшла на заміну

простішої, але знайому та зручну авторитарної, що дісталася цим країнам та народам у спадок від Радянського Союзу.

Тут можна навести слова чернігівського історика-науковця В. Бойка: «Ми пам'ятаємо Болотну площу в Москві та події, з нею пов'язані. Багатообіцяюча заявка, але чим вона завершилася? Подібно й в Білорусі. 2020 р. країну сколихнули кількасоттисячні протести (їх предтеча – 2010 р.) через брутальну фальсифікацію виборів та їх результатів. Що в підсумку відомо – і самі програли, і сусідів підставили. В обох випадках переважна більшість протестувальників не бажали виходити з зони комфорту. Вони виявилися неготовими жертвувати звичними життєвими благами, а, часом, – і здоров'ям чи життям заради свободи та здобутків, які поки що виглядали доволі абстрактно. То чи не краще втримати те, що є? В іншій ситуації можна було б знизати плечима. Але ж є наслідок – війна, вбиті люди, зруйновані міста» [4].

На нашу думку, така ситуація склалася через страх піти проти влади, проти сучасної репресивної «машини», що в повній мірі працює вже десятки років по всій Росії та Білорусі, а, якщо згадати минуле, то протягом сотень років. Це страх висловлювати свою думку, відмінну від думки, яка транслюється з телебачення та провладних засобів масової інформації. А придушення тих, хто має власну думку та пробує її висловити, доходять до абсолюту.

Так, відомі випадки, коли протестувальників затримували та штрафували за одиночний пікет з чистим листом паперу [5] або з цитатою Володимира Путіна «Війна принесла стільки горя, що забути це неможливо, немає прощення тим, хто знову замишляє агресивні плани», яку він сказав 9 травня 2021 року [6]. Це, своєю чергою, показує, що страх потихеньку зникає, але тільки у окремих людей, яких на всю 148-мільйонну Росію набирається максимум декілька десятків тисяч (орієнтовно 0,02%-0,05% від загальної кількості населення). Саме тому зберігається велика підтримка дій В. Путіна, що показує колективну підтримку вторгнення російської армії в Україну та відповідних дій, що виходять за межі звичаїв ведення війни [7].

Будь-яка публічна влада може здійснювати управління впродовж більш-менш тривалого часу тільки за умови згоди громадянського суспільства та бізнесових структур щодо державно управлінських процесів та процедур, а також результатів такого управління. Це можуть бути і виборчі процедури, і регуляторні процедури, і процеси стимулювання громадського суспільства чи розвитку бізнесу. Якщо більшість громадян Росії підтримують вторгнення в Україну, то й інші дії російської влади теж їм подобаються.

Росія воює проти наших українських цінностей, що спираються на власні історико-культурні традиції (Київська Русь, козацтво, магдебурзьке право, самоуправління), що є європейсько-демократичними у своїй основі.

Те, що відбувається в Україні під час теперішньої російської військової агресії, – терор проти мирного українського населення, планомірне знищення цивільної інфраструктури, постійні «нереалізуємі» вимоги на перемовинах з одночасним небажанням припинити вогонь та знущання під час перемовин – все це робиться з метою зламати волю українського народу до спротиву та відвернути його з демократичного шляху на шлях тоталітаризму. Втім наша

реакція виявилася іншою – народ стійко сприйняв напад, згуртувався навколо політичного та воєнного керівництва, перевів стиль життя на «військові рейки» та почав працювати для перемоги над окупантами.

Це ще раз доводить, що українці та росіяни – не один народ, а українська нація та російська нація в межах своїх територій мають зовсім іншу ментальність, а, відповідно, й різне соціально-економічне, культурне та історичне майбутнє. Українці – це європейська нація, яка цінує демократичні цінності, а ідеологія «руського миру», яка панує у Росії – глухий кут розвитку російської держави та основа подальшої стагнації умов життя росіян.

Список використаної літератури

10. Стьопін А. Українське суспільство і проблеми консенсусної демократії. Політичний менеджмент : наук. журнал / Голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2008. – № 5. С. 36-43.

11. Шумило С. Все, що треба знати про роль Руської православної церкви у війні з Україною. URL: <https://www.facebook.com/shumylo>

12. Заява глав держав та урядів за підсумками зустрічі у Версалі щодо російської воєнної агресії проти України, 10 березня 2022: Представництво Ради ЄС в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/112652_en

13. Бойко В. Про колективну відповідальність Росії. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pro-kolektyvnu-vidpovidalnist-rosiyi>

14. Активистку в Ростове-на-Дону отпустили под арест за пикет с чистым листом бумаги: сайт Кавказ.Реалии URL: <https://www.kavkazr.com/a/aktivistku-v-rostove-na-donu-otpravili-pod-arest-za-piket-s-chistym-listom-bumagi/31727682.html>

15. Російський суд оштрафував чоловіка за цитату Путіна про війну: сайт Української правди». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/9/7338380/>

16. Всероссийский центр исследования общественного мнения. Специальная военная операция: мониторинг от 23.03.2022 г. URL: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-monitoring>.

Кантур О. М., аспірант кафедри глобальної та національної безпеки,
науковий керівник: **Ленда Р. І.**, кандидат філологічних наук,
доцентка кафедри глобальної та національної безпеки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ТА США

У сучасному інформаційному просторі соціальні мережі часто виступають механізмом поширення фейкової інформації. Насамперед, це

пов'язано з тим, що користувачі таких ресурсів сприймають дезінформацію, оскільки її поширюють друзі та знайомі, яким довіряєш. Окрім того, фейки та дезінформаційні повідомлення можуть базуватися на правдивій інформації. У результаті такий контент провокує його споживачів на емоції здаля того, аби вони не могли критично оцінювати новини. Водночас соціальні мережі створюють відповідні можливості для маскуванню проведення операцій психологічного впливу, що своєю чергою робить їх надзвичайно ефективним інструментом ведення інформаційної війни.

За останні кілька років держави у всьому світі почали ухвалювати нові закони, які дозволяють владі регулювати те, що вони вважають небезпечним і недостовірним вмістом в інтернеті, часто під виглядом боротьби з дезінформацією або фейковими новинами.

Дослідженням правового підґрунтя функціонування соціальних мереж займалися як зарубіжні, так і українські вчені. Зокрема, варто зазначити праці І. Новосельського, К. Пряхіної, К. Скербкової, К. Белякового, Г. Орел, І. Стройко. Водночас поява нових інформаційних загроз у соціальних медіа робить питання державного регулювання соціальних мереж актуальним для подальшого вивчення.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну викликало значний сплеск поширення дезінформації та пропаганди в соціальних мережах. Наразі уряди та компанії у всьому світі дедалі більше стурбовані поширенням неправдивої інформації в інтернеті та її впливом на цілі галузі життєдіяльності людини – від цін на акції до виборів і соціальних заворушень.

Так у березні 2022 року відеосервіс YouTube заблокував російські пропагандистські канали RT та Sputnik по всій Європі [4]. Водночас, спираючись на прохання низки урядів та ЄС, американська технологічна корпорація конгломерату соціальних мереж Meta повідомила про обмеження доступу до вищезазначених ресурсів на власних майданчиках [3].

Уперше світ зіштовхнувся із масштабним поширенням дезінформації під час епідемії коронавірусної хвороби COVID-19, що охопила всю планету з початку 2020 року. Пандемія стала полем бою інформаційної війни, яка стає більш жорсткою, оскільки мільйони людей, які вимушені залишатися в ізоляції, проводять значно більше часу в соціальних мережах. Ще на початку лютого 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) заявила про масштабну «інфодемію». Як зазначили в організації, надто великий обсяг інформації – правдивої та фальшованої – ускладнює пошук достовірних її джерел [1].

Протидіяти таким широким обсягам пропаганди та дезінформації можна лише за допомогою застосування комплексного підходу до розв'язання проблеми, зокрема, слід звернути увагу на питання оновлення медійного законодавства. Ще в грудні 2020 року Європейська Комісія презентувала План дій щодо європейської демократії, в якому запропоновано запровадження санкцій проти суб'єктів, що поширюють дезінформацію, а також розроблено більш жорсткі механізми нагляду за онлайн-платформами [5].

У документі зазначається, що на інформацію та її поширення впливають іноземні держави. Як приклад описуються «певні треті країни» (зокрема, Росія і Китай), які брали участь в операціях впливу і кампаніях із дезінформації навколо COVID 19 у країнах ЄС, державах-сусідах і по всьому світу «з метою підірвати демократичні дискусії, посилити соціальну поляризацію і поліпшити свій власний імідж» [5].

Цю тезу підтверджує і дослідження оперативної групи зі стратегічних комунікацій EastStratCom, підрозділу дипломатичного корпусу ЄС Європейської служби зовнішніх зв'язків (EEAS), що відстежує дезінформацію з боку Росії. Відомство виявило понад 500 прикладів російської дезінформації про COVID-19 за 2020 рік і понад 10 тисяч прикладів російської дезінформації загалом із моменту початку моніторингу в 2015 році [2].

У межах реалізації Плану дій щодо європейської демократії Євросоюз збирається ухвалити також Акт про Цифрові послуги (англ. Digital Services Act – «DSA») [5]. Документ передбачає низку нововведень, зокрема, запровадження прозорої системи скарг для користувачів на незаконний контент у соціальних мережах та надання урядам держав більше можливостей для захисту населення і контролю відповідних медіаплатформ. Водночас Актом планується відрегулювати систему рекомендацій і трансляцій рекламних повідомлень, аби користувачі могли отримати більше інформації про рекламодавця, а також мали можливість відмовитися від рекомендаційного контенту, який надається за уподобаннями користувача і таргетуванням його облікового запису.

Новий підхід, реалізований у DSA, створить однорідний цифровий ринок ЄС і загальні правила для кожної країни, адже зараз держави, які є членами ЄС, діють окремо. Так Франція у травні 2020 року ухвалила закон, що вимагає від соціальних мереж та інших сайтів видаляти контент, який стосується тероризму, протягом години після його появи, інакше компаніям загрозують штрафи в розмірі до 4% від глобального виторгу [6]. Того ж року в Німеччині схвалили своє законодавство проти висловлювань, що розпалюють ворожнечу і ненависть, яке зобов'язує операторів соціальних мереж інформувати Федеральне відомство в кримінальних справах про шкідливі та підозрілі пости, а також дозволяє відомству вимагати від соцмереж передавати органам влади IP-адреси людей, які є авторами такого контенту [7]. Акт про цифрові послуги, який має схвалити ЄС, дозволить усунути відмінності в законодавчому полі різних країн.

США також готові до змін у законодавстві для боротьби з фейками та інформаційними впливами. Як показує досвід виборів 2016 і 2020 років, американські виборці стали об'єктом впливу з боку іноземних держав. У 2020 році їхнє коло розширилося – до Росії додалися Іран, Куба, Венесуела та Китай. Згідно з дослідженням міжнародної організації Avaaz, під час виборів у США 44% виборців бачили в соціальній мережі Facebook дезінформацію про фальсифікацію виборів, а 35% повірили в це [8].

Із цієї ж причини в Сполучених Штатах останніми роками лунає дедалі більше закликів переглянути Розділ 230 Закону про телекомунікації США, щоб забезпечити модерацію контенту в інтернеті та боротьбу з фейками, покладаючи відповідальність за поширення пропаганди й дезінформації на компанії, які

дають можливість користувачам створювати та поширювати контент [9]. Важливо розуміти, що нововведення в американському законодавстві вплинуть на роботу таких глобальних технокомпаній як Google, Facebook, YouTube тощо, а також і на українських користувачів та учасників медіаринку.

Усі говорять про потребу змін, однак точно не знають як їх імплементувати, не створивши нові проблеми й не посягнувши на свободу слова. Поки з цим випробуванням впоратися не вдається: певні запропоновані варіанти змін до Розділу 230 вимагають чіткішого тлумачення, а цілковите скасування дії положення може повністю позбавити вебкомпанії будь-якої відповідальності за контент, що публікується на їхніх сайтах.

Протягом останніх десятиліть інформаційний простір зазнав революційних змін. Соціальні мережі дали змогу висловлюватися тим, кого традиційні ЗМІ не беруть до уваги. Але, на відміну від телебачення та радіо, де вже існує певне регулювання інформації, соціальні мережі стали універсальними платформами для поширення фейків і пропаганди та більшою мірою не підпадають під державне регулювання.

Платформи соціальних медіа відіграють важливу роль у політиці та впливають на культуру через поширення інформації та ідей, а також мають значну економічну силу і транснаціональну базу користувачів. Це означає, що на небезпеку, яка пов'язана з поширенням дезінформаційного контенту, доцільно реагувати за допомогою міжнародного механізму. Світовий досвід боротьби з пропагандою має бути уніфікованим, а законодавче регулювання має базуватися на правильному балансі між свободою слова та безпекою. У результаті, таке законодавче поле сформує та визначить наступні десятиліття функціонування та розвитку світового інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Novel Coronavirus (2019-nCoV): situation report, 13. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/330778> (date of access: 12.04.2022).
2. Свобода Р. У Євросоюзі пропонують санкції для виробників фейкових новин із Росії та інших країн. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-es-feyky-sankciji/30982139.html> (дата звернення: 12.04.2022).
3. Nick Clegg. We have received requests from a number of Governments and the EU to take further steps in relation to Russian. *Twitter*. URL: <https://twitter.com/nickclegg/status/1498395147536527360> (date of access: 13.04.2022).
4. Google Europe. Due to the ongoing war in Ukraine, we're blocking YouTube channels connected to RT and Sputnik across Europe, effective immediately. *Twitter*. URL: <https://twitter.com/googleeurope/status/1498572529409179648> (date of access: 13.04.2022).
5. EUR-Lex - 52020DC0790 - EN - EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/?uri=COM:2020:790:FIN&qid=1607079662423](https://www.nrada.gov.ua/frantsiya-uhvalyla-zakon-pro-movu-nenavysti-v-interneti/) (date of access: 13.04.2022).

6. Франція ухвалила закон про мову ненависті в Інтернеті - Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення.* URL: <https://www.nrada.gov.ua/frantsiya-uhvalyla-zakon-pro-movu-nenavysti-v-interneti/> (дата звернення: 13.04.2022).

7. Ukrinform. Німці оголосили війну ненависті в інтернеті. *Укрінформ - актуальні новини України та світу.* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3049867-nimci-ogolosili-vijnu-nenavisti-v-interneti.html> (дата звернення: 13.04.2022).

8. Facebook: From Election to Insurrection. *Avaaz.* URL: https://secure.avaaz.org/campaign/en/facebook_election_insurrection/ (date of access: 13.04.2022).

9. ФОКУС Р. Демократи планують реформувати основний закон про свободу інтернету. *ФОКУС.* URL: <https://focus.ua/uk/technologies/472923-demokraty-planiruyut-reformirovat-osnovnoy-zakon-o-svobode-interneta> (дата звернення: 13.04.2022).

Лазоренко Б.П., кандидат філософських наук, старший науковий співробітник зі спеціальності соціальна психологія, психологія соціальної роботи, провідний науковий співробітник лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України

УПРАВЛІНСЬКІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАВДАННЯ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

Одним з нагальних сучасних викликів українській спільноті і українській державі є стрімке зростання чисельності внутрішньо переселених та переселених у зарубіжні країни українських громадян. Згідно заяви Верховного комісара ООН з питань біженців Філіппо Гранді [1] станом на 30 березня 2022 р. загальна чисельність українських громадян, які у пошуку порятунку від російської військової агресії були змушені переміститись у низку зарубіжних країн перевищила 4 мільйони, з них приблизно 2 мільйони – діти. Російсько-українська війна спричинила значне переміщення людського соціального капіталу, перш за все витік його з України.

Цей український людський капітал доцільно зберегти і ефективно використати в інтересах українського суспільства і держави. Зарубіжні країни надали українським громадянам різнобічну підтримку згідно своїх можливостей. Разом з тим у зв'язку із складністю і обсягами соціальних процесів розміщення і адаптації українських громадян до нових умов життя виникає значний спектр

соціальних, правових, психологічних, медичних, соціокультурних, побутових, освітніх (щодо навчання українських дітей) та інших проблем, в тому числі управлінських і соціально-психологічних. При цьому виникає також загроза руйнації та втрати цього капіталу.

Серед шляхів вирішення цих проблем, на наш погляд, важливим є створення у зарубіжних країнах центрів соціальної допомоги українським громадянам та налагодження ефективного управління ними з боку відповідних українських інституцій спільно з місцевими органами влади. До складу цих центрів могли б входити українські фахівці – психологи, юристи, медики, соціальні працівники, вчителі, перекладачі з числа переселених громадян, у тому числі і на волонтерських засадах. Такі центри мають працювати у тісній взаємодії з центрами соціальної допомоги населенню зарубіжних країн. Значною мірою затребуваність послуг таких центрів зросте після закінчення воєнних дій у зв'язку з необхідністю організації повернення українських громадян у батьківщину. Оскільки зазначені проблеми мають комплексний характер координувати роботу таких центрів мають фахівці різних українських міністерств, зокрема міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, міністерства соціальної політики, міністерства освіти, міністерства закордонних справ та інших.

У зв'язку із воєнними подіями, які розгорнулись на території України, жорстоким і цинічним геноцидом російської армії українських громадян, як військових, так і мирного населення, значна їх частина зазнала різних форм психотравматизації, зокрема набули посттравматичних стресових станів та розладів. Завдяки вторинній психотравматизації, дії механізмів індукції, ідентифікації та заміщення це явище набуває і буде набувати у різних своїх проявах, подальшого поширення серед різних верств українського суспільства. Поряд з цим, в результаті генералізації з боку Росії російсько-української війни до формату етнічної зачистки української території від українців, у відповідь на це в українців спостерігається актуалізація колективних етнічних психологічних травм (“не забудемо, не простимо”), включаються соціально-психологічні механізми їх трансгенераційної передачі, поширення агресії, ненависті з боку українців до росіян як етносу, бажання реалізації нищівної їм помсти. Ці негативні стани мають тенденцію викликати у своїх носіїв психосоматичні захворювання та розлади, зумовлюють пов'язане з ними поширення зловживання алкоголем, наркотичними речовинами, суїцидальну поведінку.

У зв'язку із цим перед українськими психологами постають важливі завдання вдосконалення та впровадження в практику надання психологічної допомоги населенню, як військовим, так і цивільним громадянам, технологій опанування різних форм психотравматизації, перш за все посттравматичних стресових станів та розладів, дослідження соціально-психологічних механізмів зцілення колективних етнопсихологічних травм, з'ясування механізмів трансгенераційної передачі такого зцілення, а також розробити відповідні технології їх використання та запровадження у практику психологічної допомоги населенню. Слід очікувати, що після закінчення воєнних дій психологи і українське суспільство ще довгі роки будуть мати справу з

синдромом російсько-української війни, аналогічно відомим в'єтнамському, афганському та іншим синдромам.

Одним із нагальних викликів українським психологам як фаховому співтовариству є підвищення власної спроможності у наданні психологічної допомоги населенню за цими напрямками, спираючись на власний досвід та відповідний досвід зарубіжних колег.

Список використаних джерел

1. ООН: кількість біженців з України перевищила 4 мільйони, з них приблизно 2 мільйони – діти. Голос Америки 30.04. 30.04.2022. Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/oon-v-ukraini-4-milyona-bizhenciv/6508170.html>.

Лозинський О.М., кандидат психологічних наук,
керівник ГО «Львівський аналітичний дім»

E-mail : lviv-forum@ukr.net

ORCID 0000-0002-3435-5753

«ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО КОРУПЦІЇ» ЯК КРИТЕРІЙ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ НА ЗАЙНЯТТЯ ПОСАД ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Політичні реформи у післявоєнний період мають бути скеровані на впровадження додаткових засобів для зменшення корупційних ризиків у структурах державного управління. Для відбудови української економіки, зруйнованої ворогом інфраструктури та житла, як передбачається, світовою спільнотою у найближчі роки будуть виділятися дуже великі суми фінансової допомоги. Її ефективне використання залежатиме, зокрема, від особистих якостей спеціалістів державної служби – їх компетентності, управлінських якостей, особистих характеристик («добročесності» та «управління конфліктами»).

Як відомо, наявні засоби перевірки особистих характеристик – «добročесності» та «управління конфліктами» - не є достатньо ефективними. Тому що наслідком неякісного відбору є висока толерантність до корупції в українському суспільстві, яку 20 років поспіль підтверджують результати досліджень авторитетних міжнародних аналітичних організацій, таких як Трансперенсі Інтернешнл, які вказують, що в Україні Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2021 р. – 32 бали зі 100 можливих – тобто толерантність до корупції висока [1].

У травні 2021 р. ми зверталися до Національного агентства України з питань державної служби (НАУПДС) з науково перевіреними методичними пропозиціями щодо вдосконалення процедури перевірки «добročесності» та «управління конфліктами». Керівник НАУПДС Наталія Алюшина вказала, що «порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо

відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. №171» (лист НАУПДС №3973/07.01-21 від 10.06.2021 р.).

Тому ми знову наголошуємо, що процедури перевірки «добročесності» та «управління конфліктами» претендентів на зайняття посад з відповідальним або особливо відповідальним становищем, та посад з підвищеним корупційним ризиком - слід суттєво вдосконалити.

Для цієї мети нами в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України було проведено наукове дослідження впродовж 2011-2021 рр. [2]. Результатом цього дослідження є багатостороння перевірка валідності, надійності 9 діагностичних шкал для емпіричної оцінки рівня «інтолерантності до корупції».

Шкали діагностують чотири групи індивідуально-психічних чинників (когнітивні, моральні, вольові, самоствавлення), які визначають ступінь толерантності-інтолерантності особи до корупції. Їх можна застосовувати у рамках перевірки «добročесності», «управління конфліктами» під час прийому на роботу або під час планової атестації.

Результати діагностики потрібні у таких випадках:

- а) коли є два фіналісти конкурсу з однаковими результатами;
- б) коли посада має значні корупційні ризики;
- в) для поглибленого самоаналізу особистості з метою покращення самоконтролю.

Процедура перевірки «інтолерантності до корупції» наступна: претенденти заповнюють бланк паперової анкети або на комп'ютері тривалістю до 35-40 хв. в **анонімному** режимі. Лише претендент знає номер своєї анкети (залишає в себе дублікат її номера). Відмова від тестування забирає N-ну кількість балів (або N відсотків) від загальної кількості, набраних претендентом. «Висока інтолерантність до корупції» - додає N-ну кількість балів (або N відсотків) до загальної кількості, набраних претендентом. «Середня інтолерантність до корупції» – не змінює результати. «Низька інтолерантність до корупції» - забирає N-ну кількість балів (або N відсотків) від загальної кількості, набраних претендентом.

Висновок. Пропонуємо ввести доповнення до «Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. №171» у формулюванні: «...перевірку «добročесності» та «управління конфліктами» проводити шляхом анонімного анкетування за індикаторами: *когнітивні індикатори* (шкали «критичність в ухваленні рішень», «амбівалентність до корупційних ситуацій»); *самоствавлення* (шкали «самототалітаризм», «загальна самоефективність», «патерналізм до інститутів влади»); *моральні індикатори* (шкала «толерантність до аморальності в діловій сфері», «макіавеллізм»); *вольові індикатори* (шкали «антикорупційна спроможність», «радикалізм до корупції»).

Внаслідок впровадження такої поглибленої перевірки «добročесності» та «управління конфліктами» суттєво підвищиться якість прийнятих на державну

службу державних службовців. Державні установи покращать свій імідж та репутацію, публічно оголосивши, що в їх роботі використовуються додаткові інноваційні антикорупційні діагностичні методики. Це матиме позитивний вплив на загальну ефективність діяльності державної служби у поствоєнний період відбудови України.

Список використаних жерел

1. Індекс сприйняття корупції за 2021 р. URL : <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-korupsiyi-2021>
2. Лозинський О. М. Психологічні чинники інтолерантного ставлення громадян до корупції : ...дис. ...канд. псих. наук : 19.00.05. Ін-т соц. та політ. психол. НАПНУ, Київ, 2021. 277 с. URL : <https://ispp.org.ua/2021/04/13/lozinskij-o-m-psixologichni-chinniki-intolerantnogo-stavlennya-gromadyan-do-korupci%d1%97-2>

Суший О.В., доктор наук з державного управління, доцент,
завідувач лабораторії методології психосоціальних і
політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної
психології, Національна академія педагогічних наук України

ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОСТВОЄННІ КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ

Війна є одним з найжорстокіших проявів насилля проти людяності. Вона несе смерть та руйнування, втрати та горе, нестерпний біль та відчай. І разом з цим війна є мірилом людської стійкості, непохитності людської волі, непоборності людської жаги до життя.

У вирі протистоянь життя та смерті, добра та зла, правди та брехні, надії та відчаю людина може переживати різні емоційні стани: розгубленість і тривогу, страх і паніку, злість і роздратування, ейфорію, апатію, депресію тощо. Психологи кажуть, що емоційні гойдалки є нормальною реакцією на ненормальні обставини війни, і допомагають людям віднайти свій внутрішній острівець спокою та безпеки, що дасть сили протистояти загрозам та жахіттям війни. Збереження психічного здоров'я та підтримка психологічної безпеки людини є не менш важливим фронтом, на якому вітчизняна психологічна спільнота стійко тримає свою варту в умовах війни.

Справа з надання психологічної допомоги та підтримки на індивідуальному рівні (людина), а також на рівні малих (сім'я) та середніх (громада) груп має потужний бекграунд, забезпечений накопченим впродовж останнього сторіччя сумним досвідом світових воєн, воєнних конфліктів, збройних протистоянь, що вимагало формування не менш потужного арсеналу підходів, методів та практик з подолання їх психологічних наслідків та

опанування психічних розладів у постраждалих внаслідок воєнних дій. Всі вони є на озброєнні вітчизняних соціальних психологів, психотерапевтів, представників соціальних служб.

На жаль, такого не можна сказати про роботу з соціально-психологічними станами на рівні великих соціальних груп (суспільство, нація) та спільнот (територіальна, конфесійна, етнічна тощо). Практик з подолання наслідків війни на рівні надіндивідуальних утворень не так вже й багато, серед них: миробудування, прощення та примирення, комеморація, культурна дипломатія тощо. Всі вони містять у більшій чи меншій мірі й психологічну складову. Утім це не убезпечує від ризиків зростання соціальної напруженості та агресії, спалахів нетерпимості та ворожнечі, відновлення конфліктів та кровопролиття.

Наразі війна проходить не лише по лінії фронту, але й всередині кожного: на лінії фронту вона фізична, поза ним – вона психологічна. З соціально-психологічної точки зору важливо розуміти динаміку опанування масовою (колективною) свідомістю наслідків війни, що можуть мати як короткотермінові, так і довготривалі трансгенераційні наслідки, відповідно, посилюватися чи послаблюватися, примножуватися та повністю блокувати зусилля, спрямовані на розбудову миру в післявоєнний період в Україні. Тому саме зараз, на тлі найдраматичніших проявів російсько-української війни, вважаю за потрібне поставити на порядок денний проблему демілітаризації масової (колективної), свідомості.

Коротку поясню необхідність такої постановки проблеми, зосередивши увагу на деяких суб'єктивних міркуваннях, пов'язаних з російсько-українською війною.

Управління масовою свідомістю – невід'ємна складова соціальної організації. „Поділяй і владарюй!”, „Хліба й видовищ!” – найвідоміші з давніх часів принципи управління масовою (колективною) свідомістю. До сьогодні людство продовжує вдосконалювати свій арсенал впливу на масову (колективну) свідомість. Сучасні інформаційні технології дозволили зробити значний ривок у цьому напрямі. «Найвидатніші» досягнення демонструє російська пропаганда, що не просто маніпулює масовою свідомістю, а створила зовсім іншу, альтернативну реальність у масовій (колективній) свідомості своїх громадян.

З перших годин від початку вторгнення Росії в Україну вітчизняні медіа забезпечили цілодобове мовлення, представники управлінської верхівки, на чолі з верховним головнокомандувачем, постійно присутні в інформаційному просторі. Це дозволило вибудувати сталий комунікативний зв'язок між владою та суспільством, підтримати морально-психологічний стан, більш менш заспокоїти, не допустити масової паніки.

Між тим, поки невидимі бійці інформаційного фронту воюють на інформаційно-смысловій ниві, занепокоять окремі тривожні сигнали (сподіваємось, тимчасові, пов'язані з вимогами воєнного часу), що спостерігаються в інформаційному просторі, серед них зокрема:

- прояви цензури, спокуса створити єдину „правильну”, „потрібну” картинку подій;

- поширення інформації, що тисне на емоції та почуття (йдеться як про офіційні, так і неофіційні джерела, приватні листи у соціальних мережах);
- дегуманізація та унормування у комунікативних практиках ненормативних лексичних засобів мовлення.

Війна – не сприймає півтонів. Тут усе побудовано за принципом чорне – біле, свій – чужий. Саме на протиставленні бінарних опозицій вибудовуються в умовах війни колективні емоції та почуття, що визначають суспільні настрої.

Навіть обмежені у можливостях та приблизні у результатах соціологічні опитування в Україні сьогодні демонструють, цілком закономірно, як потужну консолідацію, так і жорстку радикалізацію суспільних настроїв.

В умовах війни, з усіма її нелюдськими проявами, емоції та почуття українців по відношенню до країни-агресора та російських „орків” (найбільш доречне означення для тих, кого не можна назвати ні людьми – в людях має бути хоч трохи людяності, ні військовими – у них має бути хоч крапля честі) складають основу соціально-психологічного стану „оголеного нерву” масової (колективної) свідомості. Такий стан, припускаємо, будучи маніпулятивно підживлюваним медіасередовищем, може згодом стати родючим підґрунтям для зростання паростків пропаганди, наративів ненависті та ворожнечі, врешті-решт перевести у площину того дискурсу, від якого українців буцімто звільняють. Коли на карту поставлене питання самого існування української держави, української нації, української культури вірогідність цього доволі висока, і зумовлюється вона соціально-психологічним станом масової (колективної) свідомості.

Демілітаризація масової (колективної) свідомості – справа не сьогоднішнього, ми не знаємо, коли мир повернеться на нашу землю. Проте саме зараз, коли українці ціною свого життя доводять всьому світові, що Україна – не Росія, потрібно лишатися людьми. Надзвичайно важливо у своїх риториках, наративах, практиках – і особливо у поствоєнний період – не уподібнитися тому, чому наразі протистоїть український народ.

Виходячи з цього акцентуємо увагу на необхідності уважного спостереження – моніторингу – масових (колективних) соціально-психологічних станів, відстеження їх динаміки та оцінки ризиків, що загрожуватимуть відновленню мирних процесів в Україні. Соціально-психологічна спільнота має виступити у ролі барометру, що чутливо реагує на найменші коливання та зміни суспільних настроїв, що віддзеркалюють соціально-психологічні стани масової (колективної) свідомості.

Під коригуванням соціально-психологічних станів масової (колективної) свідомості розуміємо їх переорієнтацію на розбудову спільного майбутнього. Колективна робота, спрямована на проектування образу (бажаного) майбутнього, визначення соціально бажаних цілей та вироблення шляхів їх досягнення, матиме потужний терапевтичний ефект з опанування наслідків травми війни, спрямовуватиме колективні емоції та почуття у конструктивне русло, що набуватимуть свого подальшого опредметнення у колективних практиках розбудови майбутнього на рівні окремої людини, родини, громади й суспільства в цілому. Це також означає вихід на таку громадянську позицію і

вироблення такого ставлення до країни-агресора, які звеличуватимуть честь та гідність українського народу, його боротьбу за свою свободу та незалежність.

Слава Україні!

Товста С.Д., психолог

ПСИХОЛОГІЧНІ ІНТЕНЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЛІДЕРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У складні історичні періоди велику роль відіграють люди, які формують і передають знання, а також використовують їх у лідерстві задля бажаних змін. Йдеться не лише про тих осіб, які перебувають на певних посадах, а й про неформальних вчителів та неформальних лідерів. Їхній інтелект, навички міжособистісного спілкування, культурна чутливість допомагають впливати на думки та дії людей. Також враховуючи, що на цих осіб рівняються інші люди, важливо усім розвивати свої компетентності та самосвідомість настільки, щоб навчати й спонукати до дій на належному мотиваційному і компетентісному рівні, відповідній доказовій базі.

Пропонуємо такі ключові психологічні інтенції для вказаних категорій осіб:

1. *Фокусування власної уваги та уваги осіб, яким передаються знання та інформація, не стільки на негативних чинниках, скільки на позитивних, як от єдність українців, України та інших держав, силі духу українського народу, завданнях задля перемоги тощо. При цьому слід оприлюднювати й негативні чинники проте не збільшувати їх вагу проти позитивних.*

Зауважимо, що відповідно до соціологічного опитування, проведеного у квітні 2022 року соціологічною групою «Рейтинг» щодо психологічних маркерів війни, українці мають досить гарні показники адаптації до стресових станів, рівнів життєстійкості та психологічного виснаження [1]. Проте, у жінок та у літніх людей ці показники є гіршими. Враховуючи ж, що в освітній сфері працюють переважно жінки, то для них особливо потрібна зовнішня підтримка, навчання, коучинг і т. ін. Так, актуалізуються відповідні програми підвищення кваліфікації.

2. *Стимулювання до моделювання майбутнього на базі не старих засадничих ідей, а якісно нових ідей, що зумовлюють соціальну та індивідуальну творчість.* Нинішня війна стимулює українців перевести нашу державу в проактивний трансформаційний стан.

3. *Віднайдення власної ролі у забезпеченні належного функціонування та відновлення держави.* На практичному рівні кожній із зазначених категорій осіб слід спитати себе: «Чим я особисто можу бути корисним для відновлення України, що я можу запропонувати і реалізувати в сучасних умовах, змінити, який результат отримати і що він дасть Україні?».

4. *Переосмислення моделей та методів навчання, їх оновлення із застосуванням творчих концепцій сучасного розвитку знань і пристосування до нових умов із забезпеченням конкретних результатів навчання, які терміново необхідні нашій державі і вихованню з урахуванням нових реалій життя. При цьому слід враховувати часовий чинник. Треба надшвидке генерування корисних знань та їх передача тим, кому це потрібно.*

5. *Проведення наукових досліджень та використання їх результатів лідерами для прискорення перемоги і розбудови України. Потрібний міждисциплінарний підхід, щоб вибудувувати нову інтелектуально-інформаційну платформу для подальшого державного будівництва процвітаючої України.*

Список використаних джерел

1. Восьме загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (6 квітня 2022 року). URL : <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/b29c8b7d5de3de02ef3a697573281953.html>

Третяк В. В., старший викладач кафедри української та іноземної філології, Одеська національна академія харчових технологій

ФІЛОСОФСЬКО-ПОНЯТІЙНА СТРУКТУРА РОЗУМІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність проблеми. Філософсько-понятійний апарат дослідження національної свідомості особистості – є необхідною умовою системного осмислення соціокультурних і духовних явищ та процесів, що складають зміст важливої ланки суспільного життя – національно-етнічних відносин, які ніколи не втрачають своєї актуальності для всього світу, особливо в поліетнічних країнах. Актуальність аналізу цих відносин стала ще більш гострою в умовах сьогодення.

Проблема полягає у тому, що в середині країни є суб'єкти, які не розрізняють своєї національно-етнічної приналежності та через яких ми маємо складнощі у формуванні консолідованих, в межах цілої України, єдиних національно-державних самосвідомості та самоідентичності.

Під самоідентичністю (самосвідомістю) розуміється рефлексивний спосіб збереження сутності й форми того або іншого суб'єкта в часі та просторі. Завдяки цьому самоідентичність (самосвідомість), постає як рефлексійний спосіб збереження сутності й форми того або іншого суб'єкта в часі та просторі [3, с. 33].

До наукової розробки проблеми співвідношення ключових понять дослідження етнічної та національної свідомості видатний внесок зробили відомі мислителі М. Грушевський, М. Драгоманов, Д. Донцов, М. Костомаров, О.

Кульчицький, В. Липинський, М. Міхновський та сучасні вчені А. Бичко, І Бичко, П. Гнатенко, О. Забужко, М. Попович, О. Потябня, І. Старовойт.

Метою роботи є осмислення соціально-філософських категорій дослідження етнічної та національної самосвідомості, як способу самовизначення особистості у соціокультурному просторі спільнот, що сприяють задоволенню одиничних, особливих і всезагальних потреб індивіда та соціуму.

Поняття «самосвідомість» більше означає наслідок процесу самопізнання суб'єктом своїх, внутрішньо притаманних йому, і відмінних від інших рис особистості (якщо мається на увазі індивід) або соціальної групи (етносу, нації, територіальної, державної спільноти). Як спосіб стійкого розвитку спільноти самосвідомість постає важливою передумовою позитивної динаміки самого існування нації і держави, завдяки тому, що самоідентифікація (свідомо чи підсвідомо) спрямовує соціальну поведінку за тими зразками групових норм, цінностей, ідеалів, які, за домінуючою громадською думкою, найбільш ефективно сприяють спільним інтересам [2, с. 3-4].

Національна і державно-територіальна (громадянська) самосвідомість формується на підвалинах етнічної ідентичності, до складу якої входять різноманітні її рівні та форми (субетнос, етнос, нація, етнолінгвістичні та етноконфесійні спільноти). «Етнічна ідентичність – це результат процесу емоційно-когнітивного самоототожнення суб'єкта з певною етнічною спільнотою, що виражене в почутті спільноти з членами цієї групи і сприйнятті як цінностей її основних характеристик» [3, с. 50].

Різні рівні самоідентифікації мають настільки важливе значення для суб'єктивного конструювання соціальної реальності, що Ж.-П. Сартр вважав їх взаємозв'язок імпліцитною умовою людського буття: «реальність нашої належності до людства є наша національність і реальність нашої національності є наша належність до сім'ї, реальністю мови є національна мова, а реальністю останньої – діалект» [6, с. 519]. Етнічна ідентичність послуговує одним із важливих засобів функціонування життєвого світу людей, справляє значний вплив на їх повсякденну поведінку, забезпечує необхідну цілісність їх соціального буття.

Тобто ідентичність (тотожність) взаємодіючих людей, набута ними у практичному дискурсі етнокультурних цінностей, формує глибинну, внутрішню сутність соціальної взаємодії, підпорядковує їй повсякденну людську поведінку. А етнічна самосвідомість, тобто усвідомлення особистістю своїх соціальних ролей, обумовлене дискурсом у відповідних етнічних групах солідарності на ґрунті мови, традицій та звичаїв, справляє детермінуючий вплив на етнічну самоідентифікацію людей та на розвиток їх взаємної солідарності.

Головними структурними компонентами етнічної самосвідомості виступають: 1) усвідомлення особливостей свого етнокультурного середовища та інших спільнот; 2) розуміння тотожності суб'єкта з відповідною йому етнокультурною реальністю; 3) самоусвідомлення особистості як суб'єкта певної етнічної спільноти; 4) соціально-нормативне ставлення суб'єкта до етнічної дійсності. В етнічній самосвідомості відображається погляд не лише на

свою етнічну спільноту, а й на інші згідно поділу її на «своїх», «інших» і «чужих».

При цьому формування етнічної ідентичності відбувається внаслідок нормативно-ціннісного порівняння типових, узагальнених рис свого етносу з іншими. Етноцентристська нормативно-ціннісна установка, згідно якої світогляд етнічного суб'єкту формується переважно в умовах одноманітного соціокультурного середовища, сприяючого оптимальному задоволенню життєвих потреб етнофорів, представників даного етносу, проживаючих компактно на даній території.

Прикладом етноцентризму може послужити порівняння національних характерів українців і росіян М.І. Костомаровим – істориком і письменником, сином росіянина та українки. Себе ж М.І. Костомаров називав українцем. На його думку, українці волелюбні, енергійні, індивідуалісти, але не схильні до холодного раціоналізму і насилля відносно чужинців.

У національному характері росіян – все не так. Вони, мов би, визначаються гордовитістю, презирством до інших, намаганням жити за рахунок інших, експансіонізмом відносно сусідів. Суспільною стихією серед «москалів» здавен було пригнічення особистості, формальне ставлення до православ'я та крайня нетерпимість до інших конфесій і навіть до одновірців – греків і українців. «Українець, – вважав М.І. Костомаров, – любить працю більше, ніж великорос. У характері українського народу переважає особиста свобода, а у великороса переважає спільність» [4].

У концепції М.І. Костомарова, виразно проявляється етноцентризм, спрямований на сприяння підвищенню самосвідомості й згуртованості українців навколо позитивних рис їх національного характеру. Але й етноцентризм у М.І. Костомарова не спрямований проти інших етносів і, перш за все, проти російського народу. Національний характер українців відкритий, на його думку, до співпраці з іншими, до запозичення у них позитивних рис ставлення до соціальної реальності.

Етноцентризм сприяє об'єднанню даного етносу навколо своїх духовних стереотипів і оптимальному задоволенню специфічних потреб цієї спільноти, якщо вона не протиставляється «іншим», а також спільнотам більш загального, призначення – нації, територіально – політичному суб'єкту.

Тому зростання національної і громадянської самосвідомості може здійснюватися у лише тісному взаємозв'язку, уособлюючись в решті-решт у особистих якостях пересічного громадянина України. Образ типового представника своєї нації в уявленні народу, складає основу поняття національного характеру, яке фіксує факт самотності і відмінності типових представників певного народу.

Видатне місце у структурі філософських категорій дослідження національної самосвідомості, займає поняття національної ідеї. Усвідомлення її є вищим рівнем і способом становлення особистості як суб'єкта нації. У національній ідеї втілюється усвідомлення історичного досвіду та правильне розуміння суспільного інтересу. [5, с. 289].

Національна ідея стає могутньою духовною силою в тому разі, коли вона отримує домінуючого визнання у практичному універсальному дискурсі та набуває культурно-історичної цілісності, поєднуючи на рівні всезагального все розмаїття одиничних і особливих етнічних проявів національної культури.

Висновки. Дієву силу національна ідея як загальна мрія суспільства може набути лише тривалим шляхом синтезу вищих цінностей етнонаціональної самосвідомості і внаслідок масового осмислення єдності різного рівня інтересів і створення ефективних соціальних засобів їх оптимального задоволення.

Національна ідея змикається не тільки з державотворенням України, але й розвитком громадянського суспільства, здатного на інституційному й ідеологічно-духовному рівні гармонійно поєднувати задоволення індивідуальних, етно-регіональних і загальних національних потреб. Отже, національна ідея як прояв всезагальності в етнічній та індивідуальній свідомості виступає важливим чинником консолідації нації навколо докорінних соціальних проблем, що може бути успішно досягнуто за умови формування громадянської еліти, здібної оптимально поєднувати приватні й суспільні інтереси у своїй економічній, політичній і духовній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гегель Г.В.Ф. Система наук. Часть 1. Феноменология духа. СПб: Наука, – 1999. – 444с.
2. Гнатенко П. І. Павленко В. М. Ідентичність: філософський та психологічний аналіз. – К.: Арт-Пресс, – 1999. – 466 с.
3. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
4. Костомаров М.І. Дві руські народності./ Історія філософії України. Хрестоматія / Упорядники М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин. – К.: Либідь, – 1993. – С. 315-322.
5. Нельга О.В. Теорія етносу. Курс лекцій: [навч. посібн.] / О.В. Нельга. – К.: Тандем, 1997. – 368 с. – (Серія «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»).
6. Сартр Ж.П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. – М.: Республика, 2004. – 639 с.

Шепель М.Є., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Національний
університет «Одеська політехніка»

ІМІДЖ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ У ВОЄННИЙ ТА ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Вторгнення Російської Федерації на територію незалежної, суверенної та демократичної України докорінно змінило життя українського народу.

Важливого значення набувають не тільки боєздатна армія, але й дипломатичний фронт. У даному випадку велику роль відіграють державні службовці різних рангів, які взаємодіють не тільки із населенням, ЗСУ, територіальною обороною, але й представляють нашу країну на міжнародній арені. Отже, актуальності набуває імідж державного службовця у воєнний та поствоєнний період у нашій країні.

У площині нашого дослідження необхідності набуває визначення понять «державний службовець», «імідж», «імідж державного службовця».

Згідно з законом України «Про Державну Службу», державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі – державний орган), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [1].

Довідкова література визначає феноменологію поняття «імідж» наступним чином: думка яку, люди мають про когось або про щось, що може не бути істинним; думка самого себе, свою компанію або спільноти, яку свідомо намагаються створити у свідомості інших людей [2].

Як відомо, імідж належать до групи соціально-психологічних феноменів. Таким чином, він підкоряється всім основним законам соціальної психології. Серед найважливіших виокремлюють наступні: людина – істота соціальна, вона надзвичайно залежна від своєї групи соціального оточення; поведінка людини у групі визначається стереотипами – узагальнено-спрощеними уявленнями; ставлення всієї групи до конкретної людини істотно впливає на те, як саме її сприйматимуть окремі її учасники; у різних групах одна й та ж людина може мати різну репутацію і, а отже, відповідну їй поведінку; позитивне ставлення групи до окремої людини сприяє рішенням її завдань [3, с. 19].

Розглядаючи імідж державного службовця І. Сергеева зауважує, що коли йдеться про імідж державного службовця, то, окрім зовнішніх елементів (діловий костюм, відповідна зачіска та макіяж, а також запах), потрібно зазначити, що також важливими виступають вміння увійти до будь-якого соціального середовища, зменшити недоліки та висвітлити свої найкращі ділові якості. За визначенням науковця, існує міжнародний стандарт представника державної служби, його основу складають такі атрибути: демонстрація власної винятковості та впевненості; задоволення собою, життям, оточенням; поведінка переможця та успішної людини [4].

І. Кринична визначає імідж державного службовця як свідомо утворений образ державної влади в її персональному вимірі. З позиції адекватності виділяють такі типи іміджу: дзеркальний (самоімідж) – власне уявлення про себе або організацію, переважно позитивне; поточний (реальний) – сформований імідж людини, організації, який відображає зовнішнє сприйняття та оцінку іміджу суб'єкту або організації; бажаний – імідж, який людина або організація (держава) прагне сформувані у сприйнятті громадян, відображається у відповідних нормативних актах, що регулюють діяльність державного

службовця (закони про державну службу, посадові інструкції, етичні кодекси тощо) [5].

Визначаючи складові іміджу державного службовця, науковець включила до них професіоналізм (здатність державного службовця визначати з урахуванням умов та реальних можливостей найбільш ефективні шляхи та засоби реалізації поставлених перед ними завдань у межах нормативно визначених повноважень), психологічний клімат організації (настрій трудового колективу (персоналу), його відносно стійкий психологічний стан, який відображає особливості його життєдіяльності, моральну атмосферу та відносини між співробітниками в колективі), управлінську культуру (уміння працювати компетентно, професійно, ініціативно)[5] .

Імідж державних службовців тісно пов'язаний із їх поведінкою. Існують певні вимоги до службової поведінки державних службовців, які можна класифікувати за трьома видами: установчі (виконання посадових обов'язків сумлінно, на високому професійному рівні; розуміння, того що визнання, дотримання і захист прав та свобод людини і громадянина визначають сенс і зміст професійної службової діяльності; здійснення професійної службової діяльності у межах встановленої законодавством України компетенції державного органу); заборонні (дотримування обмежень, встановлених законом; не робити вчинків, що ганьблять честь та гідність; не допущення конфліктних ситуацій, здатних завдати шкоди персональній репутації або авторитету державного органу); рекомендаційні (вияв коректності у взаємодії з громадянами; дотримання встановлених правил публічних виступів та надання службової інформації) [6] .

Під іміджем державного службовця ми розуміємо не тільки зовнішній вигляд (діловий костюм, зачіска, макіяж), але й вміння подати себе як фахівець.

У воєнний та післявоєнний період важливими складовими іміджу державного службовця стають не тільки зовнішній вигляд, але й професійні компетентності (володіння фаховими знаннями та навичками) та володіння навичками soft skills (комунікативні навички, вміння працювати в команді, критичне мислення, вміння вирішувати конфліктні ситуації, лідерські якості, тайм-менеджмент).

Розглянемо більш детально навички soft skills державних службовців так як вони важливі у воєнний та післявоєнний період.

Так, під комунікативними навичками розуміють вміння ефективно передавати потрібну інформацію. Комунікативні навички відносяться до комунікативної компетентності. Сьогодні у роботі державного службовця важливого значення набуває іншомовна комунікативна компетентність. Під комунікативною компетентністю розуміємо не тільки володіння іноземною мовою на достатньому рівні, але й знання та дотримання правил іншомовного ділового етикету.

Вміння працювати в команді розуміється як здатність людей працювати разом над вирішенням тієї чи іншої проблеми або групи проблем. До навичок командної роботи можна віднести вміння слухати, спілкуватися, бути чесним та відповідальним.

Під критичним мисленням розуміють ретельне обдумування предмета чи ідеї, без залучення почуттів. До навичок критичного мислення відносимо: аналіз та структурування інформації, порівняння інформації з різних джерел, вміння ставити запитання та слухати.

Вважаємо, що критичне мислення тісно пов'язане із навичками вирішення конфліктів, особливо дипломатичним шляхом. На нашу думку, навички вирішення конфліктів включають: наполегливість, активне слухання, посередницьку діяльність, фасилітацію.

Під лідерськими якостями розуміємо вміння представити інтереси країни на міжнародній арені, тобто діяти від імені української нації.

Тайм-менеджмент розглядається як вміння ефективно керувати не тільки власним часом, але й часом свої підлеглих для ефективного досягнення поставлених цілей.

Як бачимо, імідж державного службовця відіграє важливу роль у діяльності країни, як у мирний, воєнний та післявоєнний час.

Список використаних джерел

1. Про державну службу. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#top>

2. Image. Macmillan Dictionary. URL: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/image_1

3. Барна Н. В. Іміджологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. В. М. Бебика. К.: Університет «Україна», 2008. 217 с.

4. Сергеева Л. М. Службовий етикет та імідж як складові культури управління державного службовця. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_59

5. Кринична І. П. Сучасні підходи до формування іміджу державного службовця. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_22

6. Попова Г. Л. Проблеми формування іміджу та управлінського професіоналізму державних службовців у сучасній Україні. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_2_21

СЕКЦІЯ 8. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Антипенко І.В., доктор наук з державного управління,
кандидат юридичних наук, член Президії,
Академік Української Технологічної Академії
e-mail: airenapeace@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ КРОКИ ПОЄДНАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Суспільно-історичні зміни, які у теперішній час переживає Україна у зв'язку із широкомасштабним військовим вторгненням Російської Федерації, яке розпочалось 24 лютого 2022 року, спричинили дуже сильну турбулентність і тектонічний зсув у всіх сферах державного і суспільного життя нашої країни.

До періоду означеної військової агресії українська нація жила по однім законам і правилам поведінки в суспільстві, дотримувалась усталених принципів державного управління, взаємодії держави та суспільства. Ця конструкція була значно пошкоджена, тому постає необхідність вибудовування нової парадигми, яка б дозволила по-новому сплатити громадянське суспільство та державні інституції задля відбудови України у повоєнний період.

Як відомо, Президент України своїм Указом № 266/2022 від 21 квітня 2022 року утворив Національну раду з відновлення України від наслідків війни, яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. Основними завданнями Ради є:

- 1) розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;
- 2) визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;
- 3) підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

З огляду на життєво важливу необхідність поєднання громадянського суспільства і держави в процесі відбудови України в повоєнний період ми пропонуємо наступні кроки для реалізації поставленої мети.

По-перше, необхідне залучення коштів міжнародних інвесторів, які б приходили в Україну на принципах взаємної довіри. Як приклад, яскравим є намір прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона про лібералізацію торгівлі з Україною, щоб допомогти їй економічним шляхом, а також залучення коштів цієї країни для відбудови Києва та постраждалих районів Київської області в наслідок військових дій.

По-друге, постає необхідність залучення коштів на продовольчу програму (вирощування та заготівлі зерна та іншої сільськогосподарської продукції). Раніше Україна експортувала зерно, була одним із лідерів у світі, але тепер близько 30% сільськогосподарських земель не можуть бути використані для засівання і збору врожаю. До війни Україна була крупним експортером зерна на суму приблизно 12 млрд дол. на рік, проте зараз ця цифра буде значно нижчою.

По-третє, постає нагальна потреба у взаємодії між об'єднаними територіальними громадами, обласними, місцевими, районними державними адміністраціями та звичайними громадянами з приводу отримання необхідних фінансових ресурсів на соціальні та промислові потреби, а також використання відповідних технічних засобів для задоволення промислових і виробничих потреб.

По-четверте, потрібні відповідні кроки по напрацюванню так званої «ідеології життя українського суспільства» – необхідно виховувати молодь, яка прийде до влади через 5-10 років. Тому постає нагальна потреба у правонаступності поколінь.

По-п'яте, вище керівництво країни та представники органів місцевого самоврядування своїм прикладом повинні показувати, які методи державного управління повинні бути в пріоритеті, а саме:

- доступність влади;
- контроль за обігом коштів, у тому числі позабюджетних, спрямованих на цільове відродження країни;
- виплати соціальної допомоги найбільш незахищеним верствам населення – тим, які зазнали найбільше втрат під час військових дій (втрата житла, годувальника, отримання каліцтв та ін. пошкоджень здоров'я);
- допомога малолітнім і неповнолітнім дітям, які були викрадені окупантами під час військових дій, їх соціальний захист та реабілітація;
- інші сфери.

Також досить суттєве значення має реалізація ЗУ № 2116-ІХ від 3 березня 2022 року «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів». Для якісної реалізації положень вказаного ЗУ необхідно прийняти низку підзаконних НПА, які б спрощували механізм відповідної конфіскації, щоб отримані фінансові ресурси своєчасно могли бути залучені на користь відбудови України в повоєнний період.

Антонюк Р.В., здобувач кафедри парламентаризму,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: **Пухкал О. Г.**, доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри парламентаризму,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОСІЙСЬКИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАСІБ ЗАЛЯКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Головним викликом національній безпеці України в умовах нової фази російсько-української війни, яка розпочалася широкомасштабним вторгненням російської армії в Україну 24 лютого 2022 року, є використання ворогом для досягнення своїх цілей тероризму. Як соціально небезпечна діяльність тероризм давно відомий людству. Він постійно видозмінюється разом із науково-технічним і соціальним прогресом, набуваючи тим самим все нових і нових ознак і форм прояву. В умовах сучасної війни тероризм полягає у свідомому застосуванні насильства шляхом убивств мирних громадян, захоплення заручників, тортур, підпалів урядових будівель, руйнацією цивільної інфраструктури, підпалів, захоплення або вбивства окремих державних і політичних діячів, погроз і прямого застосування вогнепальної, хімічної зброї, вибухівки проти мирного населення, залякування населення застосуванням ядерної зброї, здійснення кібератак тощо. Динамічна змінність цього складного явища призвела до того, що дослідникам досі не вдалося виробити уніфіковане, загальноприйняте визначення тероризму, незважаючи на існування понад сотні існуючих на сьогодні його дефініцій.

У резолюції Ради безпеки ООН № 1566 від 8 жовтня 2004 р. тероризм визначається як “...злочинні дії, в тому числі щодо цивільних осіб, вчинені з наміром заподіяти смерть або серйозне каліцтво або захопити заручників з метою викликати стан жаху у широкої громадськості або групи осіб або конкретних осіб, залякати населення або змусити уряд чи міжнародну організацію робити або утримуватися від вчинення будь-яких дій, які являють собою злочини в рамках і відповідно до міжнародних конвенцій і протоколів, що стосуються тероризму...” [1]. Таке визначення тероризму вказує не тільки на насильницькі дії, а і на його головну мету – залякати великі соціальні групи людей, викликати страх і паніку в суспільстві. Саме це відрізняє його від інших злочинних актів насильства які здійснюються під час традиційної (конвенційної) війни [2]. Терористичні акції практично завжди ведуться з порушенням норм міжнародного гуманітарного права, законів і звичаїв війни.

В Українському законодавстві, зокрема у Законі України “Про боротьбу з тероризмом” № 638-IV від 20 березня 2003 р., тероризм також розглядається як соціально-політичне явище – це “суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади

або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей”[3].

Крім того, у Кримінальному кодексі України тероризм визначається як “застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування...” [4]. Тобто будь-які терористичні акції мають характер кримінальних злочинів і ті хто їх вчиняє рано чи пізно понесуть за це кримінальну відповідальність.

Сучасний тероризм є методом збройної боротьби, мотивований політичними, ідеологічними, соціальними цілями, який використовується також і поза межами території військового конфлікту. Він реалізується у формі терористичних акцій та інших соціально небезпечних дій, які завжди розраховані на створення ефекту страху, паніки і відчуття небезпеки у цілому суспільстві або широких соціальних групах, щоб вони чинили тиск та вимагати від органів публічного управління виконувати ультиматуми терористів. Саме таку терористичну «методику» застосовують путінські війська в Україні бомбардуючи житлові будинки, лікарні, школи, дитячі садочки в Маріуполі, Харкові, Чернігові, Охтирці, Миколаєві, розстрілюючи мирних жителів на вулицях Бучі, Ірпеня, Ворзеля, обстрілюючи крилатими ракетами з території росії Київ, Івано-Франківськ, Вінницю та Львів.

Маріуполь взагалі став символом російсько-путінського тероризму в Україні. За повідомленням місцевої влади в Маріуполі загинули тисячі мирних жителів, місто розбомблено на 90%, і в ньому фактично не залишилося жодного непошкодженого будинку. Це масштабна гуманітарна катастрофа, породжена терористичними діями російської армії. Очевидно, що за задумом ворога трагедія цього героїчного міста має психологічно травмувати масову свідомість українців. На це вказує і те, що російські терористи всіляко прагнуть щоб про їхні звірства дізналися якомога більше людей, тому що їх головна ціль - породження масового паралізуючого страху в українському суспільстві. Однак зламати козацький дух українців ще нікому не вдалося і тероризму можна успішно опиратися.

В контексті сучасних викликів національній безпеці України, породжених повномасштабною війною розв'язаною росією проти України, державна політика протидії тероризму має формуватися на принципово новій концептуальній основі. На наш погляд, в умовах нинішньої нетрадиційної війни, в якій домінує терористична стратегія її ведення, політика держави має бути спрямована на розбудову системи національної стійкості українського суспільства (зокрема і психологічної) до тероризму. Для цього потрібно:

- доручити інститутам громадянського суспільства разом з органами публічної влади проведення відповідних заходів аналітично-просвітницького характеру, спрямованих на усвідомлення українським суспільством, що

тероризм є ознакою не сили, а слабкості ворога та проявом його страху перед поразкою у війні;

- задіяти потенціал відповідних закладів охорони здоров'я для зміцнення психологічної стійкості громадян, їх віри в збройні сили України та мобілізації волі до опору путінському тероризму;

- донести до суспільства через телепрограму «Єдині новини» положення Закону України «Про національну безпеку України» де зазначається, що «Збройні Сили, у тому числі, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом», а Національна гвардія України виконує завдання у «взаємодії з іншими органами із припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань»[5];

- навчити людей в умовах терористичної загрози управляти своїми емоціями, адекватно реагувати на виклики, опиратися на логічне мислення та інформацію з достовірних джерел з тим щоб правильно оцінювати поточну ситуацію;

- гарантувати ЗМІ свободу поширення достовірної інформації про стан справ у сфері боротьби з тероризмом, оскільки її відсутність вкрай негативно впливає на рівень довіри населення до органів державної влади та правоохоронних структур.

На час війни всім нам варто змінити своє ставлення до загроз і навчитися жити з ними. Ставитися до них як до того, що треба подолати, щоб жити. Чекати від терористів якогось прояву гуманізму не варто, їх потрібно тільки перемагати. Будемо разом, будемо згуртованими і непереможними.

Список використаних джерел

1. Terrorism: theory and practice / ed. by Y. Alexander, D. Carlton, and P. Wilkinson. Boulder, Colo. : Westview Press, 1979. 280 p.
2. Aly A. Terrorism: historical and contemporary issues. *Global Terrorism Index*. 2015. pp. 85–87
3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>. (дата звернення: квітень 2022).
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: квітень 2022).
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

Бережна Г.В., кандидат економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри публічного управління та проектного менеджменту ННІ
менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ ТА ВЛАДИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ПОТОЧНОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану із 24 лютого 2022 р. органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ОМС) здійснюють «заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави», які передбачені Законом України від 12.05.2015 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [1]. На регіональному рівні були утворені обласні військові адміністрації (ОВА), які у своїй діяльності керуються Конституцією України та відповідними нормативно-правовими актами.

За умовною класифікацією виконавчого директора Асоціації міст України О. Слобожана на сьогодні можна визначити 4 типи громад як різні моделі реальності та системи функціонування, з різним набором актуальних завдань для вирішення: громади тилу; міста (громади) на лінії фронту; міста (громади) в облозі; тимчасово окуповані громади [2]. ОМС на сьогодні орієнтуються, перш за все, на ЗСУ (з точки зору визначення очікувань та розуміння необхідної допомоги); волонтерів та громадських активістів (з точки зору отримання від них допомоги та підтримки за всіма актуальними запитами та потребами).

Для першого місяця активної фази війни було характерно суттєве зростання волонтерської діяльності та низових ініціатив щодо забезпечення безпеки своїх територій, першочергової гуманітарної допомоги. Волонтерська військова та гуманітарна допомога здійснювалась значною мірою спільними зусиллями волонтерів, обласної влади та ОМС територіальних громад [3]. За даними Громадської мережі UPLAN за час активної фази війни в Україні відбулося певне зміщення фокусу уваги громадських організацій: з низки питань, над вирішенням яких працювали активісти до 24.02.2022, до концентрації зусиль на таких напрямках:

- підтримка Збройних сил України (ЗСУ) та територіальної оборони;
- допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та біженцям;
- залучення комерційного сектору та міжнародних донорів для гуманітарної допомоги.

Для об'єднання та координації дій волонтерів та громадських активістів розробляються онлайн платформи. Так, для скоординованої допомоги ЗСУ та територіальній обороні, YouControl за підтримки Міністерства оборони України та фонду KOLO розробили платформу «Люди для України / People for UA» [4]. За допомогою платформи допомога розподіляється в ті місця по всій території України, де вона є наразі найнеобхіднішою, враховуючи також логістику доставки. Для швидкого пошуку гуманітарної та волонтерської допомоги в усіх

областях України Українська Волонтерська Служба у партнерстві з компанією SoftServe розробили платформу «Паляниця.Інфо» [5]. На платформі налаштовано фільтри за категоріями та локаціями, які дозволяють знайти допомогу різним вразливим категоріям населення за різними видами потреб.

Громадянське суспільство чітко висловлює свою позицію щодо засудження військової агресії РФ в нашій країні, формулюючи важливі заяви і поширюючи їх серед українських та міжнародних партнерів та медіа [6]. Також для посилення участі громадських організацій та громадян в процесі розробки місцевих рішень експертами Українського незалежного центру політичних досліджень в рамках проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства» було підготовлено законодавчі зміни та зареєстровано Законопроект від 13.04.2022 р. № 7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування» [7]. Основні зміни, які запропоновані авторами законопроекту:

- ВПО та особи, що змінили свою виборчу адресу, зможуть використовувати інструменти громадської участі;
- статут територіальної громади стане обов'язковим та матиме чіткий зміст;
- в законі та статуті деталізується порядок проведення громадських слухань, експертизи, загальних зборів та місцевих ініціатив;
- гарантії залучення молоді до вирішення питань місцевого значення закріплюється в законі;
- на рівні закону закріплюється можливість мешканцям та мешканкам громади брати участь в громадському бюджеті, шкільному громадському бюджеті та в інших формах участі в бюджетному процесі.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

2. Ведернікова І., Слобожан О. Переселенці, як і економіка, мають стати частиною нашої перемоги. // Дзеркало тижня. 02.04.2022 р. URL : <https://zn.ua/ukr/internal/pereselentsi-jak-i-ekonomika-majut-stati-chastinoju-nashoji-peremohi-vikonavchij-direktor-amu-oleksandr-slobozhan.html>.

3. Розвиток громадського сектору та владно-громадська взаємодія. Добірка повідомлень за березень / Громадська мережа публічного права та адміністрування UPLAN (Ukrainian Public Law and Administration Network). URL : https://uplan.org.ua/news/dobirka-novyn-u-sferi-rozvytku-hromadskoho-sektoru-ta-vlad-no-hromadskoi-vzaiemodii-za-berezen/?fbclid=IwAR11NamlKKxVU7kMQvX5x0heBi-IDOPDo_BNfZQAx0SSHvn49HZgzoBQjrSU.

4. People for UA. Платформа для допомоги ЗСУ і ТРО. URL : <https://people4ua.com/>.

5. Платформа для швидкого пошуку допомоги в Україні «Palyanytsya.Info». URL : <https://palyanytsya.info/>.

6. Сила тилу. Голос громадянського суспільства. / ГО «Інформаційно-аналітичний центр «Громадський простір». 25.03.2022. URL : <https://www.prostir.ua/?news=holos-hromadyanskoho-suspilstva-sylatylu>.

7. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування від 13.04.2022 р. № 7283. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39362?fbclid=IwAR1BAvojt8nvXCCkmv8Gp-NzLiUtV4-0DSzM8kT6ZJ2m9tMVPLMtOT0-eu4>.

Гомоляко О. В., головний спеціаліст відділу адміністрування
Департаменту ДВС Міністерства юстиції України

МЕНТАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Розвиток будь-якого суспільства проходить під впливом різних чинників. Ментальне обличчя сучасних українців стає основою націє- та державотворення, а атрибути національної ідентичності та національний характер визначають темпи та динаміку інтеграції суспільства до пріоритетів інноваційного розвитку.

Повномасштабна війна, розпочата Росією проти України - це нова жорстока реальність, яка не могла не відбитися на українському суспільстві.

Вперше за багато років з'явилася довіра до влади. Україна ніколи за всю новітню історію не демонструвала такої єдності, як зараз. За наслідками опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 30-31 березня, 78% опитаних вважають, що справи в Україні рухаються у правильному напрямку. Лише 11% протилежної думки, 11% – важко оцінити [1]. У всіх регіонах та серед різного віку продовжує домінувати оцінка напряму як правильного, а понад 90% співвітчизників вірять у перемогу України. Спостерігаємо небачену єдність українського суспільства. Це свідчить про довіру українців своїй владі, чого 30 років бракувало Україні й без чого принципово неможливі радикальні реформи, зокрема щодо модернізації економіки.

В Україні сформувалося дуже сильне й відповідальне громадянське суспільство. І на відміну від 2014 року, наразі до громадянського руху долучено значно більше людей. Сьогодні громадянське суспільство усвідомило свою відповідальність і свою силу. Саме наявність розвиненого потужного та відповідального громадянського суспільства - головна ознака справжньої демократії, яка, на жаль, дається Україні дуже дорогою ціною і яку ми вистраждали. Тобто, в Україні відбувається демократизація суспільства в повному, класичному і сучасному розумінні [3].

Традиційно прийнято вважати, що для українців «Я» значно важливіше за «Ми», тобто ніколи колективізм не визнавався нашою сильною рисою. А от зараз

«Я» відступає перед «Ми». Близько 80% громадян беруть участь у захисті країни. 45% респондентів допомагають захисту країни фінансово, волонтерством та допомогою людям/військовим займаються 35%, беруть участь в інформаційному опорі – 18%, працюють у критичній інфраструктурі – 13%, беруть участь у теробороні – 3%, або військові – 3% [2]. Люди розуміють, що поодинці сьогодні вижити не можливо, і треба об'єднатися, щоб разом подолати ворога. Отже, спостерігаємо таку суспільну зміну як формування колективізму [3].

Українці врешті-решт позбулися свого комплексу меншовартості. Уже ніхто не вважає українських вояків гіршими за, скажімо, російських, українських політиків слабшими за французьких чи німецьких. Наразі Україна розуміє справедливість своїх претензій на абсолютно іншу, значно важливішу роль на, щонайменше, європейській цивілізаційній мапі. Україна зараз вже визнаний суб'єкт, а не об'єкт міжнародної політики [3].

Значно зросла кількість громадян, що самоідентифікують себе як громадяни України (з 75 до 98%) та як «європейці» – з 27 до 57%. Натомість дедалі менше говорять про себе як про «радянську людину», їхня кількість зменшилася з 21 до 7%. Також фіксується дуже високий рівень місцевого патріотизму. Громадянська самосвідомість сьогодні домінує у всіх вікових та регіональних групах [2].

Попри війну ми стали людянішими. Так, ми єдині в своїй ненависті до ворога, але разом із тим один до одного ставимося значно людяніше. Співгромадяни зрозуміли, що є речі важливі, а є другорядні. І допомога один одному йде як у контексті Я/Ми, так і через співчуття. Співчуття до тих, хто потрапив у дуже скрутні умови.

Слід зауважити, як тільки в соцмережах заборонили публікувати інформацію про ЗСУ, про нанесення ударів тощо - практично одразу точні адреси зникли. Такої законослухняності в Україні ще не бачили. Щодо спілкування, то в соцмережах люди стали обережнішими. Не тому, що не довіряють один одному, а тому, що в Україні виявилось надто багато «п'ятої колони» як фактичної, так і декларованої. Тому ті, хто усвідомлює, що Україна самодостатня держава й не хочуть під владу Росії, пильно стежать на різних рівнях за тим, що відбувається в суспільстві [3].

Таким чином, зовнішній фактор у вигляді військової агресії Російської Федерації проти України виступає каталізатором формування єдиної, консолідованої української нації.

Проте, по закінченню війни в Україні можуть постати нові проблеми поділу суспільства, що може зруйнувати те єднання, яке нам так важко далось. Може бути (свідомий чи підсвідомий) поділ на тих, хто був у гарячих точках, а хто ні. Скажімо, ті, хто наразі є в Києві, вважатимуть себе більшими патріотами столиці, ніж ті, хто поїхав. Це цілком можливо й треба буде над цим працювати. На жаль, закордонний досвід у цьому навряд чи допоможе [3].

Однією з головних умов успішності публічної політики в державі є врахування ментальних основ суспільства у правотворчій діяльності та побудові ефективної комунікації влади з громадянським суспільством – носієм як позитивних так і негативних ментальних рис.

Тому, можна погодитися з думкою про те, що ментальні процеси потребують повсякденної уваги з боку органів влади, громадянського суспільства та, звичайно, інтелектуального середовища. Адже менталітет виступає своєрідним індикатором взаємин і взаємовпливів людини, суспільства й держави, їх взаємодії із зовнішнім світом, що не може не впливати на те, яким чином розвивається держава і як формується публічна політика в ній.

Список використаних джерел

1. Сьоме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (30-31 березня 2022). URL : https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/sedmoy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voynu_30-31_marta_2022.html
2. Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (6 квітня 2022). URL : https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/vosmoy_obschenacionalnyu_opros_ukrain_a_v_usloviyah_voynu_6_aprelya_2022.html
3. Портрет абсолютно іншого українця. Інтерв'ю НВ із професоркою Лібановою про кардинальні зміни в суспільстві. URL : <https://life.nv.ua/ukr/socium/viyna-v-ukrajini-yak-zminilosya-ukrajinske-suspilstvo-interv-yu-nv-z-elloyu-libanovoyu-50229900.html>

Зан М. П., кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління,
Горват М. В., аспірант кафедри політології і державного управління,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПЕРСПЕКТИВИ ПОВНОЦІННОГО ВКЛЮЧЕННЯ РОМСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ МЕНШИНИ В ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ПОСТВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Згідно результатів перепису населення 2001 року в Україні налічувалося 47 587 представників ромського етносу. Втім за неофіційними джерелами кількість ромів сягає у межах від 200 до 400 тис. чол. Вони розселені в Україні дисперсно, водночас найбільша їх кількість представлена на Закарпатті та Одещині [4, р. 8]. В аналітичному звіті Галини Богачевої «Роми в Україні – Час для дій: Пріоритети та шляхи ефективної політики інтеграції», опублікованому Міжнародною групою з прав меншин у 2019 році зазначається, що «по всій країні можуть проживати спільноти від 200 000 до 400 000 ромів, які об'єднують цілий ряд діалектів і культурних ідентичностей» [1, с. 3]; «причому найчисленніші ромські громади розташовані в Закарпатській, Одеській і Харківській областях» [1, с. 8].

Комплекс соціальних проблем ромів України (соціальний захист та зайнятість, освіта, охорона здоров'я, покращення житлово-побутових умов, задоволення культурних та інформаційних потреб) потребує вирішення вже не один десяток років. Особливо гостро ці питання постали в умовах російсько-української війни.

Необхідно зазначити, що Українська держава неодноразово декларувала наміри виходу зі складного соціального становища ромської громади. Про це свідчають як загальнодержавні, так регіональні програми інтеграції / включення ромів в українське суспільство. На цьому, зокрема, наголошується у «Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року», схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 866-р від 28 липня 2021 року [3]. Втім варто наголосити на тому, що реалізація дорожньої карти подібних стратегічних документів поки що не знаходить свого адекватного втілення на практиці. Головною причиною, на нашу думку, є відсутність чітких і, найважливіше, реальних для виконання механізмів включення ромів у громадське суспільство України.

Зауважимо, що наразі в контексті безальтернативного євроінтеграційного курсу України вирішення ромського питання набуває особливої актуалізації. В цьому аспекті варто звернути увагу на досвід наших найближчих сусідів – країн Центральної та Східної Європи. Насамперед, мова йде про Румунію, Угорщину та Словацьку Республіку, досвід яких ми вивчали більш детально [2]. Відзначимо, що «секрет успішності» урегулювання ромського питання в цих державах полягає у побудові чіткої структури етнополітичного менеджменту. Ромське питання тут визначається як проблема, яку «вирішують» не тільки під час виборчих перегонів. Вона є на постійному порядку денному в конкретних органах державної влади та місцевого самоврядування. До прикладу, в Румунії функціонує модель парламентського представництва національних меншин, в Угорщині – система місцевих органів самоврядування міноритарних етнічних груп, у Словаччині – інститут Уповноваженого Уряду Словацької Республіки у справах ромської громади.

На наш погляд, саме названі центрально-східноєвропейські моделі, апробовані в наших сусідів, дозволили б виробити комплексний підхід у реалізації державної етнонаціональної політики стосовно ромської етнічної меншини України. Політика влади, яка зазвичай формувалася за принципом «поділяй і владарюй» (більше сотні громадських організацій і майже нульовий результат їхньої суспільно-значимої корисної дії для людей – М.З., М.Г.), має відійти в минуле української довоєнної квазідемократії.

Вважаємо, що задля успішного врегулювання ромського питання та повноцінного включення ромів у громадське суспільство поствоєнної України насамперед необхідні наступні практичні кроки:

- 1) шляхом координації активу найбільш авторитетних ромських громадських організацій виробити Громадянську платформу для об'єднання ромської еліти всіх регіонів України;

2) запровадити інститут регіональних державних представників у справах ромських громад із відповідними адміністративно-управлінськими функціями та структурою, а не декларативними дорадчими повноваженнями окремих ромських лідерів на кшталт громадських рад при обласних державних адміністраціях;

3) розробити модель взаємодії громадських представників від компактних ромських поселень (таборів), органів місцевого самоврядування та державної влади у розробці бюджетів та їх цільового використання, насамперед у контексті подолання бідності серед ромів, їхнього соціального захисту та працевлаштування;

4) передбачити дієвий механізм подолання проблеми малоосвіченості й здобуття освіти з урахуванням етноментальних стереотипів ромів;

5) сприяти формуванню громадянської освіти серед ромської молоді за допомогою сучасних інформаційних технологій (соціальні мережі; візуалізовані презентації у ромських поселеннях (таборах); семінари-тренінги для лідерів думок) та ін.

Ми твердо переконані, що європейський шлях урегулювання ромського питання є безальтернативним для України. Закарпаття, як прикордонний регіон із країнами Європейського Союзу, може стати пілотним проектом і перспективним майданчиком для вироблення мультикультурної моделі етнополітики Української держави. Успіхи наших близьких сусідів, які в недалекому минулому були майже подібними до нас, мають стимулювати нас до рішучих практичних дій. Відтак саме центрально-східноєвропейський досвід, підтримка держави та самоорганізація громади повинні стати тріадою ромської перспективи поствоєнної України XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Богачева Г. Роми в Україні – Час для дій: Пріоритети та шляхи ефективної політики інтеграції. Аналітичний звіт. Травень 2019. 43 с.

2. Горват М. Особливості включення ромів у громадсько-політичне життя країн Центрально-Східної Європи (на прикладі Румунії, Угорщини та Словацької Республіки). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2019. Вип. 24. С. 141–150.

3. Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#n10> (дата звернення: 12.04.2022).

4. Monitoring the human rights situation of Roma in Ukraine. Country report. September 2014. The International Charitable Organization «Roma Women Fund «Chiricli». 43 p.

Кагадій М.І., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
член правління Благодійного Фонду «Оберіг Сіверщини»

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ (на прикладі Чернігівщини)

Військова навала росіян на нашу рідну державу почалася 24 лютого 2022 року, зрозуміло що першими її відчували у повному розумінні цього поняття саме мешканці прикордонних районів та областей України, які межують з росією. Серед них і моя рідна Чернігівщина. Велика кількість людей залишилися на окупованих територіях, тому гостро постали питання продовольства, води медичної допомоги та соціального забезпечення наших громадян. Тобто всі ці питання адресувалися як до місцевих органів влади так і до органів місцевого самоврядування. Але рішення потрібно було приймати в умовах воєнного стану [1] та часом просто при обстрілах та бомбардуваннях з метою допомоги людям.

Основними проблемними аспектами для окремих районів Чернігівщини залишалися довіз необхідних продуктів харчування, медикаментів, виплата соціальних платежів, реалізація таких продуктів, допомога силам оборони і ще багато інших [2]. Ось для цього, на мій погляд і потрібно було залучити громадські організації, де вони вже існували або створити такі з активних людей на певних територіях області.

З власного досвіду діяльності нашої благодійної організації «Благодійний фонд «Оберіг Сіверщини» можу навести приклад про збір необхідної інформації та передачу її за належністю, для адекватного реагування, створення умов та надання допомоги для евакуації жителів м. Чернігова, отримання та обробка звернень громадян, рідні яких потрапили в полон, пошук контактних організацій для обміну таких людей, залучення гуманітарних організацій для обміну інформацією про необхідні медичні засоби для чернігівців і таке інше. Звісно що така діяльність неможлива без комунікації з органами публічної та місцевої влади. Тому дозволю собі виділити певні ознаки такої взаємодії.

Ознаками взаємодії органів публічної влади з громадськістю в умовах війни, на мою думку, є : 1) зовнішній прояв діяльності органів публічної влади і громадськості; 2) найбільш суттєві закономірності взаємодії; 3) урегульованість їх нормативно-правовими актами; 4) взаємодія між об'єднаними територіальними громадами, регіональними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та недержавними інституціями; 5) прояв у конкретних діях реалізації повноважень відповідних органів публічної влади і громадськості [3, с.776].

Нажаль не всі форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю в довоєнний період працюють в умовах війни в Україні, але разом з тим – це урегульовані нормативно-правовими актами зовнішні прояви діяльності органів публічної влади (державної та самоврядної) і громадськості щодо реалізації їх

законних повноважень з метою забезпечити виконання завдань, які перед ними стоять.

До критеріїв класифікації взаємодії в умовах реформ децентралізації в Україні відносяться: 1) міжнародні (між органами публічної влади України та міжнародними організаціями міждержавного характеру) і внутрішні національні (інформування та консультації з громадськістю; залучення до процесу вироблення та оцінки політики (діалог); партнерство на етапах планування; дії та результати впливу); 2) залежно від регулювання правовими чи соціальними нормами (правові, організаційні, матеріально-технічні); 3) за метою та часом тривання взаємодія буває (постійною і тимчасовою, разовою); 4) за характером зв'язків між взаємодіючими суб'єктами (поділяється на безпосередню та опосередковану, двосторонню і багатосторонню взаємодію); 5) за процесом управління він розглядає взаємодію стратегічну, тактичну та оперативну); 6) за ступенем конфіденційності (гласну та негласну; 7) за нормативним регулюванням (нормативно-регламентовану та договірну (ініціативною)).

Серед інноваційних форм взаємодії органів публічної влади в умовах реформ децентралізації в Україні є: 1) міжнародні; 2) інформування та консультації з громадськістю; 3) залучення до процесу вироблення та оцінки політики (діалог); 4) партнерство на етапах планування; 5) дії та результати впливу.

Інноваційні форми взаємодії публічної влади з громадськістю в умовах реформи децентралізації в Україні слід визначати як правовідносини між обласними, районними державних адміністраціями, територіальними громадами, їх об'єднання і органами місцевого самоврядування та політичними партіями і об'єднаннями громадян в умовах війни в процесі реалізації їх законних повноважень.

Правове регулювання інноваційних форм взаємодії органів публічної влади з громадськістю в умовах війни в Україні слід розглядати як вплив норм права, що здійснюється юридичними засобами, на відносини взаємодії органів публічної влади з громадськістю та виникнення між ними взаємних прав і обов'язків і їх реалізація в повсякденних життєвих повоєнних ситуаціях в Україні.

Важливим фактом є саме правове регулювання взаємодії органів публічної влади і громадськості яке здійснюється за допомогою міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів, а саме: 1) Указ Президента України Про воєнний стан, 2) Закон України «Про правовий режим воєнного стану»; 3) Конституції України 1996 р.; ЦК України; 4) ГК України; 5) законах України: а) Про місцеве самоврядування в Україні від 21 травня 1997 р.; б) Про місцеві державні адміністрації від 9 квітня 1999 р.; в) Про столицю України – місто-герой Київ від 15 січня 1999 р.; г) Про добровільне об'єднання територіальних громад від 5 лютого 2015 р.; р) Про інформацію від 2 жовтня 1992 р. д) Про доступ до публічної інформації від 13 січня 2011 р.; е) Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року від 28 лютого 2019 р. та ін.; 6) підзаконних нормативно-правових актах: а) Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026

роки: Указ Президента України від 7 вересня 2021 р.; б) Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 1 серпня 2002 р.; в) Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова КМ України від 3 листопада 2010 р. та ін. [4].

Список використаних джерел

1. Про воєнний стан: Указ Президента України.
URL:<https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Кагадій М.І. Правове регулювання інноваційних форм взаємодії органів публічної влади і громадськості в умовах реформи децентралізації в Україні // Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2021. Рр. 768-778. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-7-9-noyabrya-2021-goda-stokholm-shvetsiya-arhiv/>.
4. Конституція України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Кальниш Ю.Г, доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри соціології,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОБОРОНА ЯК НОВИЙ ВИД СОЦІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНІ

У перший день нового 2022 року, на підставі Закону України "Про основи національного спротиву" [1] створені Сили територіальної оборони. В основу побудови територіальної оборони закладається територіально-зональний принцип з урахуванням військово-адміністративного поділу території України. Важливо зазначити, що цивільна складова територіальної оборони включає не тільки державні органи а й органи місцевого самоврядування, які залучаються до територіальної оборони. Закон визначає чимало завдань територіальної оборони. Зокрема, в їх числі:

- участь у підготовці громадян України до національного спротиву;
- участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах;
- сприяння набуттю громадянами України готовності та здатності виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;

– військово-патріотичне виховання громадян України.

Що в цілому вказує не лише на суто військове, але й правозахисне та соціальне призначення цього особливого виду Збройних Сил України (ЗСУ).

Втім, на думку командувач Сил територіальної оборони ЗСУ бригадного генерала Юрія Галушкіна: "Головним завданням територіальної оборони наразі є навчити людей бути згуртованими у разі загрози" [2].

На нашу думку, ключовим словом тут є не стільки "загроза", скільки "згуртованими". Бо саме згуртованості українцям подекуди не вистачало протягом тисячолітньої історії нашої країни.

Разом з тим, слід зазначити, що в ідеї територіальної оборони закладена глибока історична пам'ять українців. Тут можна згадати й літературні джерела (приміром, "Захар Беркут" [3]), але, насамперед, – досить ефективну для свого часу традицію полково-сотенного адміністративного устрою Правобережної України XVII - XVIII ст. Зокрема, адміністративний поділ Української козацько-гетьманської держави дублював іррегулярну структуру козацького війська: територіальні одиниці (полки, сотні, курені) відповідали ієрархії таких самих бойових підрозділів, забезпечуючи в цей спосіб максимально швидку мобілізацію козацького стану та злагодженість його бойових дій [4]. Також слід зазначити, що козацькі полки і сотні докорінно відрізнялися від руського ополчення часів Московії та навіть Російської імперії [5]. Останнім виконувалася лише військова місія у воєнний час. Вірогідно московські уряди завжди боялися озброєння цивільних людей, оскільки історія неодноразово засвідчує, що їх зброя здебільшого поверталася саме проти цих урядів. Хоча навіть у венний час, руське ополчення це переважно – невміла й незброєна голитьба, спроможна лише до традиційного руського "шапкозакидательства", бо окрім шапок ці люди іншою зброєю зазвичай користуватися не вміли. Козацтво руського типу також суттєво відрізнялося від українського козацтва, про що зокрема свідчить порівняльний аналіз їх історії [6 - 7]. Козаки на службі у руського царизмі під гаслом цивілізації й православ'я добре вміли переважно грабувати відсталі народи Сибіру (чим мало відрізнялися від іспанських конкістадорів у Південній Америці) та придушувати народні заворушення всередині імперії. Втім і тут самі гучні народні повстання проти руського самодержавства (війни Разіна, Булавіна, Пугачова) пов'язані саме з протистоянням вольностей козацтва і російської політики поневолення власних народів. Також варто констатувати докорінну відмінність сучасної української територіальної оборони від архаїчної Цивільної оборони радянської доби, яка носила переважно адміністративно-бюрократичний характер [8], про що свідчить, зокрема, занедбаний характер її об'єктів, так донедавна в Україні, так і в сучасній Російській Федерації.

Однак, повертаючись до головної мети сучасної української територіальної оборони – згуртування громадян (чоловіків і жінок), слід зазначити що вона за відносно короткий період часу явила собою практично новий вид соціальної спільноти, про що свідчать наступні ознаки:

1. *Новий формат міжособистісного соціального спілкування співгромадян.* Коли громадяни різних вікових і соціальних категорій та професій, крім того – на рівних умовах – чоловіки і жінки, у мирний час згуртовуються на

тривалий період та спілкуються між собою у специфічному форматі. При цьому виникають нові підстави для таких традиційних соціальних зв'язків, як дружба, ділове партнерство, взаємодопомога, обмін актуальною інформацією тощо.

2. *Нові соціальні ролі учасників територіальної оборони в межах місцевої громади.* Тут і гуртування спільноти навколо української національної ідентичності (незалежно від етнічної приналежності учасників), і патріотичне та громадсько-політичне виховання молоді, і підтримка волонтерських рухів, і зміцнення місцевого правопорядку тощо.

3. *Нові напрями соціально-політичної участі громадян в адміністративно-правовому полі життя місцевої громади:* сприяння колективним заходам безпеки у мирний час, пошуків протидії корупції, швидке реагування у надзвичайних ситуаціях тощо.

4. *Новий вид ЗСУ,* у воєнний час спроможний до блискавичної мобілізації та швидких злагоджених військових дій на основі відпрацьованої, такої що постійно тренувалася, взаємодії як окремих підрозділів, так і бойових тактичних груп на певній місцевості. Така чіткість взаємодії закріплюється не лише регулярними спільними тренуваннями, але й тривалим міжособистісним спілкуванням учасників, що формує між ними товариські, довірчі відносини – фактично – побратимство та посестринство по зброї.

Висновок. Воєнний час закінчиться. А у повоєнний час головне – не втратити, не заформалізувати, а навпаки – надалі активно розвивати соціальні зв'язки, що наразі формуються в межах нової соціальної спільноти – Сил територіальної оборони України. Треба також розвивати й нові напрями та соціально-політичні ролі цього специфічного громадсько-військового формування в контексті його участі в мирному житті місцевих громад.

Список використаних джерел

1. Про основи національного спротиву. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

2. Галушкін Ю.А. Виступу на форумі "Безпечні та спроможні громади майбутнього". Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3408768-galuskin-nazvav-golovne-zavdanna-teroboroni.html>.

3. Франко, Іван. Захар Беркут. Клуб сімейного дозвілля. Харків, 2019. 256 с.

4. Полково-сотенний устрій Української козацької держави (1649–1764 рр.). URL: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/narusu/19.pdf>.

5. Первое народное ополчение. Википедия. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/415170>.

6. Тюменцев И.О. Россия и появление казачества на Волге и Дону в XV - первой половине XVII вв. Russie - Empire russe - Union soviétique et États indépendants, (46), 2005. La Russie vers. p. 75 - 82.

7. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3-х т. Інститут історії НАН України. Київ: Наукова думка, 1990. 596 с.

8. Долгин Н.Н. Актуальные проблемы и основные тенденции дальнейшего развития гражданской обороны в Российской Федерации. URL:

Клочко А.А., доктор філософії,
Голова Комітету з питань організації державної влади,
місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування,
Народний депутат України, Верховна Рада України

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ПРОТИДІЇ ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ ТА УСПІШНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Сучасна війна потребує максимальної концентрації ресурсів держави: військових, економічних, людських. Особливо, якщо військові дії ведуться між державами, які суттєво відрізняються за своїм потенціалом. Так, російська федерація, яка 24 лютого 2022 року розпочала військову агресію [1] проти України, суттєво перевищує Україну, як за своїм економічним, так і військовим потенціалом. За даними сайту американської біржі NASDAQ, ВВП України на кінець 2020 року становив \$155.5 млрд. доларів США, тоді як ВВП Росії — \$1.48 трлн. доларів США [2], тобто, в 9,5 рази більше.

Згідно звіту Global Firepower-2022 Україна суттєво поступається російській федерації і у військовій потужності. Так, оборонний бюджет України у Звіті оцінено в 11,9 млрд. доларів США, російської федерації – в 154 млрд. доларів США, військові сили України – у 200 тисяч осіб, російської федерації – у 850 тисяч осіб, наявність танків в Україні – 2 596 одиниць, у російської федерації – 12 420 одиниць, наявність гелікоптерів в Україні – 146 одиниць, в російської федерації – 12 420 одиниць [3]. Значний розрив між Україною та росією спостерігався також і серед інших видів озброєння.

З метою протидії збройній агресії російської федерації проти України Президент України В. Зеленський 24 лютого 2022 року підписав указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», яким військовому командуванню разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування було доручено запроваджувати та здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави [1]. Слід зауважити високу консолідацію політичної еліти щодо підтримки зазначеного указу Президента, адже його прийняття підтримали 300 народних депутатів України із 310 зареєстрованих на пленарному засіданні [4].

Важливе значення для стримування військової агресії російської федерації мала позиція Президента України, який згідно Конституції України є Главою держави та Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України [5] щодо

консолідації політико-управлінської еліти (ПУЕ) та громадянського суспільства (ГС). Так, у перший же день війни, Президент закликав громадян України підтримати військових, а українські ЗМІ – активніше інформувати суспільство про успіхи Збройних Сил та втрати ворога [6].

Консолідація ПУЕ в умовах воєнного стану простежується і в рішеннях Верховної Ради України, ухвалених протягом березня-квітня 2022 року. Рішення, які ухвалювалися Парламентом у цей період, в основному приймалися більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Так, якщо взяти голосування на пленарному засіданні, яке відбулося 1 квітня 2022 року, то з 23 голосувань 19 (82,6%) отримали понад 300 голосів підтримки, а під час 4 інших – проголосували «За» 292, 298, 286 та 270 народних депутатів [7].

Прохання до громадянського суспільства про підтримку неодноразово лунали у лютому-березні 2022 року, як від представників державної влади, так і від представників місцевого самоврядування. Для прикладу, начальник Львівської обласної військової адміністрації М. Козицький закликав мешканців Львівщини стати волонтерами для внутрішньо переміщених осіб [8], перший заступник голови Київської міської державної адміністрації М. Поворозник повідомив про потребу Гуманітарного штабу міста у волонтерах на склади з продовольством та волонтерів-фармацевтів [9], Ірпінський міський голова О. Маркушин звернувся з проханням допомогти з харчуванням для військових [10], а Харківський міський голова І. Терехов повідомив про потребу у волонтерах для розвезення хліба [11].

Ініціативи щодо надання допомоги державі та місцевому самоврядуванню у протидії військовій агресії з боку російської федерації, підтримці внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебували в населених пунктах, що знаходилися під обстрілами, або опинилися в окупації, надходили і безпосередньо від інститутів громадянського суспільства. Як приклад: заклик Українського союзу промисловців і підприємців допомагати Збройним Силам України і життєзабезпеченню міст [12]; створення волонтерами платформи «Spend with Ukraine» з каталогом українських компаній, що працюють на західних ринках, мета якої закликати іноземців підтримувати і купувати український продукт [13]; заснування українськими програмістами проекту rykhystok.in.ua, завдяки якому десятки тисяч вимушених переселенців змогли знайти тимчасову оселю [14].

Взаємодія ПУЕ та ГС є важливим фактором протидії військовій агресії та запорукою майбутньої успішної відбудови України. Представники бізнесу, благодійні організації, волонтери, надаючи цільову допомогу Збройним Силам України, шляхом забезпечення окремих підрозділів військовою амуніцією, зброєю, тим самим наближують перемогу над ворогом. Так, Благодійний фонд «Повернись живим» за час своєї діяльності (з 2014 року) акумулював понад 20 мільйонів доларів пожертв з понад 50 країн світу, придбавши та передавши Збройним Силам України понад 1 000 тепловізорів, 250 безпілотних дронів, 1 500 планшетів із програмним забезпеченням «Армор» для виявлення артилерії [15].

При прийнятті політичних і управлінських рішень щодо розподілу й управління ресурсами та визначення політичних, соціальних і економічних пріоритетів розвитку суспільства важливо забезпечувати широкий консенсус. Такий підхід відповідає концепції «доброго врядування», як моделі публічного управління, яка ґрунтується на принципах участі, верховенства права, прозорості, рівності, відповідальності, ефективності і результативності, а також підзвітності [16, с. 47]. Особливо важливим такий підхід є в умовах воєнного стану, коли обмеженість ресурсів та ефективність їх використання суттєво впливають на обороноздатність держави.

З метою налагодження належної взаємодії з громадянами, громадськими об'єднаннями, добровольчими формуваннями, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки, обороні та захисті держави у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України Президентом України було видано Указ від 1 березня 2022 року № 86/2022 «Питання Радника - уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровольчими формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [17]. Важливо, що пошук консенсусу у вирішенні проблемних питань, які виникають під час взаємодії ПУЕ та ГС, відбувається не лише на рівні центральної влади, а й «на місцях». Прикладом пошуку такого консенсусу є зустріч керівника Запорізької обласної військової адміністрації О. Старуха з представниками волонтерських організацій у форматі «круглого столу», під час якої було обговорено проблемні питання організації співпраці влади і громадськості [18].

Спрямованість ПУЕ на досягнення консенсусу з ГС підвищує консолідацію української нації, що є важливим фактором наближення перемоги над ворогом. За результатами опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 1 березня 2022 року, 90% опитаних, думаючи про ситуацію в країні, відчувають надію (що втричі більше, ніж у довоєнний період) і тільки 5% – розчарування. Також, високою є підтримка дій інститутів держави: 98% опитаних підтримують діяльність Збройних Сил України, 93% – діяльність Президента України [19].

Збереження консолідації ПУЕ та ГС має важливе значення для подальшої ефективної відбудови України в післявоєнний період. Як приклад, кілька сотень людей відгукнулися на прохання Ірпінського міського голови О. Маркушина допомогти відновити місто [20]. Активною діяльністю українських інститутів ГС є і за межами України, при цьому, важливу роль у наданні різноманітної допомоги Україні відіграє українська діаспора, яка не лише організовує збір гуманітарної допомоги, залучення коштів, розміщення біженців, а й проводить роботу з політико-дипломатичного тиску на уряди країн, де проживають українці, а також формування громадської думки іноземців щодо воєнної агресії кремля [21].

Феномен взаємодії ПУЕ та ГС в умовах воєнного стану, оцінка вкладу ГС у протидію збройній агресії з боку російської федерації, потребує подальшого теоретичного та практичного дослідження з метою врахування позитивного досвіду такої взаємодії під час розробки нормативно-правових актів у різних

сферах суспільних відносин. Відповідний аналіз взаємодії ПУЕ та ГС в умовах воєнного стану має бути проведений такими інституціями, як Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Національне агентство України з питань державної служби, профільні комітети Верховної Ради України, які мають відношення до формування державної політики щодо протидії російській агресії, забезпечення ефективного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також вирішення соціально-економічних проблем в умовах воєнного стану. При цьому, ефективна взаємодія органів державної влади та ГС може стати одним із дієвих шляхів формування нової ПУЕ, спроможної стати найважливішим модернізаційним ресурсом українського суспільства [22].

Список використаних джерел

1. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Nasdaq. Russia vs. Ukraine: An Economic Comparison. URL: <https://www.nasdaq.com/articles/russia-vs.-ukraine%3A-an-economic-comparison?amp>.
3. Global firepower. Comparison of Russia and Ukraine Military Strengths (2022). URL : <https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=russia&country2=ukraine>.
4. Поіменне голосування про проект Закону про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (№ 7111) - в цілому. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=19158.
5. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Президент: Армія та національна солідарність – головна опора української державності. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/news/prezident-armiya-ta-nacionalna-solidarnist-golovna-opora-ukr-73121>.
7. Хронологія пленарних засідань Верховної Ради України. 1 квітня 2022 р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_h2?day_=01&month_=04&year=2022&nom_s=7.
8. Мешканців Львівщини закликають стати волонтерами для внутрішньо переміщених осіб. Веб-портал Львівської обласної державної адміністрації. URL : <https://loda.gov.ua/news?id=66031>.
9. Ситуація у Києві складна, але контрольована. Гуманітарний штаб потребує волонтерів на склади з продовольством та волонтерів-фармацевтів – Микола Поворозник. Офіційний портал Києва. URL : https://kyivcity.gov.ua/news/situatsiya_u_kiyevi_skladna_ale_kontrolovana_gumanitarniy_shtab_potrebuye_volonteriv_na_skladi_z_prodoovolstvom_ta_volonteriv-farmatsevtiv__mikola_povoroznik/.

10. Ірпінців просять допомогти з харчуванням для військових. Регіональне інформаційне агентство «ITV». URL : <https://itvua.tv/news/irpintsiv-prosiat-dopomohy-z-kharchuvanniam-dlia-viyskovykh/>.

11. Ігор Терехов: Потрібні волонтери для розвезення хліба. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови. URL : <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/-49919.html>.

12. Засуджуємо рф та розв'язання нею війни: закликаємо підприємців і волонтерів, всіх українців зберігати спокій, допомагати ЗСУ і життєзабезпеченню міст. Сайт Українського союзу промисловців і підприємців. URL : <https://uspp.ua/news/ostanni-novyny/2019/zasudzhuiemo-rf-ta-rozviazannia-neiu-viiny-zaklykaiemo-pidpriyemtsiv-i-volonteriv-vsikh-ukraintsiv-zberihaty-spokii-dopomahaty-zsu-i-zhyttiezabezpechenniu-mist>.

13. Волонтери створили каталог з українськими компаніями, що працюють на західному ринку. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/8/685417/>.

14. Як громади допомагають внутрішньо переміщеним особам, об'єднуючи зусилля місцевої влади, волонтерів та бізнесу. Сайт «Децентралізація». URL : <https://decentralization.gov.ua/news/14825>.

15. Захистимо Україну разом. Фонд «Повернись живим». URL : <https://www.comebackalive.in.ua/uk>.

16. Ключко А.А. Роль політико-управлінської еліти у модернізації публічного управління в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. 2021. С. 47.

17. Указ Президента України «Питання Радника - уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровольчими формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки». Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/2022#Text>.

18. Волонтери та обласна влада звірили годинники під час війни. Сайт Запорізької обласної державної адміністрації. URL : <https://www.zoda.gov.ua/news/60132/volonter-i-ta-oblasna-vlada-zvirili-godinniki-pid-chas-viyni.html>.

19. Загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (1 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». URL : https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_1_marta_2022.html.

20. Кияни за два тижні очистили майже весь Ірпін від завалів. Волонтери розбирали зруйновані будівлі, прибирали вулиці та годували кинутих тварин. Інтернет-видання «Бабель». URL : <https://babel.ua/texts/77746-kiyani-za-dva-tizhni-ochistili-mayzhe-ves-irpin-vid-zavaliv-volonter-i-rozbirali-zruynovani-budivli-pribirali-vulici-ta-goduvali-kinutih-tvarin-reportazh-babelya>.

21. Активність закордонних українців на початку воєнного вторгнення рф в Україну (частина перша). Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка». URL : <https://miok.lviv.ua/?p=20408>.

22. Науменко О. М. Політико-управлінська еліта в модернізаційних процесах сучасної України. Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2019, вип. 58 (2). С. 34–35. URL : https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35204/maup_2-2019_3.pdf?sequence=1.

Кожушко А.О., здобувач третього рівня освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», науковий керівник: **Бернадський Б.В.**, доктор юридичних наук, доцент

НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ СПІВПРАЦІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сьогодні Україна проходить найважче випробування за свою незалежну історію- агресивну відкриту війну, розв'язану 24 лютого 2022 року Російською Федерацією із грубим порушенням Статуту ООН та принципів міжнародного права, а також зобов'язань в рамках Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року (Будапештський меморандум), якими вона гарантувала поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України [1].

Нічим не спровоковану війну проти України засудили більшість країн світу, 2 березня, на спеціальній сесії, першій з 1997 року, Генасамблея ООН ухвалила резолюцію із засудженням російської агресії в Україні та вимогою вивести російські війська з території України Підтримала резолюцію 141 країна, проголосували проти - п'ять (Сирія, Білорусь, Росія, КНДР, Еритрея). Утримались 35 країн, серед них Китай, Казахстан, Пакистан, Іран, Куба, ПАР та інші [2].

Наразі під загрозою не лише безпека України, постає питання збереження нашої державності, підтримки системи публічного управління та місцевого самоврядування на належному функціональному рівні, яка витримує наднавантаження через необхідність вирішення критичних соціально-економічних питань- гуманітарної допомоги, вимушених переселенців, підтримки бізнесу, промисловості, освіти, охорони здоров'я.

Багато громадських організацій, підприємців, волонтерів, благодійних фондів, небайдужих громадян взяли на себе вирішення частини завдань держави, задіюючи власні сили та ресурси, часто знаходячись в екстремальних умовах війни, і навіть ризикуючи своїм життям під час евакуації громадян з районів бойових дій, доставки екіпірування бійцям, гуманітарної допомоги.

Ми маємо змогу бачити, що відбувається фундація громадянського суспільства нової якості, якому характерні зрілість, відкритість, висока здатність до самоорганізації та пошук інноваційних способів співпраці з органами державної влади, бізнесом, міжнародними громадськими організаціями та самофінансування визначених завдань для чого широко використовуються

сучасні комунікації, ЗМІ, інтернет платформи, соціальні мережі, особисті та професійні зв'язки.

Відзначається висока громадянська відповідальність, робота на результат та звітування перед суспільством, наприклад через публікацію фото, відео матеріалу в мережі інтернет.

З огляду на велику організаційну спроможність громадянського суспільства в воєнний час, слід створити всі можливі умови для розкриття його потенціалу і в поствоєнний період

1. Розширення співпраці та комунікацій публічної влади, бізнесу і громадянського суспільства- через перегляд інституційних рамок соціального діалогу на законодавчому рівні.

2. Пошук новітніх інструментів громадських комунікацій: надання лідерам думок, волонтерам, експертам, впливовим журналістам, представникам громадських організацій, науковцям право ініціювати діалог з публічною владою, бізнесом з приводу нагальних суспільних питань регіонального або загальнодержавного значення, та забезпечення всебічної правової та організаційної підтримки дискусії.

3. Підтримка інтернет платформ для постійної взаємодії громадян і органів публічної влади з життєво важливих питань в поствоєнний період, як наприклад чат боти єVорог та @stop_russian_war_bot в популярному месенджері Telegram для повідомлення адреси пересування військової техніки та військ окупантів для допомоги штабу Збройних Сил України та Служби Безпеки України відповідно, так званий кібер-фронт. Це можуть бути чат-боти для збору пропозицій, зауважень, збору коштів для реалізації різних проектів для громади.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало каталізатором згуртування українського громадянського суспільства з новими якостями відкритості, самоорганізації, відповідальності, проактивності, цей процес ще більше сприяє утвердженню в Україні демократичних принципів і цінностей, ефективній протидії ворогу, подоланню наслідків війни, підтримки міжнародних партнерів. Поглиблення синергії публічної влади, бізнесу і громадянського суспільства має стати пріоритетним завданням з наданням всебічної підтримки суб'єктам громадянського суспільства та права брати участь в прийнятті управлінських рішень, задля підвищення рівня життя громадян, і розбудови України в поствоєнний період.

Список використаних джерел

1. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОЧЕС, урядів та парламентів іноземних держав у зв'язку з ескалацією Російською Федерацією безпекової ситуації навколо України: Постанова Верховної Ради України від 15 лютого 2022 року № 2038-ІХ. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219394.html>.

2. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію із засудженням війни Росії в Україні. URL: <https://www.dw.com/uk/henasambleia-oon-ukhvalyla-rezoliutsiiu-iz-zasudzhenniam-viiny-rosii-v-ukraini/a-60991418>.

Костецька Л.М., кандидат наук з державного управління/доктор філософії,
доцент кафедри публічного управління та економіки
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОПУЛІЗМУ І ДЕМОКРАТІЇ

Жодна країна не з'являється на мапі світу відразу демократичною. Це довготривалий процес розвитку самої держави, її владних інституцій і народу.

Термін «демократія» походить від грецьких слів *demos* – народ і *kratos* – влада, тобто означає участь народу у здійсненні влади. 16-й Президент Сполучених Штатів Америки Авраам Лінкольн зазначав, що демократія – це влада народу (народне правління), яка здійснюється народом в інтересах народу.

Сьогодення не лише в Україні, а й в усьому світі є надзвичайно бурхливим, бентежним і далеко неспокійним. Зокрема це стосується демократії, поширення і збереження її ідей, цінностей, спроможності демократичного суспільно-державного устрою фактично забезпечити права та свободи людини. Ядро демократії у країні це народ, громадяни, громадянське суспільство, а основні цінності кожної людини – її життя, права та свободи.

Слід наголосити, що сама демократія у сучасному сприйнятті є загально визнаною цінністю. До демократичних цінностей відносяться моральні цінності, ідеали, притаманні демократичному суспільству. Складниками цього ідеалу можуть бути свобода, рівність, братерство, солідарність, права людини, народний суверенітет, повага до людей, до їх гідності тощо.

Однією із загроз демократії є популізм, який не сприяє реалізації демократичних цінностей, зокрема, забезпеченню єдності громадянського суспільства і політико-управлінських еліт.

Будь-який популізм, на думку європейського дослідника Касса Мудде, базується на трьох складових:

1) взаємовиключній поляризації (ворог-друг, свої-чужі), яка призводить до формування так званої псевдо-елітарності, бачення світу в якому не місце іншим баченням («вони – корупціонери, ми – ні.»). Але головна й найбільш вигідна ціль та позиція для популістів – універсалізація політики. У разі, коли представникам таких політичних сил вдається видати себе як представників абсолютної більшості виборців, вони часто отримують шалені політичні привілеї, які не закінчуються перемогою на виборах.

2) відхід від класичних ідеологій як від пережитків минулого. Сучасні політичні партії популістів частіш за все не мають чітких ідеологічних рамок, їх ідеологія всеохоплююча. Хоча й досі існують винятки – суто праві популісти та

суто ліві, але у боротьбі з іншими популістами вони завжди дістають менше. Прикладом є грецька партія «Золотий Світанок» (Golden Dawn), що існує з 1985 року і наразі є ультраправою, дрейфувавши з радикального націоналізму, близького до нацизму. (Серед національних партій, які не мають чіткої ідеології, наприклад, партія ВО «Батьківщина», Радикальна партія Олега Ляшка).

3). демократія. Як би банально це не звучало, але популізм у більшості випадків вдячний за своє існування та виникнення саме демократії, за допомогою якої відповідні політичні сили приходять до влади.

Дослідник цього феномену Кас Мудде охарактеризував популізм як «неліберальну відповідь на недемократичний лібералізм». І дійсно, в сучасних державах велику частину проблем замовчують, від чого виникає явище демократичного дефіциту, на існуванні якого, наприклад, базується весь дискурс євроскептиків [6]. Із викладеного вище вбачається, що популізм супроводжує демократію. Хоча демократія це не всюдозволеність.

Популізм, маючи поживний ґрунт у вигляді політичної нестабільності, перманентних економічних і соціальних криз, бажання народу отримати «сильну владу», глибоко вкоренився в українське суспільно-політичне життя, ставши невід'ємною ознакою функціонування політичних еліт.

Загально визнаною є також теза про те, що популізм ґрунтується на тяжінні людських мас до простого пояснення складних речей, а політична суть популізму полягає у наданні простих відповідей на складні питання.

За визначенням Ф. Шміттєра популізм є політичною ідеологією, відповідно до якої «суспільство поділене на дві однорідні й антагоністичні групи – «чистий народ» та «корумповані еліти», а політика має виражати загальну волю народу [7, с. 5]. Наприклад, у своїй діяльності політичні еліти Вінниччини активно використовували технологію протиставлення «народу» і «еліти» з метою творення образу ворогів зі своїх політичних опонентів. При цьому це протиставлення часто супроводжувалося нагнітанням гніву з метою зниження критичності сприйняття. Прикладом використання цієї технології є розміщення 24 вересня 2015 р. обласним осередком Всеукраїнського об'єднання «Свобода» «стовпа ганьби» у Вінниці на Майдані Небесної Сотні. На «стовпі ганьби» були розвішені фотографії народних депутатів України від Вінниччини, які голосували за внесення змін до Конституції України в частині децентралізації влади. Під кожною фотографією вказувалося прізвище нардепа, його виборчий округ та містився підпис: «Зрадив Україну. Голосував за надиктовані Путіним зміни до української Конституції» [4].

Еліта завжди, в усі часи була в суспільствах вибраною верствою, меншістю суспільства, яка прагнула до влади. Політико-управлінська еліта відіграє чи не найважливішу роль у суспільно-політичному житті. У певний історичний момент у суспільстві з'являється група людей, яка здатна привнести якісні зміни та створити нову систему життя суспільства. Такою групою є еліта [3, с.6].

Проводячи паралель між демократичними цінностями і популізмом, можна охарактеризувати це явище як вираження відчуття розриву між політикою еліт і цінностями народу, що породжує недовіру між громадянським суспільством та політичним класом.

У сучасних українських політичних реаліях ми можемо щодня чути про популізм і його загрози: посилення корупції, виникнення політичної нестабільності, просування інтересів окремих груп населення на шкоду всього суспільства. Саме тому будь-які дослідження в цій сфері, які можуть допомогти зрозуміти природу популізму та шляхи боротьби з ним, є важливими й актуальними.

У наукових колах побутує думка, що розвинене громадянське суспільство – це панацея від популізму. Адже воно стимулює людей самоорганізовуватися задля досягнення певної мети та менше покладатися на державу. Натомість популісти відкидають роль громадянського суспільства, перекладаючи головну відповідальність на умовні «старі еліти», і в такий спосіб намагаються переконати громадян, що прогрес неможливий доки ці еліти залишаються при владі [5, с. 543].

Іншими словами, популісти намагаються переконати, що задля розвитку держави необхідно спочатку змінити владу, а не пропонують конкретну програму дій для досягнення змін. Намагаючись завоювати симпатії виборців популісти просувають тезу про «хороший народ», якому не пощастило з «поганою владою», тим самим формуючи вороже ставлення громадян до власної влади.

Той популізм, який можна спостерігати в українській політиці є здебільшого соціально-орієнтованим (апеляція до «зубожіння», цін на продукти та комунальні послуги, розмірів пенсій і зарплат тощо).

Інша істотна відмінність полягає в тому, що популісти здійснюють свою діяльність задля досягнення визначеної політичної мети. Як правило нею є здобуття або утримання влади, і саме з цією метою вони намагаються випрацювати серед виборців образ «месії», тоді як елементи громадянського суспільства направлені на автономне від держави існування і не орієнтуються на боротьбу за політичну владу.

Підсумовуючи, акцентуємо, що популізм, з однієї сторони, стає все актуальнішою проблемою в сучасному світі, а з іншої – він буде завжди, поки є демократія. У державі, де всі окремі запити громадянського суспільства задовольняються, популізм неможливий, оскільки для популізму необхідна незадоволеність.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення 01.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 11.04.2022).

3. Пірен М. І. Політико-управлінська еліта України : соціо-психологічний аналіз : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 424 с.

4. Сегеда Г. У Вінниці «Свобода» розмістила портрети нардепів на «стовп ганьби». Громадянська мережа ОПОРА : веб-сайт. URL: <https://www.oporaua.or2/news/vvborv/mistsevi-vvborv/mistsevi-vvborv-2015/8416-u-vinnvci-lsvobodar-rozmistvla-portretv-nardepiv-na-lstovp-2anbvr>

5. Турій О. В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. (дата звернення 12.04.2022). URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115>. Cas Mudde. *The Populist Zeitgeist. Government & Opposition*. London, 2004. С. 541-563.

6. Mudde С. The problem with populism. *The Guardian*. 2015. URL : populism-syriza-podemos-dark-side-europe. (дата звернення 12.04.2022)

7. Schmitter Ph.C. A Balance Sheet of the Vices and Virtues of «Populisms» //Paper presented at the conference «The Challenges of the New Populism». Bulgaria, Sofia: The Centre for Liberal Strategies. 2006. P. 2-19.

Новаченко Т. В., доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету телекомунікацій

ПОЛІТИЧНИЙ АВТОРИТЕТ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ДРАЙВЕР СОЛІДАРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуалізуючи обрану тему, звернуся до думки Е. Фромма, який у відомому творі «Мати чи Бути» наголошував на тому, що після настання модерності структурування людства зробилося значно більш нерівним – економічний прогрес зачепив лише обмежене коло багатих країн, технічний прогрес породив екологічну небезпеку та загрозу війни, зокрема й ядерної, і кожна з них або вони обидві разом здатні покласти край цивілізації і, можливо, всьому живому на Землі. Задоволення бажань не призвело до добробуту і щастя. Усвідомлення того, що всі ми стали гвинтиками бюрократичної машини, об'єктами маніпуляції урядовців і засобів масової інформації також не дає наснаги [1].

Очевидною постає постійна присутність конфлікту – крах багатьох гасел миру, порядку і прогресу, що призвело до тотальної кризи, яка продовжується і в сучасний період постмодерну, реально проявляючись у повномасштабній війні, що розв'язала Росія проти України.

У цих умовах окреслюється значущість солідаризації суспільства («солідаризм» походить від французького *solidarisme* – діючий заодно, спільність інтересів, однастайність). Солідаризм є соціально-політичною концепцією, що на противагу тези про класову боротьбу як рушійну силу суспільного розвитку, проголошує первинним та визначальним фактором життя будь-якого суспільства солідарність його членів. Водночас солідаризм є своєрідною стратегією мобілізації соціуму в період серйозних криз або загроз, що різко підвищує мобілізаційні можливості суспільства та його ефективність за

рахунок синергетичного ефекту, який виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними погоджених дій, що актуалізує феномен політичного авторитету в умовах війни.

Авторитет – лат. «*auctoritas*», – «влада, вплив, воля», утворених від «*auctor*» – «творець, винахідник, захисник, радник». Категорія «авторитет» у різних галузях наук постає багатоманітними гранями. У соціальній науці – це вплив індивіда, заснований на положенні, посаді чи статусі; політичній – здійснення формального впливу і примусу; психологічній – авторитет-лідерство, що встановлюється у міжособистісних стосунках і взаємодії, де окреслюються провідник і той, хто добровільно за ним слідує. Разом із тим організаційна грань авторитету характеризується як порядок, який вибудовується на основі здійснення неформального впливу, що пов'язується з ініціативою і творчістю. Водночас палітра наукового доробку рефлексій про авторитет дозволяє констатувати, що авторитет споріднене з владою явище, коли люди підкоряються йому добровільно або під страхом легального (законного) примусу. М. Вебер визначає авторитет як тип влади, за якої люди з готовністю підкоряються правителю, оскільки вважають його легітимним [2].

Поняття політичного авторитету характеризується як необхідна, одна з найважливіших якостей суб'єкта політики, передусім політичного діяча, лідера, а також органу влади, закладу чи організації, що ефективно сприяє досягненню поставлених соціально-економічних і політичних цілей, а також вирішенню конкретних завдань. Політичний авторитет тієї або іншої особистості формується й закріплюється як компетентністю – освіченістю, вихованістю, інтелектом, та рисами її характеру, властивостями її натури, так і ставленням до людей, розумінням їх запитів, потреб та інтересів, відповідальністю за їх долі, особистісною порядністю, способом життя тощо. Міцність та ефективність політичного авторитету залежать і від того, наскільки повно, глибоко і правильно усвідомлюють особи, наділені довірою людей, свою політичну, правову і громадянську відповідальність перед ними, чи є вони насправді прикладом порядності, чесного дотримання Конституції, законів, демократичних норм і моральних принципів.

Отже, специфічність феномену авторитету постає у тому, що знеособленої влади не буває, а політичний авторитет є джерелом та однією з форм здійснення влади. У Законі України Про внесення змін до Закону України «Про оборону України» (133 – IX від 20.09.2019 р.) наголошується на тому, що влада консолідується і реалізується, проявляючись у формальному та неформальному впливі керівництва країною до громадян та їх довірою до Верховної Ради, Президенту України, Ради національної безпеки і оборони України, Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони України та інших органів державної влади щодо прийняття тих чи інших владних рішень, які не мають часу для обговорення, а також здійснення контролю над політичними діями та їх узгодження як у загальному так і в індивідуальному плані [3].

Аналізуючи опитування, що проведене Соціологічною групою «Рейтинг» 01.03. 2022 року, спостерігається високий рейтинг довіри щодо діяльності Збройних Сил України – 98%; діяльності Президента України – 93 %; дій

місцевих голів – 84 %. Аналізуючи ситуацію в країні, 90% опитаних громадян відчують надію щодо скорішого завершення війни для України, і лише 5% відчують розчарування і безнадію [4].

Відповідно наведених результатів опитування очевидним постає високий рівень довіри і підтримки громадян до збройних сил України та керівництва центральних і місцевих органів державної влади, отже до політичного авторитету суб'єктів влади. Однак, отримуючи форму директиви, наказу або розпорядження політичний авторитет не виключає суперечностей, оскільки сучасний цивілізаційний злам – постмодерн пов'язується з тріумфом особистісної індивідуальності, багатоманітністю соціального життя, множинністю його ціннісних начал, з сукупністю загальних і одиничних рис, протиріччями єдності, тотожності та різниці, що сприяє досягненню динамічної взаємодії.

У цьому контексті актуалізується думка вітчизняних учених Е. Афоніна та А. Мартинова, які наголошують, що має відбутися соціопсихологічний прорив, однак не просто від матеріального до ідеального, а прорив до нової якості життя. Цьому має сприяти зміна соціального середовища, в якому змінюватиметься індивідуальна поведінка [5].

Спротив російській агресії, що демонструє українське суспільство, прояв та реалізація політичного авторитету, що позначається легально-раціональним та харизматичним його типами, інтелектом, інтуїцією, довірою, постає драйвером солідаризації українського суспільства, припускаючи серйозні обмеження і самообмеження, однак позначаючись гідністю та відповідальністю, рухає його до перемоги у війні з російськими окупантами та досягнення «нової якості життя». Наведене підтверджується висловлюванням Президента України В. О. Зеленського, яке було озвучено ним в інтерв'ю американському каналу CNN – «Я не вірю світу й міжнародним документам, але вірю в ЗСУ і наших людей» [6].

Рекомендаціями щодо розвитку політичного авторитету керівництву центральних і місцевих органів державної влади визначаємо такі:

– безперервно співпрацювати з центральними і місцевими органами державної влади з авторитетними вітчизняними та зарубіжними аналітичними платформами – «Разумков центром», фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», «Національним інститутом стратегічних досліджень», «VoxUkraine» тощо, щодо аналізу досліджень громадської думки та аналізом поточної політики і ключових суспільно-політичних процесів, зокрема й реального стану довіри;

– для досягнення належного управління в умовах війни піддаватися самоуправлінню як комплексу цілеспрямованих особистісних впливів – інтелектуальних, вольових, емоційних.

Список використаних джерел

1. Фромм Е. Мати чи бути. Київ: Український письменник, 2010. 222 с.
2. Вебер М. Типы господства. URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/veber/tip_gosp.php

3. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про оборону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-20#Text>

4. Загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (1 березня 2022).

URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_u_sloviyah_voyny_1_marta_2022.html.

5. Афонін Е., Мартинов А. Українське диво. Від депресії до соціального оптимізму. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 255 с.

6. Інтерв'ю В. О. Зеленського для американського телеканалу CNN (17.04. 2022 р.). URL : <https://www.youtube.com/watch?v=KHn-nv1yUSw>.

Парфенюк Т.В., аспірантка кафедри парламентаризму,
науковий керівник: **Пухкал О. Г.**, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри парламентаризму,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ведення Росією військ на територію України та початок повномасштабної війни створює ряд загроз для енергетичного сектору як України, так і інших держав. Адже найбільша слабкість української економіки з точки зору національної безпеки – енергетична залежність від країни-агресора.

Порушення функціонування енергетичної інфраструктури стало новим безпековим викликом сьогодення та інструментом війн нового покоління. Країна-агресор використовує політичні й економічні важелі у поєднанні з кампаніями з дезінформації проти України та країн ЄС з метою підриву їхніх зусиль зі зменшення залежності від російських джерел енергії. Застосовується переривання постачання природного газу, збройний шантаж, шантаж ядерною зброєю тощо [1].

З першого дня повномасштабної війни 24 лютого 2022 року Чорнобильську зону відчуження і всі об'єкти Чорнобильської АЕС було взято під контроль російськими військами, в заручниках тримали її працівників. Нажаль, російська армія не звертає уваги на небезпечні об'єкти, які можуть створити катастрофу, не лише для України, а і для всього світу. Адже будь-які вибухонебезпечні предмети на АЕС несуть пряму загрозу безпеці АЕС.

4 березня російські військові взяли під контроль Запорізьку атомну електростанцію, найбільшу в Європі АЕС і захопили місто-супутник АЕС Енергодар [2]. Тоді через обстріли російських військових і пожежу ядерна безпека на Запорізькій АЕС була порушена. Пожежників довгий час не

допускали до її ліквідації. На майданчику АЕС окупанти створили свою військову базу, підривали там частину боєприпасів, окрім військових РФ там уже тривалий час незаконно перебувають представники "Росатому". Окупанти свідомо займаються енергетичним тероризмом, їх дії спрямовані на те, щоб викликати відключення енергопостачання та зупинити функціонування всієї енергосистеми країни.

Громадськість міста-супутника АЕС неодноразово виходила на мирні акції на підтримку України. Проте проти беззбройних учасників мітингу використали автомати і світло-шумові гранати, сльозогінний газ. Переважна більшість депутатів Енергодарської міської ради склали повноваження, аби не допустити створення «народних республік» на території міста під контролем країни-агресора. Всі депутати, які склали свої повноваження, надалі продовжують займатися громадською роботою [3]. Громадськість мужньо тримається в окупації і продовжує виступити проти свавілля російських загарбників аби показати свою нескореність.

Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) висловили «свою стурбованість» та активували роботу Центру з інцидентів та аварійних ситуацій у режимі 24/7.

В свою чергу Енергоатом оприлюднив звернення до світової спільноти із попередженням, що ці обстріли є порушенням ядерної та радіаційної безпеки найбільшого в Європі ядерного об'єкта, що може призвести до тяжких та трагічних наслідків для всього світу. Всесвітня асоціація ядерних операторів (ВАО АЕС, WANO) 31 березня 2022 року ухвалила рішення стосовно переведення Компанії разом з усіма її станціями й атомними енергоблоками до Паризького центру ВАО АЕС. Дана Асоціація сприяє обміну досвідом експлуатації АЕС, щоб члени Асоціації могли спільно працювати для досягнення найвищого рівня безпеки та надійності під час експлуатації своїх атомних станцій [4].

Своїми діями щодо атомних об'єктів в Україні Росія продемонструвала повне ігнорування ключових принципів, які забезпечують розвиток ядерної енергетики. У зв'язку з цим Російська Федерація повинна бути максимально ізольована в усіх напрямках, що стосуються розвитку атомної енергетики [5].

Втім, звірства окупантів на території України, та їх розголос за кордоном пришвидшили зміну підходу до формування енергобезпеки низки країн, зокрема: Велика Британія, Польща, Литва, США та інших щодо відмови та заборони російських енергоносіїв. Ряд країн розглядає свою енергетичну безпеку у розвитку атомної енергетики, щоб не залежати від російської нафти і газу. Зокрема, Великобританія планує збільшити свої ядерні потужності та побудувати 6-7 нових АЕС до 2050 року. Поставка ядерних реакторів, та розвиток АЕС будуть забезпечувати мільйони будинків чистою, безпечною ядерною енергією.

Зокрема, у Берліні біля будівлі Бундестагу відбулася мирна акція у пам'ять про жертв різанини в Бучі. Люди вимагали запровадити ембарго на російські енергоресурси з РФ. Вони зібралися на мирну акцію аби хоч якось допомогти повпливати на політичні рішення, які б допомогли врятувати

мирних жителів та Україну [6]. Загалом, мирні мітинги на підтримку України відбуваються у різних містах і країнах ЄС з вимогами щодо закриття польотної зони над Україною та введення ембарго на російські нафту й газ.

На початку квітня Європарламент більшістю голосів підтримав резолюцію про заклик до повного ембарго на імпорт російських енергоносіїв: нафти, газу, вугілля та ядерного палива. Хоча очікувати на швидку відмову не потрібно. Наприклад, заборона на імпорт вугілля ввійде в силу лише в середині серпня 2022 року.

З розгортанням нової фази повномасштабної війни у лютому 2022 року Україна разом з Молдовою від'єднали свої енергосистеми від Росії та Білорусі, що дозволило екстрено приєднатися до енергосистеми континентальної Європи (ENTSO-E). Це дозволяє в умовах війни здійснювати безпечне балансування енергосистеми [7]. Відновлення у квітні експорту електроенергії в ЄС, а саме до Польщі допоможе нашим європейським партнерам долати залежність від російських енергоресурсів, а Україні - отримати додаткові кошти для відновлення та розвитку енергетичної інфраструктури, знищеної війною. Це перший крок на шляху до повноцінного об'єднання українського та європейського ринків, що розширює можливості для торгівлі електроенергією з Європою.

Ще до війни було прийняте дуже правильне, хоча й дуже запізніле, рішення щодо угоди з Westinghouse у сфері атомної енергетики. Україні потрібні хоча б два нових атомних блоки з паливом не російського походження та відмова від російського палива на всіх старих АЕС. Немає сумніву, що угода буде виконана, залежність від Росії буде ліквідована [8].

Позбавлення від російської залежності потребує не тільки традиційних заходів, як то нарощування власного видобутку нафти, газу, вугілля, а й нових технологічних рішень, насамперед — перехід до відновлюваних джерел енергії [8].

На нашу думку відновлення та забезпечення енергетичної безпеки в умовах війни та повоєнний період повинно відбуватись за наступними напрямками:

- узгодженість дій суб'єктів системи управління енергетичним сектором, чітка координація дій держави з реалізації енергетичної політики;
- громадський контроль за діяльністю суб'єктів системи управління енергетичним сектором, діяльністю АЕС;
- обговорення нормативних актів із залученням заінтересованих сторін та узгодження із загальними пріоритетами забезпечення національної безпеки;
- перехід до відновлюваних джерел енергії, розвиток сучасних технологій;
- залучення іноземних інвестицій;
- визначення пріоритетних напрямів та проєктів (або визначення критичних об'єктів енергетичного сектору), які вимагають термінового оновлення та за допомогою ДПП реалізувати їх;

➤ визначення чіткого механізму фінансування, який змінює економіку, а не консервує її. Державні банки будуть отримувати кредити за кордоном, потім видавати кредити підприємцям на виконання визначених проєктів.

Держава має відігравати роль ефективного власника, який формує зрозумілі та узгоджені завдання і напрями діяльності державних компаній. Подібні процеси відбуваються в багатьох секторах економіки, тому післявоєнна відбудова має відбуватись на базі сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Енергетична безпека в добу гібридних воєн. НАТО Ревю. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/01/13/energetichna-bezpeka-v-dobu-gbridnih-von/index.html>

2. Окупанти риють окопи біля Енергодара та встановлюють "Гради" вздовж Дніпра (фото). Уніан. URL : <https://www.unian.ua/war/okupanti-riyut-okopi-ta-vstanovlyuyut-grady-vzdovzh-dnipra-foto-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11782083.html>

3. У захопленому загарбниками Енергодарі більшість депутатів склали повноваження. Укрінформ. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3438671-u-zahoplenomu-zagarbnikami-energodari-bilsist-deputativ-sklali-povnovazenna.html>

4. Усі українські атомні станції переходять із московського до паризького центру ВАО АЕС. LB.ua. URL : https://lb.ua/economics/2022/03/31/511795_usi_ukrainski_atomni_stantsii.html

5. Світ повинен ввести санкції проти групи "Росатом" - Ярослав Демченков. Міністерство енергетики України. URL : http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245642926&cat_id=35109

6. У Берліні тисячі людей вийшли на мітинг: вимагали запровадити ембарго на газ, вугілля і нафту з РФ (відео). Конкурент. Інформаційне агентство. URL : <https://konkurent.ua/publication/93255/u-berlini-tisyachi-ludey-viyshli-na-miting-vimagali-zaprovaditi-embargo-na-gaz-vugillya-i-naftu-z-rf-video/>

7. Що дасть Україні членство в "енергетичному ЄС" на тлі війни з Росією. DW.COM. URL : <https://www.dw.com/uk/shcho-dast-ukraini-chlenstvo-v-enerhetychnomu-yes-na-tli-viiny-z-rosiieiu/a-61174908>.

8. Яким має бути "План Маршалла" для України після війни. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/11/683811/>.

Пухкал О. Г., доктор наук з державного управління, професор,
президент Благодійного Фонду «Оберіг Сіверщини»

ЄДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКОМУ ВТОРГНЕННЮ

Широкомасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року, значно прискорило процес формування власної моделі українського громадянського суспільства. В Україні швидко відбулося становлення нової соціальної архітектури публічного простору. Інститути громадянського суспільства (громадські організації, благодійні фонди, волонтери, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, недержавні ЗМІ, ОСББ та інші), миттєво модифікували свою діяльність відповідно до умов воєнного стану, введеного Указом Президента України через 30 хвилин після російського вторгнення[1]. Більшість із них переорієнтувалися на допомогу армії, на реалізацію гуманітарних, інформаційних, просвітницьких, наукових проєктів, активізували горизонтальні зв'язки між собою та з органами публічної влади і міжнародними організаціями.

Всупереч сподіванням ворога, який розраховував на роз'єднаність та внутрішні суперечки українців, небувала єдність та громадська активність з перших днів, навіть годин повномасштабної російсько-української війни, стала надійною основою системи соціальної стійкості країни, дієвою складовою національного спротиву російському вторгненню. В Законі України «Про основи національного супротиву» [2], який, на наш погляд, потребує доопрацювання, конкретно не передбачена участь громадськості в організації, забезпеченні та розгортанні територіальної оборони. Але висока громадська відповідальність за долю країни, патріотичне виховання, мотивували більшість структур громадянського суспільства та окремих активних громадян добровільно сприяти органам публічної влади в проведенні заходів з організації територіальної оборони в громадах, а благодійні фонди та волонтерів допомагати в забезпеченні її всім необхідним.

Така швидка перебудова українського громадянського суспільства на «воєнні рейки» відбулася завдяки тому, що в Україні (на відміну від РФ) впродовж всіх років незалежності відбувався концептуально спрямований процес демократизації і децентралізації суспільних відносин. Українська держава намагалася здійснювати якісні перетворення в усіх сферах суспільного життя на основі мобілізації національних ресурсів та з урахуванням досвіду розвинених країн. Успіх українського демократичного транзиту зумовлюється, передусім, вибором найдоцільнішої моделі демократії, здатної забезпечити ефективне співвідношення між громадянським суспільством та державою і, відповідно, чітко визначити місце і роль громадськості у виробленні та реалізації політики держави. Британський аналітик Джеймс Шерр нещодавно влучно зауважив, що «У Росії існує сильний уряд і слабе громадянське суспільство. В Україні навпаки: слабкий уряд і сильне громадянське суспільство» [3].

Відомо, що громадянське суспільство і держава, як дві діалектично взаємодіючі частини єдиної суспільної системи, у своєму розвитку взаємообумовлюють одне одного. Якісні зміни в структурі та зрілості громадянського суспільства неминуче детермінують зміни у формі та змісті політики держави, зокрема в системі публічного управління та адміністрування. В умовах війни цей діалектичний зв'язок значно посилюється. Розвиток громадянського суспільства не зупиняється, і суттєво впливає на удосконалення інститутів публічної влади. Останні в системі відносин «громадянське суспільство – держава» є сполучною ланкою, що об'єднує громадянське суспільство і державу. Інститути громадянського суспільства беручи участь в публічному управлінні, зміцнюють органи публічної влади, роблять їх більш наближеними до потреб громади. Особливо ефективна така взаємодія на місцевому та регіональному рівнях. Вона спонукає суб'єктів публічного адміністрування оперативно приймати управлінські рішення з урахуванням волевиявлення громади, що надзвичайно важливо в умовах війни. В цьому контексті важливо, що у Верховній Раді України 13.04.2022р. зареєстровано законопроект № 7283 у якому пропонується законодавчо закріпити участь громадськості у розробці управлінських на рівні місцевого самоврядування.

Особливістю сучасного етапу взаємодії громадянського суспільства і держави в Україні є те, що ця взаємодія відбувається в умовах нової реальності, коли громадянське суспільство і держава об'єднані єдиною метою – перемогти ворога, зберегти життя і здоров'я українців, відновити територіальну цілісність України, захистити суверенне право українського народу самому визначати як розбудовувати країну. В цих воєнних умовах гостро постає питання консолідації українського суспільства, забезпечення єдності громадянського суспільства і керівної політико-управлінської еліти. Згуртованість, воля і мужність українців є важливими орієнтирами для наших зарубіжних партнерів, які допомагають Україні в боротьбі з російською агресією. Сьогодні стає очевидним, що війна зцементувала нашу національну єдність, мінімізувала наші відмінності та політичні суперечки. Українці мужньо захищають свою рідну землю, свою свободу, рятують одне одного, допомагають незнайомим, віддають останнє потерпілим та захисникам. У цій війні кожен українець – свій.

Мабуть багато хто з нас в ці трагічні дні війни, коли гинуть тисячі воїнів, мирних людей, сотні безневинних дітей, руйнується цивільна інфраструктура, замислюється над такими простими питаннями. Що об'єднує, згуртовує і зміцнює українське суспільство, робить його незламною силою в протидії російській агресії? Чому українці, такі різні за ментальністю, світоглядом, інтересами, інтелектуальними і духовними запитами, політичними поглядами, різні за культурою і мовою, за оцінками минулого і баченням майбутнього, в умовах війни єднаються в одне ціле, потужне і непереборне товариство? Відповідь тут очевидна – в основі такої єдності суспільства лежать засадничі спільні цінності, які за роки незалежності, в умовах молоді демократії, надійно ввійшли в повсякденне життя українців.

Українське громадянське суспільство за роки незалежності сформувало свою систему цінностей, які допомагають українцям відрізнити добро від зла і на

цій основі формувати соціальні орієнтири поведінки. Назвемо основні з них: демократія, свобода, добро, громадянськість, громадянська позиція, громадська добротність, правові цінності, солідарність, компетентність, людська гідність, автономність, недоторканість особи, довіра, толерантність, відповідальність, поміркованість, справедливість, мультикультурність, моральні цінності, соціальний порядок тощо. Саме ці цінності роблять українців сильними, згуртованими і непереможними. Навпаки, відсутність цих факторів у російських загарбників (а військові злочини, вчинені ними в Бучі, Гостомелі, Бородянці, вказують саме на це) ставить під питання їх розвиток як людини навіть на примітивному рівні. Перехоплені розмови молодих російських солдат показують, що вони виховувалися за системою інших цінностей: цинізм, жорстокість, рабство, мародерство, гвалтування, корупція, пристосування, відданість господарю тощо. Звідси моральне каліцтво і варварська поведінка.

Про єдність і мужність українського суспільства під час повномасштабної війни Росії проти України, свідчать організовані громадські мітинги проти російського вторгнення в тимчасово окупованих містах, блокування руху російської військової техніки. Громади міст та сіл виходять під українськими прапорами і чітко вказують російським загарбникам «на двері». Органи місцевого самоврядування категорично відмовляються співпрацювати з окупантами. Такі акції руху опору пройшли і проходять в Конотопі, Бахмачі, Херсоні, Мелітополі, Новій Каховці, Новоюківці, Енергодарі, Водяному, Славутичі. Російські окупанти вдаються до залякування, насильства, катування, стріляють по мирним людям, є загиблі, але дух українців не зламати.

Єдність українського громадянського суспільства наглядно розкривається у розгалуженій мережі громадських ініціатив та проектів, спрямованих на організацію спротиву російській агресії та подолання її катастрофічних гуманітарних наслідків. Ця діяльність набула інноваційних форм системної співпраці громадськості з публічною владою, бізнесом та армією. Основними її напрямками є: різноманітна допомога збройним силам України та силам територіальної оборони; протидія контрабанді, побутовій корупції, суспільний осуд правопорушників, мародерів; участь в організації евакуації цивільного населення, надання гуманітарної, медичної, продовольчої допомоги; допомога в евакуації домашніх тварин, мешканців притулків та зоопарків; пошук житла для внутрішніх переселенців, яких вже майже 7 млн. осіб; інформаційний спротив фейкам, адресне поширення правдивої інформації про війну; науковий та експертно-аналітичний супровід змінної ситуації; пошук зниклих під час бойових дій громадян; сприяння в документуванні військових злочинів та злочинів проти людства.

Наведемо декілька прикладів ефективною співпраці благодійних фондів, волонтерів, влади і бізнесу в умовах війни. Активно допомагають українським військовим такі громадські структури як «Повернись живим», «СВОІ», «Корпорація монстрів», «Армія SOS», Veteran Hub, «Українська біржа благодійності», медичний батальйон «Госпітальєри» та інші. У Києві працює Координаційний штаб гуманітарної та соціальної допомоги. Тут збирають гуманітарну допомогу для армії, територіальної оборони, для постраждалих від

волонтерів, бізнесу, киян та міжнародних організацій. Центр підтримки малого і середнього бізнесу в Маріуполі збирає матеріальну та грошову допомогу з різних джерел і передає її маріупольцям. У Київській області працює Центр координації волонтерської діяльності і надає допомогу жителям районів найбільш постраждалим від російського вторгнення. Успішно працює онлайн-платформа «СпівДія», збираючи інформацію про тих хто найбільше потребує оперативної допомоги. З нею співпрацюють громадяни, які вирватися з окупованих міст і сіл і які знають про потреби своїх земляків які ще залишилися. Діяльність цих та інших інститутів громадянського суспільства, свідчить про високий рівень згуртованості українців, їх рішучу протидію російському вторгненню, безмежну віру в перемогу і в успішну повоєнну модернізацію України.

Список використаних джерел

1. Про воєнний стан// Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022
2. Про основи національного спротиву. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
3. Мирослав Маринович. Долаючи травму тоталітаризму. URL: <https://zbruc.ua/node/111455>.

Скиба М.В., кандидат наук з державного управління, доцент,
директор ГО «Інститут освіти та суспільного розвитку»

СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Збройні конфлікти, загострення відносин між країнами суттєвим чином позначаються на стані демократії, як в окремій країні так і у світі загалом. На думку міжнародних експертів, менше половини населення світу живе в умовах демократії. Затверджений Указом Президента України нормативно-правовий акт «Національна стратегія розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» визначив: «становлення демократичної, правової та соціальної держави тісно пов'язане з розвитком громадянського суспільства як сфери суспільної діяльності громадян, що об'єднуються для прийняття спільних рішень, а також захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага, у тому числі у взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, політичними інститутами та бізнесом» [1].

Варто зазначити, що роль та значення громадянського суспільства, принципи його взаємодії з державою окреслені в багатьох міжнародних нормативно-правових актах та документах, що були прийняті після Другої світової війни та залишаються чинними. Наприклад, стаття 3 Конвенції про свободу асоціацій та захист права на організацію визначила що «Організації працівників і роботодавців мають право опрацьовувати свої статuti й адміністративні регламенти, вільно обирати своїх представників, організовувати

свій апарат і свою діяльність і формулювати свою програму дій. Державна влада утримується від будь-якого втручання, здатного обмежити це право або перешкодити його законному здійсненню» [2] .

Базові національні правові засади формування та розвитку громадянського суспільства в Україні закладені в Конституції України, Законах України «Про місцеве самоврядування» та інших нормативно-правових документах. Особливості правового статусу, основні засади та принципи діяльності суб'єктів громадянського суспільства визначені у Законах України «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про органи самоорганізації населення» та інших.

Для стану громадянського суспільства в Україні впродовж 2016-2021 рр. було характерним:

➤ **зростання кількості громадських організацій.** У 2021 році кількість громадських організацій збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 4,22 % і на 1 січня 2022 року становила 96543 (у 2020 році збільшилась на 3,88% і становила 92470). За останні шість років кількість громадських організацій збільшилась на 27,2% або на 26,2 тис. [3].

➤ **зростання кількості громадських спілок.** У 2021 році кількість громадських спілок збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 9,46 % і станом на 1 січня 2022 року їх кількість становила 2071 (у 2020 році збільшилась на 8,37% і становила 1875). За останні шість років кількість громадських спілок збільшилась на 63,64% або на 1318 спілок.

➤ **зростання кількості благодійних організацій.** У 2021 році кількість благодійних організацій збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 3,34 % і станом на 1 січня 2022 року становила 20498 (у 2020 році збільшилась на 3,53% і становила 19812). За останні шість років темпи зростання кількості благодійних організацій зменшились. У 2021 році кількість благодійних організацій у порівнянні з 2016 роком збільшилась на 24,95%.

➤ **зростання кількості релігійних організацій.** У 2021 році кількість релігійних організацій збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 3,34 % і становила станом на 1 січня 2022 року 20498 (у 2020 році на 0,98% і становила 26915 відповідно). За останні п'ять років темпи зростання кількості релігійних організацій зменшились. У 2022 році кількість благодійних організацій у порівнянні з 2016 роком збільшилась на 13,58%.

➤ **зростання кількості творчих спілок.** У 2021 році кількість творчих спілок збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 0,31 % і становила станом на 1 січня 2022 року 318 спілок (у 2021 році їх кількість залишалась незмінною у порівнянні з попереднім роком, а саме 317). За останні шість років кількість творчих спілок збільшилась на 12,26%.

➤ **зростання кількості професійних спілок.** У 2021 році кількість професійних спілок у порівнянні з попереднім роком збільшилась на 0,27 % і становила станом на 1 січня 2022 року 28792 (у 2020 році збільшилась на 0,79%

і становила 28713). За останні шість років кількість професійних спілок зростає на 8,58%.

➤ **зростання кількості органів самоорганізації населення.** У 2021 році кількість органів самоорганізації населення збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 4,68 % і становила станом на 1 січня 2022 року 1730 (у 2020 році збільшилась на 2,12% і становила 1649). За останні шість років кількість органів самоорганізації населення зростає на 18,21 %.

Варто додати, що за підсумками I кварталу 2022 року темпи зростання кількості суб'єктів громадянського суспільства зменшились у порівнянні з відповідним періодом попереднього року.

У I кварталі 2022 року у порівнянні з відповідним періодом 2021 року зростає кількість **благодійних організацій** на 1,86%, громадських спілок на 1,98%, громадських організацій на 0,5%, органів самоорганізації населення на 0,46%. У I кварталі 2022 року у порівнянні з відповідним періодом 2021 року зменшилась кількість **профспілок** на 0,03 % (або 8 профспілок), **творчих спілок** на 0,3 % (або на 1 творчу спілку). Станом на 1 квітня 2022 року кількість громадських організацій становила 97063, громадських спілок 2113, релігійних організацій 26928, профспілок 28784, творчих спілок 317, благодійних організацій 20887, органів самоорганізації населення 1738.

Варто зазначити, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4]. Ратифікована та чинна для України з 1997 року Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод визначила винятки щодо права на свободу мирних зібрань та свободу об'єднання з іншими особами [5]. Зокрема, у статті 11 цієї Конвенції зазначається, що здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави. Стаття 15 визначає, що «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом».

Отже, впродовж 2016-2022 рр. стан громадянського суспільства в Україні характеризувався стійкою тенденцією зростання кількості суб'єктів громадянського суспільства. Кількість громадських спілок збільшилась на

63,64%; громадських організацій на 27,2%; благодійних організацій на 24,95%; релігійних організацій на 13,58%; творчих спілок на 12,26%; органів самоорганізації населення на 18,21 %; професійних спілок на 8,58%. У I кварталі 2022 року у порівнянні з відповідним періодом попереднього року зменшилась кількість профспілок та творчих спілок. Проте, основною особливістю стану громадянського суспільства у першому кварталі 2022 року стало зростання кількості благодійних організацій, які вносять вклад у забезпечення миру та згуртованість суспільства.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n23>
2. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_125#Text
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Європейська конвенція з прав людини. – URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Стадник М.М., доктор філософських наук, професор

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Забезпечення єдності громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни та в повоєнний період потребує переосмислення сутнісних пріоритетів розвитку суспільства. Вони мають бути спрямовані на забезпечення потреб у праці, потреб у засобах праці, потреб у суспільних відносинах, потреб у суспільній творчості, це те на що мають бути спрямовані соціальні реформи в т. ч. й економічні. Економічні реформи - це значні перетворення, зміни в системі ведення господарства, організації виробництва і управління економікою, грошово-фінансовою, соціальною і екологічними сферами, які стосуються співвідношення між різними формами власності, між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням, між лібералізацією і протекціонізмом, між відкритістю та закритістю суспільства, між рівністю і свободою, між глобалізацією і самодостатністю економіки, між інтеграцією і національними інтересами. Забезпечення єдності громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни та в повоєнний період потребує проведення повноцінних економічних реформ, які

трансформуватимуть суспільство і приведуть до змін соціально-економічного середовища. Економічні реформи як об'єктивна необхідність проводяться тоді, коли виявляється низька ефективність економічної системи, виникають економічні кризи, економіка недостатньо задовольняє потреби людей, країна відстає в своєму розвитку від інших країн. На певному проміжку часу їх змушені проводити всі країни світу. Економічні реформи у другій половині ХХ століття відбувалися за двома моделями. Перша - єдина модель Чиказької неоконсервативної школи на базі монетаристської теорії Фрідмана, яку впроваджували в життя МВФ і СБ в латиноамериканських і в постсоціалістичних країнах за єдиною програмою "шокової терапії", незважаючи на абсолютно різні стартові умови цих країн як за географічним положенням, природними ресурсами, менталітетом народів, так і за науково-технічним і освітнім рівнем населення цих країн. Друга - це модель реформ Китайської Народної Республіки, що базувалася на інноваційній теорії М. Туган-Барановського, на інноваціях та інвестиціях в пріоритетні галузі. Китайські реформи проводили за градуалістською (від англ. gradual - поступовий) концепцією трансформації суспільства, в якій головна роль відводилась стабілізації та розвитку виробництва в основі є акціонерна форма власності - у повній відповідності до наукового визначення економічних реформ.

Реформи за першою моделлю виявились надзвичайно затратними і руйнівними. Зокрема, Україна за ці роки реформ втратила понад 75 % свого економічного потенціалу, що майже в два рази більше, ніж за роки другої світової війни. Із першої десятки найбільш розвинутих країн світу в науково-технічному відношенні Україна нині відкинута далеко за соте місце. Китай же за період реформ мав щорічний приріст ВВП на рівні 8-12 % з паралельним зростанням добробуту свого населення. За цей час Китай створив більш як 300 мільйонів робочих місць високої кваліфікації, а Україна втратила майже 10 мільйонів робочих місць кваліфікованої праці. Китай створив 15 нових наукоємних промислових галузей, Україна - втратила 8. Головним здобутком реформ України стало те, що реформи доведені до "точки неповернення" щодо повного державного регулювання. Для того, щоб зрозуміти, яким шляхом іти Україні, куди і до чого може призвести незмінність курсу реформ, потрібно враховувати проблеми геоekonomіки та геополітики і базуватися у відносинах власності на акціонуванні підприємств, де держава має регулювати і забезпечувати корпоративні права акціонерів, що забезпечуватиме єдність громадянського суспільства і політико-управлінської еліти в умовах війни та в повоєнний період. Реалізація принципів подібної форми власності забезпечить інноваційний прорив, який орієнтує на неодноразове підвищення продуктивності праці зайнятих на основі освоєння високоєфективних технологій, зсувів у структурі зайнятих на користь оброблювальних виробництв за рахунок скорочення надзвичайно роздутих, паразитуючих сфер обігу і управління, рішучого повороту вищої школи до підготовки нового покоління новаторів в основі чого мають стати фундаментальні світоглядні цінності, які сформовані не на феодалських або неофеодалських пріоритетах а на стратегіях

сучасного цивілізаційного поступу в основі якого має стати багатогранний та багатоаспектний сучасний суспільний розвиток.

Ткачова Н.М., доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри теорії та практики управління,
Біленко М., здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ І ЄДНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Проблематика розвитку і єдності громадянського суспільства, процесів взаємодії суспільства та політико - управлінської еліти в умовах військової агресії, яку розв'язала росія є предметом пильної уваги науковців, адже його застосування є потужним інструментом стабілізації суспільних відносин в Україні. Наявність громадянського діалогу є індикатором сталого розвитку і демократизації управління, який здатен сформувати однорідну громадянську культуру та сприяти розвитку громадянської відповідальності Україні.

Політичні партії є одним із головних елементів політичної системи суспільства, тому побудова демократичного суспільства в Україні неможлива без їх активної та конструктивної участі. Одним із головних чинників інституалізації соціально-політичної взаємодії, розвитку політичної системи виступає діяльність політичних партій. У Конституції України право на свободу об'єднання конкретизоване у ст. 36. «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів» [1]. За роки незалежності в Україні напрацьована нормативно-правова база діяльності політичних партій, а саме: Конституція України. Закон України «Про об'єднання громадян», Закон України «Про політичні партії в Україні», Закони України «Про вибори депутатів місцевих рад ті сільських, селищних, міських голів», «Про вибори народних депутатів України», Закон України «Про місцеві вибори».

Згідно з Законом України «Про політичні партії в Україні» [2] - політична партія - це особливе добровільне об'єднання громадян - прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах. Основним призначенням партії є політична освіта мас та надання цілеспрямованого й організованого характеру діям цих мас для захисту власних інтересів. Як свідчить історична практика, політичні партії в усіх країнах створювалися як інструмент боротьби за владу та перенесення інтересів різних ідейно-політичних течій у реальну політику

держави. Звідси походить й головна мета їхньої діяльності - захист соціально-політичних інтересів певних груп населення. Саме заради реалізації цих інтересів і ведеться боротьба за завоювання й утримання влади. Політичні партії мають свою програму, систему цілей та цінностей, які вони активно артикулюють та захищають, розгалужену організаційну структуру, вони покладають на своїх членів певні обов'язки та встановлюють норми поведінки.

Україні, як демократичній країні, притаманна багатопартійна система. На 1 січня 2022 року в Україні офіційно зареєстровані 370 політичних партій. На виборах до Верховної Ради у 2019 році брали участь 22 політичних партій, 5 з яких стали парламентськими. За результатами виборів, до Верховної Ради IX скликання за партійними списками пройшли шість політичних партій: «Слуга народу» - 43,16 %, «Опозиційна платформа - За життя» - 13,05 %, ВО «Батьківщина» - 8,18 %, «Європейська солідарність» - 8,10 %, «Голос» - 5,82 %.

У Верховній Раді представлені 5 партій, кандидати від яких пройшли в загальнодержавному багатомандатному та одномандатних виборчих округах, а також 22 самовисуванця.

Позитивним ефектом такої діяльності є змагання, яке є стимулом для позитивних змін у житті суспільства. наявність значної кількості політичних партій в правовому полі України надає можливостей щодо розмаїття поглядів, обміну думками, вироблення спільних програм та співпраці, сприяє розвитку підстав для формування громадянського діалогу у як дієвого інструменту вироблення суспільних компромісів і розвитку в інтересах усього суспільства. Громадянський діалог нерідко приймає гострі форми. Розбіжності з тих чи інших питань можуть супроводжуватися спробами чинити тиск або навіть примусити опонента до прийняття якоїсь точки зору. Це дає змогу партіям стати могутнім чинником підвищення рівня організованості політичного життя. Так, діяльність і проросійська риторика деяких партій, на жаль, була спрямована на розбрат, переоцінку суспільних цілей і спільностей. Тому, на період воєнного стану в Україні заборонена діяльність 11 політичних партій, лідери та члени яких досить часто продукують проросійську риторику. Рішення про заборону діяльності цих партій затвердила РНБО, про що повідомив у нічному зверненні 20 березня Президент України Володимир Зеленський. «Я хочу нагадати усім політичним діячам з будь-яких таборів: воєнний час дуже добре показує мізерність особистих амбіцій тих, хто намагається поставити власні амбіції, власну партію чи кар'єру вище за інтереси державні, за інтереси народу. Хто ховається десь по тилах, але вдає, ніби тільки він дбає про оборону. Будь-яка активність політиків, спрямована на розкол чи на колаборацію, не матиме успіху. Але отримає жорстку відповідь», - сказав Зеленський [3].

До списку заборонених в Україні партій на період воєнного стану увійшли: «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші». «Опозиційний блок». «Ліва опозиція». «Союз лівих сил», «Держава, «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо».

Як відзначив президент, сьогодні кожен повинен дбати про інтереси нашої держави. Про інтереси України. Бо це – заради нас. Бо це – заради життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) *URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Закон України «Про політичні партії в Україні» *URL:* https://minjust.gov.ua/m/str_2126.
3. РНБО заборонила низку проросійських політичних партій. *URL:* <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3434642-rnbo-zaboronila-nizku-prorosijskih-politicnih-partij-prezident.html>.

СЕКЦІЯ 9. СЬОГОДНІШНІ ЗАВДАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Баран М. П., кандидат наук з державного управління, доцент,
Петренко В. П., доктор економічних наук, професор,
Хамчук Г. П., аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРО ПРОБЛЕМУ ПРИВАБЛЕННЯ І УТРИМАННЯ ТАЛАНТІВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ УКРАЇНИ

В ініційованій 43-м Президентом США Дж. Бушем-молодшим ще у 2001 році реформі державного апарату в якості одного із ключових напрямів було визначено стратегічне управління людським капіталом з формулюванням завдання створення уряду, «... який мислить по-іншому, шляхом залучення на державну службу талановитих і творчих людей» [1, с. 11], для чого необхідно «...залучати та утримувати (підкреслено нами, М. Б., Г. Х., В. П.) талановитих людей...» [1, с. 15].

Стурбованість проблемою «залучення та утримання найкращих талантів» залишається в топ-заголовках наукових публікацій і аналітичних оглядів у всіх провідних країнах світу і через 20 років [для прикладу, 2, 3, 4].

Проте, в новітній історії України протягом тривалого часу спостерігається нехтування світовим досвідом «залучення та утримання» талантів саме в сфері публічного управління. Свідченням цього є практика змін в персональному складі очільників і провідних функціонерів на всіх рівнях ієрархії управління державою [5], продовження яких частково поширювалось й на всі інші категорії кадрового корпусу системи. При цьому, проблема «залучення і утримання» трансформується в проблему пошуку і набору нових управлінців і функціонерів. Однак, пошук, виявлення, залучення і утримання в системі талановитих управлінців, будучи складним завданням у будь-якій сфері людської активності, є і залишається надскладним завданням саме в сфері управління людськими спільнотами.

Це обумовлено тим, що прагнення до влади і лідерства в сфері публічного управління є притаманним дуже багатьом людям, в т. ч. й тим, які погано усвідомлені щодо професійних і кваліфікаційних вимог, компетенцій і критеріїв, соціальної значимості посад і обов'язків та можливої відповідальності за результати діяльності, проте внаслідок завищеної самооцінки, спричиненою поширенням і дією в суспільстві ефекту Даннінга-Крюгера [6] вважають себе достойною заміною попередників.

В якості ілюстрації існування проблеми переоцінки своїх професійних здібностей цієї проблеми може служити факт того, що тільки у Івано-

Франківській області на 14 посад голів РДА за конкурсом проекту LIFT [7], авторами якого в якості мети було задекларовано завдання «знищення старої системи» з наміром об'єднати «... професійних фахівців своєї справи, талановитих людей, які мають ідеї ...» [8], було подано заяви від «майже тисячі осіб», які «... горять бажанням змінити хід історії та побудувати сильну державу» [9], що говорить про високу некритичність щодо самооцінки претендентами своїх здібностей та засвідчує необхідність ретельного відбору кандидатів.

Якщо керуватись традиційним підходом до формування керівного складу будь-якої організованої соціально-економічної системи, яким вважається т. зв. принцип дарвінізму, коли здібні особистості спочатку виявляються, а в процесі поступового доручення і вирішення все більш складних завдань або зупиняються на якомусь рівні управлінської ієрархічної піраміди, або досягають її вершини, то постановка завдання «знищення старої системи» заперечує можливість «утримання» успішних, уже навчених і досвідчених, результативних і ефективних функціонерів системи виключно на основі аналізу та оцінки результатів їх діяльності та відкриває «вікно можливостей» для войовничих і активних жертв впливу ефекту Данінга-Крюгера, яким, за визначенням того ж Ч. Дарвіна «Невігластво набагато частіше надає впевненості, ніж знання.

І хоча вітчизняні наукові й освітні інституції, науковці й експерт-практики досліджують специфічні проблеми управління талантами у вітчизняній системі публічного управління і адміністрування, отримують і публікують вагомі теоретичні результати, методичні розробки [для прикладу, 10, 11, 12, 13], всі цілком слушні практичні рекомендації з управління талантами на державній службі запропоновані в [12, с. 55-59] побудовані на документах, в яких відсутнє слово «талант», а в запропонованій моделі управління талантами [12, с. 381] відсутня функція їх «утримання». У зв'язку з цим, на думку управління-практика [14] й експертів [15], до останнього часу зазначені напрацювання продовжують залишатися невitreбуваними структурами, відповідальними за кадрове наповнення системи.

Як результат – процеси «приваблення і утримання» талантів в Україні згідно Глобального індексу конкурентоспроможності талантів за 2019 р. погіршились за індексом «приваблювання» талантів до 105 місця проти 98-го у 2018 р., а за індексом їх «утримання» – до 66 місця проти 58-го у 2018 році. І хоча у 2020 році за показником «приваблювання» талантів наша країна піднялась на 12 позицій (93 місце), то за показником «утримання» падіння відбулось ще на 7 позицій (73 місце) [16, с. 15]. Такі показники «приваблення» і «утримання» талантів як в Україні загалом, так і у її системі публічного управління і адміністрування, слід трактувати як вагому загрозу якості кадрового наповнення з втратою керованості і сталості соціальних, економічних і політичних процесів розвитку країни. Очевидною також є необхідність вирішення проблеми удосконалення управління державою не шляхом «зачищення» старих професіоналів і пошуку та залучення нових, а шляхом системного виявлення, добору, виховання, постійного розвитку і ефективного використання та утримання талантів у сфері публічного управління.

Окреслена вище проблема вимагає кардинальних змін в організації роботи служби управління персоналом системи публічного управління і адміністрування України з отриманням повноважень не тільки традиційних добору персоналу та планування і організації заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності, а й впливу на «утримання» в системі талановитих працівників з правом рекомендацій щодо управління їх кар'єрним зростанням.

Список використаних джерел

1. The President's Management Agenda. EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT OFFICE OF MANAGEMENT AND BUDGET. FISCAL YEAR 2002. 72 p. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/assets/omb/budget/fy2002/mgmt.pdf>
2. Zwetsloot R. China's Approach to Tech Talent Competition: Policies, Results and the Developing Global Response. *Global China*. April, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/04/FP_20200427_china_talent_policy_zwetsloot.pdf
3. Burke K. How to Attract and Retain Talent by Focusing on Financial Wellness. *University of Cincinnati*. November 8, 2021. URL: <https://www.uc.edu/news/articles/2021/11/gc-how-to-attract-and-retain-talent-by-focusing-on-financial-wellness.html>
4. Mahony M. How to Attract Top Talent in 2022. *Harvard Business Review*. January 6, 2022. URL: <https://dochangeright.com/how-to-attract-top-talent-in-2022/>
5. Кадри вирішують все. Хто з президентів України провів найглибшу кадрову «чистку»? Аналіз 18 000 указів. VOX UKRAINE. URL: <https://voxukraine.org//longreads/ukazy/index.html>
6. Дзвінчук Д. І. Петренко В. П. Щодо проявів ефекту Данінга-Крюгера в системі управління українською державою. *Теорія та практика державного управління*. 2017. №1(50). С. 6-11. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2017-1/index.html>
7. Соціальний LIFT відкрито. Офіційний сайт Володимира Зеленського. URL: <https://ze2019.com/blog/lift>
8. Команда президента Володимира Зеленського запустила проект Lift. E-UKRAINE. URL: <https://eukraine.org.ua/ua/news/komanda-prezidenta-volodimira-zelenskogo-zapustila-proekt-lift>
9. Майже тисячу осіб хочуть стати головами РДА на Прикарпатті. *Бліц-Інфо*. 19 серпня, 2019. URL: <https://blitz.if.ua/news/mayzhe-tysyachu-osib-hochut-staty-golovamy-rda-na-prykarpatti.html>
10. Липенцев А.В., Касприк В.Р. Управління талантами в органах публічної влади. *Науковий вісник. Демократичне врядування*. 2019. № 2 (24). С. 6-12.
11. Кашлакова А. І. Система управління талантами на державній службі: сутність та необхідність впровадження в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1729>
12. Посібник для керівників державної служби / [Ю. Лихач (кер. авт. колективу) та ін.; за заг. ред. Н. Алюшиної]. К.: ТОВ «ВІСТКА». 2020. 422 с.

13. Обушна Н. І., Селіванов С. В., Кашлакова А. І. Е-learning як інноваційний інструмент управління талантами на державній службі: теоретико-прикладний аспект. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2021. Вип. 22. С. 29-35.

14. Бно-Айріян М. Дилема вибору: продовжувати брати чи перезапускатися. *ZN.UA*. 06 квітня, 2022. URL: <https://zn.ua/internal/dilemma-vybora-prodolzhat-brat-ili-perezapuskatsja.html>

15. Ільченко Л. Експерт: саме сьогодні маємо унікальний шанс позбутися непрофесійних чиновників. *ZN.UA*. 06 квітня, 2022. URL: <https://zn.ua/ECONOMICS/ekspert-est-unikalnyj-shans-izbavitsja-ot-neprofessionalnykh-chinovnikov.html>

16. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., Коваленко О.В. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.

Боголєпова А.В., аспірантка кафедри публічного управління і проектного менеджменту ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Національної академії педагогічних наук України,

науковий керівник: **Ковтун О.А.**, кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

ЗАХОДИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Під час війни та особливо у поствоєнний період важливим питанням є антикорупційна діяльність органів державної влади. Відповідно Індексу сприйняття корупції, Україна посіла 122 місце серед 180 країн. Враховуючи, що порівняно з 2020 роком Україна погіршила свій показник з 33 до 32 балів, і тим самим ситуація зі сприйняттям корупції погіршилась. В «Transparency International Ukraine», зазначають що індекс України у 2021 році погіршився, зокрема, через рішення Конституційного Суду від 27.10.2020 р., яким він звільнив від відповідальності за недостовірне декларування топ-посадовців, чиновників і суддів [1], що спричинило так звану «Конституційну кризу» та майже паралізувало роботу антикорупційних органів.

Нажаль, через повномасштабне вторгнення росії на територію України у лютому 2022 року, реформи, які були пов'язані з подоланням корупції поставлені на «паузу», а діяльність органів публічної влади, що забезпечували антикорупційну діяльність, направлені на захист країни та боротьбу з ворогом.

Так, з початку війни, НАЗК повністю трансформувало свою діяльність, реалізуючи певні проекти та законодавчі ініціативи, спрямовані на боротьбу із окупантами та наближення Перемоги.

Основними проектами НАЗК на сьогодні є [2]:

1. Санкції: здійснюється допомога МЗС у пошуку осіб, винних у початку війни в Україні, на яких ще не накладено санкції.

2. Task-force із виявлення активів підсанкційних осіб для їх вилучення заради відбудови України. До цього проекту також залучені Офіс Генерального прокурора, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, МВС України, Національна поліція України, Служба безпеки України, НАБУ, АРМА та Державна служба фінансового моніторингу України.

3. Створення Порталу «Війна й санкції» для повідомлення про активи росіян, які винні у розв'язанні цієї війни [3]. Портал доступний трьома мовами (українською, англійською та російською) за посиланням: <https://sanctions.nazk.gov.ua/>

Головна мета порталу — поінформувати іноземні уряди та громадян про вже запроваджені санкції, залучити громадськість до глобальної кампанії із розширення санкційних списків щодо осіб, які підтримують війну, зокрема фінансово та інформаційно. Це дозволить забезпечити максимальний економічний тиск на співорганізаторів війни та наблизити перемогу України.

4. Штаб гуманітарної допомоги при НАЗК — Штаб UA. За ці тижні Штаб UA вже забезпечив десятки тон допомоги для територіальної оборони, місцевих адміністрацій та лікарень у Харківській, Сумській областях та Києві.

5. Прозора та некорупційна гуманітарна допомога, а також антикорупційна експертиза. НАЗК аналізує корупційні ризики в межах надання гуманітарної допомоги. Також проводиться оперативна антикорупційна експертиза актів Уряду, аби всі рішення залишалися прозорими та не містили ризиків, які можуть проявитися в майбутньому.

Враховуючі ці обставини, у поствоєний період органам публічної влади необхідно буде докласти в декілька разів більше зусиль для відновлення позитивного антикорупційного іміджу. Для досягнення успіху в цьому напрямку необхідно реформувати взаємопов'язані між собою системи: публічного управління та запобігання корупції.

Отже, для реалізації вище поставлених завдань у поствоєнний період першочергово необхідно забезпечити виконання певних заходів (деякі з них необхідно закріпити в правових нормах), а саме:

- завершення впровадження застосування новітніх технологій електронного урядування, спираючись на досвід розвинутих зарубіжних країн та за рахунок фінансування з фондів ЄС;
- мінімізація розподільчих та дозвільних функцій;
- зменшення розміру державного апарату та встановлення обмежень по заробітній платі;
- підвищення професіоналізму посадових осіб;
- впровадження перевірки державних службовців на поліграфі;
- розробка дієвих механізмів контролю з боку громадських організацій, які користуються високою довірою громадян;

- публікація на прозорій основі звітів про розподіл фінансової допомоги щодо відбудови України за галузями та регіонами, територіальними громадами.

Отже, досягти ефективної протидії корупції в умовах поствоєнної модернізації країни можливо лише шляхом об'єднання зусиль держави та інститутів громадянського суспільства з метою підвищення рівня прозорості діяльності органів публічної влади, особливо в умовах розбудови, для підвищення довіри з боку населення до влади та подолання корупційних ризиків.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції 2021 (Corruption Perceptions Index – CPI). URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjniattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення 04.04.2022).

2. Проекти НАЗК на час війни. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/proekty-nazk-na-chas-vijny/> (дата звернення 04.04.2022).

3. В Україні запустили портал «Війна і санкції», аби запровадити санкції до якомога більшої кількості співучасників війни РФ проти України. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/war-and-sanctions/> (дата звернення 05.04.2022).

Гембара Г.І., аспірант кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету,
науковий керівник: **Решота В. В.**, доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-ІХ, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб (строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб згідно з Указом Президента України від 14.03.2022 №133/2022) [4].

Правовий режим воєнного стану впливає як на діяльність державних органів, так і на умови реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, що зумовлює актуальність дослідження питання звернення до адміністративного суду під час воєнного стану.

Конституція України проголошує, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55) [2].

Наведена частина статті 55 Конституції України відповідає зобов'язанням України, які виникли, зокрема, у зв'язку з ратифікацією Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і основних свобод людини, що у відповідності до статті 9 Основного Закону є частиною національного законодавства України.

Частина друга статті 55 Конституції України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Стаття 64 Конституції України передбачає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України [2].

Отже, згідно з наведеними положеннями Основного Закону введення воєнного стану не може обмежувати права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Таким чином, на державу покладається обов'язок вжити заходів для забезпечення діяльності судів в умовах воєнного стану з метою виконання взятих на себе зобов'язань щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

У відповідності до статті 125 Конституції України з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди [2].

Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, встановлює порядок здійснення судочинства в адміністративних судах.

Разом з тим, встановлена КАС України територіальна юрисдикція може бути змінена, у зв'язку з неможливістю здійснення правосуддя внаслідок проведення бойових дій.

Так, у частині третій статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів [5].

03.03.2022 Верховна Рада України прийняла Закон № 2112-IX, яким частину сьому статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус судів» викладено у такій редакції:

«7. У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради

правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється.» [3].

Керуючись наведеним положенням, враховуючи неможливість окремими судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, Голова Верховного Суду прийняв розпорядження, якими змінив територіальну підсудність судових справ, інформація про що міститься на веб-сайті Судової влади України <https://court.gov.ua>.

З огляду на те, що право на доступ до суду реалізується особою з урахуванням правил підсудності адміністративних справ, то позивачам при поданні позовної заяви необхідно враховувати інформацію щодо зміни територіальної юрисдикції адміністративних справ.

Окрім того, варто зазначити, що право на звернення до адміністративного суду не є абсолютним і обмежується процесуальним строком.

Відповідно до частини шостої статті 161 КАС України у разі пропуску строку звернення до адміністративного суду позивач зобов'язаний додати до позову заяву про поновлення цього строку та докази поважності причин його пропуску [1].

Вважаємо, що правовий режим воєнного стану є самостійною підставою для поновлення процесуальних строків, в тому числі, строків звернення до адміністративного суду. При цьому, особа не звільняється від обов'язку подати заяву про поновлення процесуального строку із зазначенням причин такого пропуску.

На особливу увагу в умовах війни заслуговує сама форма подання позовної заяви.

Позовна заява подається в письмовій формі позивачем або особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (частина друга статті 160 КАС України) [1].

Згідно з частинами сьомою, восьмою статті 44 КАС України документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися до суду, а процесуальні дії вчинятися учасниками справи в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за винятком випадків, визначених вказаним Кодексом.

Процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) [1].

Отже, вважаємо, що під час воєнного стану позивачам слід використовувати електронну форму звернення до адміністративного суду, що

надасть змогу уникнути потенційних та реально існуючих загроз для життя і здоров'я людини внаслідок бойових дій.

Зважаючи на викладене, можна виокремити такі особливості звернення до адміністративного суду в умовах воєнного стану:

1) необхідність врахування при поданні позовної заяви змін територіальної юрисдикції адміністративних справ;

2) можливість поновлення строку звернення до суду, у зв'язку з правовим режимом воєнного стану;

3) доцільність використання електронної форми звернення до суду.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Ст. 161. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>.

4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Дяченко Н.П., кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Дяченко В.С., кандидат економічних наук,
доцент кафедри кібербезпеки, ІТ та економіки
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, інноваційна діяльність, базовим спрямуванням якої є оперативне використання результатів творчої діяльності та комерціалізацію

права на об'єкти інтелектуальної власності (далі – ІВ) є передумовою формування засад сталого економічного державного розвитку.

Положеннями Конституції України (стаття 41) передбачено забезпечення права кожному громадянину володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності, зокрема, гарантовано захист авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (стаття 54).

Існуюча в Україні нормативно-правова база, що забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок їх використання, підрозділяється на загальну та спеціальну. Загальні питання у сфері інтелектуальної власності, окрім Конституції, врегульовують Кодекси України (Митний, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Адміністративний та ін.) й Закони України, серед яких “Про науково-технічну експертизу”, “Про захист від недобросовісної конкуренції”, “Про захист економічної конкуренції” та інші.

Ряд Законів України (далі – ЗУ) забезпечують врегулювання права інтелектуальної власності (спеціальне законодавство), серед яких ЗУ “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, ЗУ “Про авторське право і суміжні права” та інші.

Прийняття Закону України “Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав” № 2415-VIII від 15 травня 2018 року, що набув чинності 22 липня 2018 року, посприяв формуванню позитивних тенденцій у царині інтелектуальної власності.

З метою координації спільної діяльності з удосконалення системи охорони та захисту права інтелектуальної власності та протидії правопорушенням у сфері ІВ 15 червня 2021 року прийнято ЗУ “Про вихід з Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності” № 1545-IX.

Однак, упродовж останніх років, Україна традиційно посідає одне з чільних місць у рейтингу країн світу, в яких найчастіше порушуються права інтелектуальної власності, що вказує на нагальну потребу модернізації механізмів державного регулювання у сфері інтелектуальної власності, оскільки, значення державного регулювання у зазначеній сфері в сучасних трансформаційних умовах невпинно зростає, що обумовлене, зокрема, соціально-економічними та історико-культурними особливостями, усталеними традиціями, загальноєвропейським пріоритетом розвитку України та особливостями світових тенденцій.

Відповідно до означених тенденцій модернізацію механізмів державного регулювання у сфері інтелектуальної власності (рис. 1) необхідно здійснювати з урахуванням узгодженості їх взаємовпливу [1].

Модернізація механізмів державного регулювання у сфері ІВ сприятиме зростанню суспільної довіри [2] та сприятиме формуванню підґрунтя для сталого економічного розвитку держави.

Рис.1. Комплексна модель механізмів державного регулювання у сфері ІВ

Водночас варто виокремити гальмуючі чинники модернізації механізмів державного регулювання у сфері ІВ, зокрема:

- довгостроковість інвестувань для отримання наукових результатів та здобуття прав на об'єкти ІВ;
- низькі темпи формування ринку ІВ;
- недосконалість механізму судового та позасудового захисту прав ІВ.

Систему ІВ необхідно модернізувати шляхом упорядкування суспільно-економічних організаційних відносин шляхом вирішення першочергових завдань:

- упровадження заходів щодо примноження науково-технічного інтелектуального потенціалу;
- удосконалення системи захисту прав на об'єкти ІВ;
- надання динамічності та орієнтованості на інновації системі підготовки та перепідготовки фахівців, зокрема, у сфері публічного управління.

Список використаних джерел

1. Дяченко Н. П., Александров О. В., Дяченко В. С., Коваленко Н. А. Інноваційний розвиток як передумова зростання суспільної довіри. Інвестиції: практика та досвід № 10 (травень) 2021. С.103-108.

2. Суспільна довіра як чинник ефективного публічного управління: монографія / авт. кол. Е. А. Афонін та ін.; за заг ред. Т. В. Новаченко. Київ: НАДУ, 2021, 160 с.

Кузьмін Д.В., кандидат юридичних наук,
Класичний фаховий коледж Сумського державного університету
Іващенко М.М., кандидат фізико-математичних наук,
Конотопський інститут Сумського державного університету

РОЛЬ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У МАЙБУТНІЙ ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ДЛЯ ВЛАСНИКІВ ПРИВАТНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Роль альтернативної енергетики у розвитку українського сектору споживчих послуг є доволі дискусійною. Суперечність викликають можливості генерування електричної енергії у достатньому об'ємі для промислового розвитку. Проте, питання «домашньої енергетики», тобто такої, що генерується приватними власниками у їх домогосподарствах, вже не є дискусійним. При сприятливих кліматичних та географічних умовах монтаж вітро- та фотоелектричних генераторів електричної енергії у довоєнний період зарекомендував себе, як альтернатива традиційній енергетиці.

Трагічні події 2022 року, пов'язані з військовими діями на території України, стали причиною серйозних руйнацій житлового фонду, інфраструктури, засобів транспорту та комунікацій українських міст. Очевидна у майбутньому потреба у повоєнній відбудові житла для людей, які його втратили під час бойових дій. Внаслідок бойових дій станом на 20 березня 2022 року близько 10 мільйонів українців змушені були залишити своє житло за висловлюванням комісара ООН у справах біженців Філіппо Гранді [1]. Зрозуміло, що відновити зруйновані житлові будинки українських міст вже у повоєнний період без серйозної допомоги з боку державних органів буде вкрай складно. Дії Президента України та Кабінету міністрів України вказують на розуміння ними цієї непростой проблеми для майбутнього України. Для тимчасового вирішення проблем людей, які втратили або змушені були залишити своє житло, Уряд 11 березня 2022 року ухвалює Рішення, яке анонсує голова Мінрегіону Олексій Чернишов. В ньому йдеться про те, що держава бере на себе зобов'язання відшкодувати комунальні витрати людям та бюджетам громад, які безкоштовно приймають переселенців [2]. В рамках підтримки людей, які втратили житло, Президент України доручає 25 березня 2022 року обласним державним адміністраціям виділити землю під будівництво житла для людей, які залишили зону бойових дій [3]. Також, Президент України висловив намір відшкодувати громадянам вартість втраченого ними житла під час бойових дій. Держава запропонувала громадянам України за допомогою державного сервісу «Дія» подавати заявку на відшкодування коштів за втрачене житло [3].

Вищезазначені заходи свідчать про намір державних органів підтримати українців у непростий час. Дана позиція представників держави співпадає із положеннями статті 1 Конституції України [5], якою декларується, що Україна є соціальною державою. Роль соціальної допомоги для громадян у майбутній повоєнній відбудові стане ключовою. Будівництво житла для осіб, які його

втрапили, стане актуальним напрямком державної соціальної політики країни. Реалізація, цієї політики можлива через впровадження та реалізацію державних програм, пов'язаних із будівництвом соціального житла.

Серйозну роль у повоєнному будівництві соціального житла можуть відігравати програми будівництва житла із монтажем об'єктів генерації альтернативної енергетики. Сучасні технології дозволяють робити монтаж перетворювачів електричної енергії не тільки на підвір'ї приватних будинків, а і на зовнішніх стінах багатоповерхових будівель. При цьому Уряд України буде вирішувати декілька питань повоєнного відновлення країни. Відмітимо, що поперше - це вирішення проблеми людей, які втратили житло. По-друге, - це державна підтримка розвитку господарюючих суб'єктів, причетних до виготовлення, проектування, монтажу, експлуатації та сервісного обслуговування об'єктів альтернативної енергетики. По-третє, - це один з перспективних шляхів, пов'язаних із енергозбереженням.

Отже, вважаємо, що подальший розвиток країни пов'язаний із державними програмами будівництва соціального житла, який повинен враховувати перспективний шлях його будівництва із обов'язковим монтажем об'єктів альтернативної енергетики. Для здійснення означених завдань держава повинна розробити Державну стратегію із повоєнної відбудови українських міст. Стратегія повинна розраховувати сучасні методи прискореного будівництва житла. Державні органи можуть запропонувати можливість обрати громадянам альтернативу у вигляді будівництва стандартного соціального житла державою, або надати можливість отримати громадянами грошової допомоги на будівництво власного приватного домогосподарства.

Список використаних джерел

1. 10 мільйонів українців залишили домівки через війну – ООН. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/20/7333045/>.
2. Уряд допоможе грошима громадам, які безкоштовно приймають переселенців. Економіка України. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/uryad-dopomozhe-gromadam-yaki-bezkoshtovno-prijmayut-pereselenciv>).
3. Зеленський анонсував будівництво тимчасового житла для переселенців. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskiyi-tymchasove-zhytlo/31771016.html>.
4. Держава компенсує кожен метр втраченої нерухомості – Зеленський. УНІАН. Інформаційне агентство URL: <https://www.unian.ua/war/rosiyske-vtorgnennya-zelenskiy-zayaviv-shcho-derzhava-kompensuye-kozhemetr-vtrachenoji-neruhomosti-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11765125.html>.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

Куйбіда В. С., доктор наук з державного управління, професор,
Президент НАДУ при Президентіві України

Шпекторенко І. В., доктор наук з державного управління,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка»

МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК СИСТЕМА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Поставлено та обґрунтовані деякі проблеми методології як системи знань. Основну увагу приділено з'ясуванню деяких взаємозв'язків та взаємозалежностей, кореляції понять та явищ в межах методології публічного управління як системи, що складається з відносно відокремлених елементів. Показано, що сучасний погляд на систему методології управління, систему теорії публічного управління, який фокусується на принципах, способах (засобах) та методах управління, є неповним, що заважає адекватному навчанню публічних службовців, формуванню їх управлінських компетентностей та продуктивної професійної діяльності. Метою нашого дослідження, винесеного в назву тез, розглянуто з урахуванням найважливіших підсистем методології публічного управління: закономірностей, принципів, функцій, форм управлінської діяльності, методів, засобів, механізмів управління, підходів до управління, технологій, структури управлінської діяльності.

Законами (системними законами) організації називають такі закономірності функціонування й розвитку організацій, котрі відображають найбільш важливі властивості й риси, характерні для всіх організацій з позиції системного підходу. П. О. Міхненко навів збільшений перелік законів організації: закон єдності аналізу і синтезу; закон інформованості-впорядкованості; закон композиції та пропорційності (гармонії); закон мінімальної ефективності; закон необхідної різноманітності (Requisit variety); закон оптимального завантаження; закон самозбереження; закон своєрідності; закон синергії; закон соціальної гармонії [2, с. 359-360]. Е. О. Смирнов сформулював закони організації по-іншому: закон синергії, закон самозбереження, закон розвитку, закон інформованості – впорядкованості, закон єдності аналізу і синтезу, закон композиції й пропорційності [5].

Закономірності відображають найбільш стійкі, діючі, істотні, причинно-наслідкові, об'єктивні взаємозв'язки явищ і процесів. Сприймаються вони суб'єктивно, тобто завдяки усвідомленню людьми повторюваності й систематичності таких взаємозв'язків. Водночас відомі нам «закони» організації та управління, публічного управління не мають такої доказової бази. Це – одна з причин зазначені закони називати закономірностями. Але й закономірності успадковують від законів відсутність переконливості та доказовості у практичному використанні, хоч виступають в системі методології публічного управління як окрема підсистема.

Відповідно до практики Є. С. Півнєв поділив закони управління на три основні групи [3]. Об'єктивними законами управління Є. С. Півнєв вважає

закони, властиві управлінню загалом і які виражають залежності, формуються незалежно від волі окремих суб'єктів.

До першої групи належать загальні (об'єктивні) закони управління. До загальних законів управління Є. С. Півнєв відносить: закон відповідності соціального змісту управління формі провадження діяльності, що є об'єктом управління; закон переважної ефективності свідомого та планомірного управління; закон єдності системи управління; закон співвідносності керуючої та керованої систем; закон відповідності змісту та форм прямого та зворотного зв'язку в системі управління економічною природі відносин між її підсистемами; закон єдності дій законів управління.

До другої групи входять окремі, чи суб'єктивні закони управління, з допомогою яких можна значною мірою підвищити ефективність функціонування системи загалом, і навіть її окремих ланок і елементів. До суб'єктивних законів управління відносяться: закон зміни функцій управління, закон скорочення числа ступенів управління, закон концентрації функцій управління, закон поширеності контролю.

До третьої групи відносяться закони, не пов'язані безпосередньо з управлінням, але здатні вплинути на результати діяльності організації. До цієї групи належать економічні, юридичні, соціальні та інші закони. Такі закони можна виокремити терміном «спеціальні». Спеціальні закони є службовими законами управління. Вони нерозривно пов'язані зі специфікою діяльності організації. Наприклад, для підприємств харчової та фармацевтичної промисловості особливо важливими є закони хімії, без застосування яких неможлива розробка та здійснення технологічних процесів у цій галузі.

В теорії управління, у процесі навчання, *принципи управління* не повинні дублювати закономірності управління, оскільки останні є обов'язковими для дотримання та є первинними стосовно інших наукових положень. Принципи управління мають спрямовуватися на найбільш повну реалізацію закономірностей управління. Принципи є непорушними імперативами, бажаними властивостями системи, результатами діяльності (проміжними та остаточними). Закріплюючи принципи в законах України варто розуміти, що вони – не просто орієнтири, наміри. Принципи управління повинні складати певну систему, їх дотримання є обов'язковим, вони повинні спрямовуватися на використання у практичній роботі при реалізації функцій, виборі методів та інших елементів методології публічного управління. Принципи управління, як система критеріїв, повинні входити до щорічного оцінювання керівників та підлеглих, в оцінку діяльності органів публічного управління.

Закономірність системності стосується і функцій управління, що означає, що вони застосовуються системно. Згадаємо закон зміни функцій управління, що вказує на неподільність функцій. Їх вибіркове застосування не означатиме, що здійснюється процес управління.

Якщо ж систематизувати найбільш поширені варіанти назв *функцій управління* у сучасній науці, то ми отримуємо: планування (з дослідженням, цілепокладанням, конструюванням, прогнозуванням, програмуванням, передбаченням, проектуванням, маркетингом); організація (з прийняттям

рішень, координацією, розпорядництвом (командуванням), узгодженням, звітністю, складанням бюджету); мотивація; контроль; комунікація (представництво, ведення переговорів, укладання угод); управління персоналом (оцінювання, набір (підбір) та розвиток персоналу, укомплектування штату. Функції управління є циклічними та системними.

Постає питання про те, настільки функція комунікації може бути достатньою для відображення сутності та головної мети публічного управління. Комунікація як функція управління розуміється студентами та працюючими публічними управлінцями так, як її формулюють науковці та педагоги: «потрібно налагоджувати комунікацію». Нинішній управлінський підхід до комунікації є, на нашу думку, таким, що погано узгоджується з самою метою і визначенням сутності публічного управління. Процес публічного управління повинен не лише приводити суб'єкта та об'єктів публічного управління до обміну інформацією, а до глибокого розуміння позицій, взаєморозуміння та взаємодії. В публічному управлінні потрібно не тільки спілкуватись та комунікувати навколо проблем цілей управління, витрат, збуту та прибутку, а чинити соціально-психологічний вплив з певної метою та цілями і завданнями.

Функція комунікації в публічному управлінні, з нашої позиції, – не лише інформування та обмін інформацією, а формування системи впливів через закономірності, принципи, функції, методи, підходи, технології управління та саму управлінську діяльність (її структуру та форми). Управлінські впливи є впливами політичного, соціального, економічного, культурного, духовного, екологічного, міжнародного та іншого характеру і змісту. Ось у такий спосіб ми можемо поєднати функцію комунікації в публічному управлінні з усією системою методології публічного управління. У такий спосіб ми можемо говорити також про публічне врядування на рівні його розуміння сучасними технологіями публічного управління.

Аспект прямих та зворотних зв'язків в публічному управлінні. Важливою рисою системогенетичного підходу до діяльності є те, що він спирається на принцип детермінізму, сформульований С. Л. Рубінштейном. Цей принцип вказує на те, що згідно з ним усякий зовнішній вплив опосередковується сукупністю внутрішніх умов.

Зробимо узагальнення: публічне управління як зовнішній вплив суб'єкта управління має опосередковуватись сукупністю внутрішніх умов об'єкта управління. Тобто, перед тим, як почати цілеспрямований вплив на об'єкта управління, суб'єкту управління потрібно детермінувати зазначений зовнішній вплив, тобто сформулювати у об'єкта управління сукупність внутрішніх умов.

Частково справедливо, що функція комунікації головним чином забезпечує зворотний зв'язок в управлінні. Додамо, що завдяки цій функції забезпечується реалізація інших функцій управління – цілепокладання, організації, мотивації, контролю, прийняття рішень, управління персоналом. Забезпечити зазначену вище сукупність детермінованих зовнішніх умов об'єкта управління лише завдяки комунікації неможливо, тим паче неможливо це зробити з використанням всіх інших функцій, оскільки управління ще не

здійснюється, а зовнішній управлінський вплив лише попередньо детермінується.

Наведені аргументи, на нашу думку, підштовхують нас до переосмислення загальної схеми управлінського впливу. Не як зараз: суб'єкт управління здійснює управлінський вплив на об'єкт, а об'єкт передає інформацію суб'єкту. Тобто перед здійсненням управлінського впливу суб'єктом управління спочатку необхідно здійснювати зовнішній вплив для формування сукупності внутрішніх умов, тобто детермінувати у об'єкта управління певний управлінський вплив.

Тому пропонуємо замість функції комунікації застосовувати функцію публічного управління, під умовною назвою: забезпечення соціальних зв'язків, чи функція соціальної(управлінської) взаємодії, чи соціальних (управлінських) відносин.

Отож функції управління характеризують зміст управління і вказують, що і як робити, а засоби (способи) управління – детермінуються насамперед методами управління для реалізації закономірностей, принципів та функцій управління.

Дотичними до функцій та структури управлінської діяльності є *форми управлінської діяльності* – формалізоване зовнішнє вираження змісту діяльності. Форма – це спосіб прояву, існування, зовнішнього вираження змісту діяльності, у якій знаходять відображення інші елементи методології публічного управління.

Спірними з позиції методології публічного управління є виділення декількох *видів форм управлінської діяльності*: нормативно-правових (становлення норм права); застосування норм права; організаційного регламентування внутрішньої роботи апарату органів публічної влади; позаапаратної організаційної діяльності; матеріально-технічного забезпечення. Критичні зауваження викликає твердження, що «управлінська діяльність, зазвичай, пов'язана з правовими формами діяльності, тобто зі здійсненням правоустановчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності».

Ці види форм управлінської діяльності отримали своє походження з двох, а формально – з однієї функції управління – функції організації. Враховуючи системність функцій управління, інші функції також повинні мати свої форми управлінської діяльності. Зазначені форми управлінської діяльності не дозволяють здійснювати управління як цілеспрямований вплив суб'єкта управління на його об'єкт з метою переведення з одного стану в інший, відповідний меті управління. Зазначені форми не відображають в собі а ні функцій, ані методів, ані принципів управління, ані того, що повинен робити управлінець у сфері управління згідно зі структурою управлінської діяльності, тим паче публічного. Тобто є чимало аргументів проти того, що складна за своїм змістом управлінська діяльність у своїй побудові може мати лише від трьох до п'яти форм діяльності, а відповідно – й напрямків діяльності!

Чому не відображені у формах діяльності не лише нормативно-правові та організаційні аспекти, а й функціональні та політичні, соціально-економічні, соціально-психологічні, культурні, морально-етичні, духовні, інформаційні, екологічні та інші? На основі структури управлінської діяльності зокрема можна

виділити ціннісно-цільову, інформаційну, організаційно-технологічну (методичну), ресурсну, соціальну, соціально-правову і нормативну (інституційну) функціональні підсистеми, а відтак – і форми діяльності, які поєднуються в загальний процес діяльності. Головне – форми управлінської діяльності повинні відображати в собі системність управлінських або соціально-управлінських дій.

Методи управління – це способи або засоби досягнення поставлених управлінських цілей, що визначають якісну складову частину управління. Публічне управління як особливий вид публічної діяльності використовує різні методи, серед яких розрізняють методи організації і методи діяльності органів управління. Методи діяльності поділяють на загальні (застосовуються при використанні всіх або основних функцій управління на всіх найважливіших стадіях управлінського процесу) і спеціальні (застосовуються при здійсненні окремих функцій на деяких стадіях процесу управління).

Методи управління поділяються на: політичні, правові, організаційно-розпорядчі, адміністративні, економічні, соціально-психологічні, виховні.

На нашу думку, краще усвідомлюватиметься та матиме більшу практичну користь фокусування навчального процесу на знаннях та вміннях публічних службовців володіти методами, пов'язаними з реалізацією функцій управління. Це – методи цілепокладання, планування, прогнозування, проектування; методи організації (як процесу); методи (технології) мотивації; методи контролю; методи прийняття управлінських рішень; методи комунікації, психологічного впливу; методи управління персоналом.

Є чимало неузгодженостей у визначенні та класифікації *засобів державного та публічного управління*. Найчастіше їм приписується організуючий, регулюючий та контролюючий вплив. Зауважимо, що у наведеній класифікації відображено лише дві функції управління: організація (регулювання) та контроль, що як і у випадку з формами управлінської діяльності викликає питання.

Інколи засобами управління називаються *механізми публічного управління*. Досить вдалим для системи професійного навчання публічних службовців є поділ механізмів публічного адміністрування на три групи. Перша: механізми здійснення процесу публічного адміністрування: Президентом, органами виконавчої влади, органом законодавчої влади, органами юстиції; органами місцевого самоврядування; механізми функціонування системи публічного адміністрування на різних історичних етапах: первинний, перехідні, чинний. Цільові механізми публічного адміністрування: адміністративні, правові, економічні, політичні, соціальні, інформаційні, психологічні, моральні, етичні, комбіновані [1, с. 112-117]. До переліку варто додати, на нашу думку, інституційні механізми. Логічним є також віднесення до цієї групи процесних механізмів (механізм врегулювання соціально-трудова відносин, механізм управління охороною здоров'я, механізм управління комунальною власністю міста тощо) [4, с. 55].

Підходи до управління: системний, комплексний підхід, інтеграційний, маркетинговий, структурний, функціональний, структурно-функціональний,

проектний, динамічний, відтворювальний, процесний, нормативний, кількісний (математичний), адміністративний, менеджмент-орієнтований, поведінковий, ситуаційний.

Проблема *інструментів публічного управління* є відкритою. Під інструментами розуміються методи, «засоби», «способи», механізми та інші елементи методології публічного управління. Тому предметні та смислові межі цього елементу методології публічного управління залишається розмитими та дискусійними.

Технологія публічного адміністрування – детальний опис дій, що мають бути послідовно, у належний спосіб та із застосуванням конкретних засобів та прийомів здійснені суб'єктом публічного адміністрування для досягнення певної мети [6, с. 35]. Найбільш актуальними з позицій сучасного розвитку України є такі технології: публічне управління за результатами, публічне управління по цілях, стратегічне управління, антикризове управління, форсайт, проектно-орієнтоване публічне управління, Agile-підхід у публічному управлінні, процесно-орієнтоване публічне управління, ентропійне управління у межах публічного управління, процесно орієнтоване публічне управління, функціонально-орієнтоване публічне управління, концепт градієнтного публічного управління, концепти фінітного та термінального публічного управління, клієнт-орієнтоване публічне управління, концепт адаптивного публічного управління, блокчейн-технології у публічному управлінні, технології нейронних мереж (нейротехнології) у публічному управлінні, технології штучного інтелекту у публічному управлінні, ручне управління та апаратно-системне управління в публічному управлінні, технології соціотехніки у публічному управлінні.

Нами обґрунтовується можливість віднесення до окремої підсистеми в методології управління *структури управлінської діяльності*. Якщо її подати без функцій управління, оскільки функції є окремою підсистемою, структура управлінської діяльності матиме такий зміст у вигляді блоків: сенс і мотиви діяльності для особистості; відображення об'єктивних та суб'єктивних умов діяльності; інформаційна основа діяльності; визначення проблеми; постановка мети діяльності (ціль діяльності); уявлення про результати та програму (процес) діяльності; концепти; механізми діяльності; методи, засіб (засоби), інструменти, нормативні умови діяльності; індивідуальні якості суб'єкта (підсистема діяльнісно важливих якостей); орієнтування і кореляція діяльності; відображення дій; відображення параметрів результатів; відображення результатів дій (результат); рефлексія.

Легко побачити, що у сфері методології публічного управління відсутня системність та існує чимало теоретичних неузгодженостей. Це негативно впливає на зміст навчання за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», на формування управлінських компетентностей та професіоналізм працюючих публічних службовців. Системність, обґрунтованість, розуміння взаємозалежностей між елементами методології публічного управління сприятиме кращій усвідомленості тими, хто навчається та працює, можливостей та інструментів управління. Кожен з розглянутих нами

елементів системи, а не окремі з цих елементів (наприклад, підходи до управління, технології управління), як це нерідко спостерігається у сучасних ЗВО України, повинні викладатися у взаємозв'язку та системно.

Вирішення завдання систематизації методології публічного управління дозволить створити зрозумілу та науково обґрунтовану цілісну структуру зазначеного наукового напрямку. Найважливішими підсистемами методології публічного управління є: закономірності, принципи, функції, форми управлінської діяльності, методи, засоби, механізми управління, підходи до управління, технології, структура управлінської діяльності.

На нашу думку, суть дисципліни «Методологія публічного управління» зумовлює її закріплення МОН як обов'язкової для вищезгаданої спеціальності. Віднесення її до варіативної частини освітньої програми не дозволяє сформувати у всіх студентів та слухачів найголовніші компетентності, а отже шкодить розвитку держави. Рекомендуємо НАДС цю дисципліну внести до програм підвищення кваліфікації публічних службовців, а також внести до професійного оцінювання публічних службовців дотримання ними принципів управління як результатів діяльності, закріплених у відповідних Законах, що стосуються сфер діяльності.

Список використаних джерел

1. Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М., Фоміцька Н. В. та ін. (2011). *Публічне адміністрування в Україні*. Навч. посібник. За заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». 306 с.
2. Михненко П. А. (2014). *Теорія менеджмента*. Учебник. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: «Моск. фин.-пром. ун-т «Синергия». 369 с.
3. Пивнев Е. С. (2005). *Теория управления*. Учеб. пособ. Томск: Томский межвуз. центр дистанц. образования. 246 с.
4. *Публічне управління в умовах інституційних змін* (2018). Кол. моногр. За наук. ред. Р. В. Войтович та П. В. Ворони. Київ. 475 с.
5. Смирнов Э. А. (2008). *Теория организации*. Москва: Инфа – М. 248 с.
6. Шатило О. А. (2014). *Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування»* (для студентів спеціальностей «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»). Житомирський держ. технол. ун-т. Житомир: ЖДТУ. 51 с.

Куйбіда С.В., кандидат економічних наук,
директор департаменту економічної політики
Львівської обласної військової організації,
e-mail: kyubida.stepan@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-0818-9122,

Куйбіда В.С., доктор наук з державного управління, професор,
Національна академія державного управління при Президентові України,
e-mail: kuybida58@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-7564-4706

СЬОГОДНІШНІ ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Війна Московії з Україною вимагає змін в державному управлінні, соціальному і духовному житті, в економіці. Фактично, війна поставила з кінцевою необхідністю питання модернізації України. В суспільстві виробилося розуміння того, що при збереженні домінуючих практик, які зробили його слабким, побудувати сильну державу не можливо, а слабка держава не здатна захистити ні себе, ні суспільство, а відтак вони приречені на зникнення, тобто альтернатива модернізації – поразка у війні, геноцид та зникнення України і українців [1-8]. Але війна не тільки сформувала таке розуміння. Вона відкрила також і вікно можливостей модернізації суспільства і держави.

Які завдання ця модернізація має вирішувати у воєнний і повоєнний періоди?

Щоб відповісти правильно на це питання маємо мати не тільки модель майбутньої України (безпекову, політичну, адміністративну, судову, економічну, соціальну системи; уявлення про новітнього українця з його новою свідомістю, зміну суспільних відносин, щоб уможливити реалізацію цієї моделі), а й мати правильне розуміння сучасної ситуації в Україні і світі, процесів, які в них протікають, розуміння внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на процеси і наших можливостей впливати на ці фактори. Зокрема потрібно зрозуміти, як війна і геополітика міняють безпекову сферу і світову економіку, переформатовуючи ланцюги поставок. Чи можемо ми запропонувати новий безпековий світоустрій? Як употужнити позитивні (ті, що сприяють) і нейтралізувати негативні (ті, що перешкоджають) фактори модернізації України? Які нові інститути і інституції для цього потрібно створити в Україні і світі? Які ресурси і якого обсягу для модернізації потрібні і які їх джерела? Чи можливі репарації і компенсації? Якщо так, то в яких часових рамках? Чи можливий аналог міжнародного плану Маршала для України?

Спочатку пошукаємо відповіді на питання, що стосуються формування вимог до майбутньої модернізації і умов її успішної реалізації, а тоді вже говоритимемо власне про неї.

Щоб спрогнозувати можливу тривалість війни і обсяги руйнувань, з'ясуємо цілі війни, що значить війна для нас і нашого ворога (наших і його союзників)? Для нас українців - це війна за нашу особливу ієрархією цінностей і систему символів через які ми освоюємо світ, які роблять нас окремністю з

унікальним духом, відкритістю та активною участю в публічних справах, а значить за свій світогляд, за своє особливе бачення світу і способи взаємодії з ним, одним словом за ідентичність. Московія ж не визнає нашої інакшості і хоче знищити цінності, які консолідували нас і зробили інакшими, знищити будь-якими засобами всіх носіїв цих цінностей – українства, сприймаючи його як екзистенційну загрозу для свого існування, оскільки наші системи цінностей і світогляди є несумісними. Тому ця війна не тільки війна військових, а й кожного, хто усвідомлює себе українцем, а полями битв є і економічна і гуманітарна сфера, включаючи філософію, релігію, освіту, науку і мистецтво.

Оскільки Московія сприймає українців, як звироднілу частину єдиного народу, яку на свій копил переінакшив Захід, щоб знищити її (Московію), то вона вважає, що в Україні воює не тільки із зрадниками, але й з ненависним їй Заходом, утверджуючи свою “цивілізацію”. Отож нею ця війна сприймається водночас і як внутрішня (оскільки “єдиний народ”), і як зовнішня (проти Заходу), але в обох випадках як священна [1;2;3;6;7;9;10].

Для неоднорідного Заходу ця війна має різний сенс навіть в рамках ЄС. Виходячи зі своїх прагматичних національних інтересів, Угорщина відверто підтримує Московію, хоч під тиском держав ЄС приєдналася до запроваджених санкцій, але не дозволила постачання зброї в Україну через свою територію, виступила проти повної заборони імпорту російських нафти та природного газу і висловила готовність платити за них рублями; Франція і ФРН, роблять вигляд, що відстоюють європейські цінності, але намагаються зробити все, щоб війна байдуже як, але швидко закінчилася; в інтереси Великобританії не вписується употужнення Московії в Європі та ще й з можливим її альянсом з ФРН і Францією; Польща, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, розуміючи, що наступними жертвами агресора будуть вони [11;12;13] – щиро підтримують Україну. США і Туреччина в цій війні вирішують свої політичні і матеріальні завдання, виходячи зі своїх стратегічних інтересів. Щодо інших держав світу, то їх позиції різні: значна частина зайняла нейтральну позицію, авторитарні держави – підтримують Московію [14;15]. Для більшості західних держав ця війна є місцевим вираженням світового протистояння автократичного і демократичного світів, чи світу добра і зла [16-20]. Від імені ЄС таку думку висловила Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, кілька разів це стверджував президент США Д. Байден. Частина експертів заговорила про те, що ця війна може стати чи уже є початком третьої світової війни.

Виходячи з цього та враховуючи сьогоденний підсумок протистояння на театрі війни і можливості сторін, які беруть у ньому участь [21], можна з високою ймовірністю припустити, що війна триватиме від кількох місяців до кількох років (станом на 8-9 березня так вважали 9% українців) [22]. Такої ж думки дотримуються більшість військових, експертів і впливових політиків [23-29]. Радник Білого дому з національної безпеки Д. Салліван під час розмови з журналістами 22.03.2022 р. у Вашингтоні сказав:” Ця війна не закінчиться легко чи швидко”. Подібні заяви зробили 06.04.2022 р. і Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг у Брюсселі перед початком засідання Північноатлантичної Ради

на рівні міністрів закордонних справ і у президент США Д. Байден на конференції будівельних профспілок Північної Америки.

Враховуючи, що в Україні зараз не має ресурсів для наступу, а значить для перемоги (захищаючись, війну - не виграти), то нам доведеться готуватися до тривалої війни [30], тяглість якої залежить від багатьох факторів. При цьому можливі тимчасові перемир'я. Якщо закінчатся бойові дії найближчим часом при умові не програшу України, то можливе тільки недовготривале (на скільки?) перемир'я, а ніяк не довгий мир, бо для останнього не має основи. Ми услід за німецьким філософом І. Кантом вважаємо, що умовами «вічного миру» у світі держав, є відмова ними від насильства в сфері міжнародних відносин і врегулювання суперечок за допомогою права. А Московія, внісши зміни до Конституції, ствердила вищість своїх законів над міжнародним правом, вона відверто нехтує ним і жодне рішення міжнародних судів не вважається обов'язковим для її виконання. Отож, оскільки довгий мир можливий тільки при переродженні Московії в демократичну державу, то потрібно думати або про довгострокову стратегію впливу на неї з метою перемін у ній, або домогтися перемоги України. Тому тут доречно перефразувати філософа Георгія Федотова, який у свій парижський період стосовно аналогічної війни писав: «Странно, дико сложилась история. Русские войска умирают за свое собственное рабство. Финны сражаются не только за свою свободу, но и за свободу России» [31], поставивши замість “фіни” слово “українці”. При цьому треба пам'ятати: Московії не можна довіряти. Вона ніколи не дотримувалася підписаних угод. За останні три десятиліття угоди з Ічкерією і Україною це підтверджують.

Отож модернізація України має проводитись і у воєнний, і у міжвоєнні, і повоєнний часи, враховуючи їх ймовірну тяглість та вирішуючи відповідні завдання з вишукуванням під них доступних, як внутрішніх так і зовнішніх, ресурсів. У воєнний період економіка, наприклад, має бути умовно розділена на директивну і ринкову. Директивна економіка повинна забезпечити не тільки виробництво і доставку потрібних для українського війська товарів, але й товарів і послуг необхідних для мінімального забезпечення життєдіяльності цивільного населення: від продуктів до комунальних послуг. Ринкова економіка, яка очевидно змінить свою структуру, має працювати орієнтуючись на попит як на міжнародних так і на стиснутому українському ринках, набуваючи рис повоєнної модернізованої економіки. Зрозуміло, що просторово співвідношення між директивною і ринковою економікою будуть різнитися залежно від близькості територій до театру воєнних дій.

Зрозуміло, що у всі ці періоди у структурі економіки України [32, с. 88] пріоритетом є і буде розвиток воєнно-промислового комплексу з максимально можливим замкнутим циклом виробництва і забезпеченням безпеки критичного виробництва. Щоб визначити інші на цей період економічні пріоритети оцінимо ситуацію в Україні. Associated Press повідомило: дані Міжнародної організації з міграції свідчать про те, що загалом понад 22 млн. людей або заблоковані від переїзду, або були змушені тікати. З них втекло орієнтовно 13 млн. Агентство ООН у справах біженців 6.04.2022 повідомило, що кількість людей, які втекли з України після вторгнення московських військ, перевищила 4 млн. і з продовженням війни

може зрости до 7-8 млн. Щодо переміщених осіб, то їх число сягає біля 7-8 млн. Внаслідок цього, а також внаслідок формування територіальної оборони, скорочується кількість робочої сили, зайнятої у продуктивному виробництві, а ще щоденно зростають втрати виробничих потужностей, житлового фонду, нежитлової, транспортної та соціальної інфраструктур, які уже потрібно інвентаризувати і оцінювати, щоб при нагоді поставити питання компенсації завданих Україні збитків. Для цього треба терміново розробити методику визначення їх розміру. За прогнозами Світового банку втрати ВВП України до кінця року складуть 45.1% , а рівень бідності зросте до 70% [33]. За розрахунками CASE Україна в умовах триваючої війни на гуманітарні потреби, пов'язані з харчуванням, Україні знадобиться до \$3 млрд щомісяця [34].

Звідси випливає, що нагально потрібно вирішити двоєдине завдання: 1) забезпечення ЗСУ усім необхідним в повітрі, на землі і на морі попри будь-які втрати, формування і забезпечення нової і резервної армій та 2) перебудова економіки відповідно до потреб війни і організація тилу, тобто територій на які перемістилися мільйони людей і сотні підприємств. Останнє передбачає невідкладне будівництво житла, будівництво переміщених чи нових підприємств і працевлаштування на них працездатного населення. Локалізація переміщених і нових виробництв має відбуватися не хаотично, а організація планування їх розміщення планово має враховувати державні пріоритети і поєднувати інтегровані, просторові та економічні підходи [35, с. 32]. Оскільки масштаби руйнувань величезні, то й відновлення житлового фонду, нове промислове будівництво вимагатимуть величезних обсягів будівельних матеріалів. Отож уже сьогодні має бути пріоритетом розвиток галузей будівельних матеріалів(особливо місцевих) і машинобудування з використанням західних технологій, щоб з початком масштабного повоєнного відновлення ці галузі перетворитися у двигун економічного розвитку.

До пріоритетів також треба віднести і локалізацію переробки сільськогосподарської продукції та виробництва сільськогосподарських машин. Все будівництво має вестися осмислено, створюючи виробничі комплекси і кластери. Ці території дуже швидко мають перетворитися у суцільні будівельні майданчики, а це в умовах дії воєнного стану потребує негайного внесення змін до діючого містобудівельного, земельного законодавства і законів, які регламентують роботу виконавчих органів влади, зокрема воєнних адміністрацій і органів місцевого самоврядування. Зрозуміло, що у схеми планування областей, районів і генеральні плани територіальних громад мають бути внесені зміни відповідно до нововстановленого механізму.

Прості розрахунки показують, що Україна не встигне до осені збудувати потрібну кількість житла для тих, хто його втратив внаслідок бойових дій та переміщених осіб. З огляду на це нагальним завданням є підготовка до опалювального сезону, збільшення власного видобутку газу, забезпечення транзиту газу з Європи, перехід на альтернативні види палива.

Окреме завдання – забезпечення населення і ЗСУ продуктами харчування, що передбачає організацію і проведення посівної, збір урожаю, організація переробки сільськогосподарської продукції, створення її запасів (складування) і побудова

механізму забезпечення населення продуктовими пайками. Окрім традиційних питань забезпечення посівної, в умовах війни важливо збільшити гарантовані закупівлі в держрезерв, запровадити державне страхування ризиків можливих втрат внаслідок війни і компенсацію штрафних санкцій за невчасну доставку товарів, якщо це трапилося внаслідок руйнування інфраструктури. Причому така компенсація разом із програмами безпроцентного бізнес-кредитування має бути запроваджена для всього бізнесу.

Особливої уваги та допомоги Уряду вимагає розвиток тваринництва, оскільки за останні роки різко скоротилося поголів'я великої рогатої худоби і молочну сировину для виробництва молочних виробів довелося імпортувати. Тому потрібно запровадити пільгове кредитування для придбання поголів'я великої рогатої худоби, а також для забезпечення розширення виробництва здійснювати адресну підтримку виробників тваринницької продукції із застосуванням стимулюючих, кредитних та інших інструментів. Окрім цього необхідно терміново розробити порядок викупу у сільськогосподарських товаровиробників та домогосподарств надлишків сільгосппродукції, що утворюються через втрати традиційних каналів збуту і створити новий механізм їх розподілу-продажу. Перелічені заходи можна розглядати як початкові кроки модернізацію агросектору, яка буде здійснена після війни для створення конкурентоспроможного малого і середнього агробізнесу.

Постійна загроза руйнування складів і підприємств (старих, переміщених, нових) та інфраструктури вимагає вирішити питання їх безпеки, тобто закриття неба(шляхом оголошення ООН заходу України гуманітарною зоною або власними силами) чи винесення частини складів у прикордонні з Україною райони Польщі, Словаччини, Румунії.

Разом з переліченим вище, необхідно посилити відповідальність за нецільове використання коштів державного та місцевих бюджетів, фінансових та матеріальних ресурсів, отриманих як допомога ЗСУ, цільової гуманітарної допомоги та коштів, отриманих від міжнародних фінансових організацій. Для цього окрім того, що вже зроблено(ВРУ внесла зміни до Кримінального кодексу України, КМУ і НБУ вжили низку важливих першочергових заходів у бюджетно-податковій та грошово-кредитній політиці, банківському та небанківському секторах фінансового ринку [36,37,38]), необхідно посилити державний фінансовий контроль за поступленням і ефективним витрачанням коштів. Для цього потрібно прийняти нові нормативно-правові акти, якими надати органам державного фінансового контролю додаткові повноваження щодо контролю за цільовим, законним та ефективним витрачанням усіх публічних ресурсів; передбачити особливі умови провадження у справах за зверненням державного фінансового контролю та розширити його інструменти.

Також потрібно удосконалити механізми контролю Державної аудиторської служби у сфері закупівель і посилити відповідальність за перешкоджання їй при здійсненні заходів державного фінансового контролю, а також посилити відповідальність у воєнний і повоєнний періоди за порушення бюджетного законодавства, порушення законодавства з питань управління

об'єктами державної власності, правопорушення пов'язані з фінансовими та матеріальними публічними ресурсами.

Виписані вище пропозиції вписуються у напрацьовані КМУ дев'ять основних напрямків того, як держава буде жити, працювати, накопичувати ресурси, захищатися в умовах повномасштабної війни [39].

Щодо повоєнних часів, то в них нас цікавить не тільки модернізація України, але модернізації безпекової системи світу. Тому повоєнна програма модернізації України має розроблятися, виходячи з нашого бачення майбутнього України і світу. Програми допомоги Україні з боку держав світу (в тому числі і аналог програми Маршала) повинні відповідати цьому баченню і при їх підготовці треба врахувати помилки аналогічної програми відбудови Боснії та Герцеговини, у якій не було чіткої стратегії і неефективно розподілялися кошти та звернути увагу на розбудову сильних національних інституцій, здатних ефективно управляти процесом модернізації. Отож мають бути правильно сформульовані цілі і, відповідно, визначені напрями міжнародної допомоги з приділенням особливої уваги структурним реформам економіки і технологічному оновленню виробничого сектора.

Віденський інститут міжнародних економічних досліджень (WIIW), вважає, що Україна втратила близько 29% українського виробництва. Дослідники з Центру досліджень економічної політики (CEPR), оцінили загальну вартість відновлення України в 200-500 мільярдів євро, що приблизно відповідає розрахункам українського уряду [40].

Джерелами фінансів, необхідних для модернізації України можуть стати:

1. заморожені золотовалютні резерви Московії, які держави-тримачі можуть передати Україні (для цього потрібно, з врахуванням інтересів держав, які допомагали Україні, побудувати відповідні правові механізми: угода з Московією, рішення міжнародних судів, рішення ООН чи їх комбінація);
2. кошти надані ЄС, іншими державами чи міжнародними інституціями, як гранти;
3. власні кошти;
4. контрибуції, репарації (теж потрібно побудувати правовий механізм їх отримання);
5. фонди, які формуються з встановленого % вартості куплених у Московії чи проданих їй товарів;
6. приватні іноземні і українські інвестиції. Основою українських інвестицій можуть бути субсидовані позики від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Окрім того, напевне, буде потрібно проводити переговори щодо повного або часткового звільнення від зовнішнього боргу. Очевидно, вже сьогодні потрібно працювати як над проблемами формування цих джерел, розуміючи різну тривалість часу, необхідну для їх наповнення, так і над питаннями управління майбутніми фондами: будь-які фінанси не можуть розподілятися без участі України і мають спрямовуватися лише на запропоновані чи погоджені її Урядом потреби. А для того, щоб йшли приватні інвестиції треба не тільки спростити дозвільну систему, внести зміни в податкову систему, а й провести судову реформу.

Вироблення моделі майбутнього України потрібно проводити публічно, щоб забезпечити мобілізацію народу на її реалізацію. Майбутня Україна має будуватися на засадах духовної, політичної та економічної свободи, забезпечуючи баланс інтересів особи, суспільства та держави.

Мета геополітичної стратегії – реалізація власного етико-гуманістичного ідеалу та формування інноваційної моделі розвитку українського суспільства для утвердження України як системоутворюючого елемента універсальної світової духовної цивілізації, що розв’язує суперечності між західною та східною цивілізаціями. Реалізація українського цивілізаційного проєкту повинна передбачати використання стратегії випереджувального розвитку

України має перетворитися в державу, яка творить інновації, здійснює своє національне покликання щодо внесення своїх духовних цінностей у сучасний світ та утвердження їх в процесі життєдіяльності. У пошуках місця України у завтрашньому світі необхідно поєднати вітчизняну наукову теорію та національний міф з метою формування власного духовного, культурного, морального просторів і побудови особливої системи світогляду та світосприйняття, яка здатна сформувати, як для світового українства, так і для людства загалом нову (екстериторіальну) ідеологію, що складається із сукупності відповідних символів, звичаїв, правил життя і поведінки людей та передбачає використання загальнолюдських духовних цінностей в українських реаліях і умовах постіндустріального суспільства. Україну тоді можна уявити як синтезований духовний простір з відповідним набором характеристик, який має свої межі, що можуть і не збігатися з її культурними, територіальними, політичними межами. Відтак, поєднавши етноісторичні стереотипи, ідеологічні конструкти і моральні настанови, українську національну ідею можна представити як проєкт та стратегію формування феномену українськості, як певної екстериторіальної надкультури із власною системою артефактів і символів, здатних творити «світову ідеологію».

Основними напрямками реалізації стратегії випереджувального розвитку України мають стати: в економічній сфері – побудова інноваційної «економіки знань» та утвердження нового способу виробництва, що базується на високих технологіях, комплексній автоматизації, роботизації та цифровізації, а також на приватній власності трудового типу, коли в одній особі поєднуються виробник і власник, тобто акцент ставиться не на максималізації прибутків, а на соціальній відповідальності у їх розподілі. Оскільки конкурентні переваги, на яких будувався розвиток економіки України і її регіонів, нівельовані війною, то потрібно шукати принципово нові переваги і будувати модель новітньої економіки, взявши до уваги напрямні, висловлені в ювілейній доповіді Римського клубу “COME ON”(41) і самітах G7 останніх двох років, наприклад [42]. Очевидно, що після вибору нової економічної моделі мають бути розроблені і затверджені нові Генеральна схема планування території України, схеми планування областей, громад з відображенням у них державних інтересів і пріоритетів, має бути змінена державна регіональна політика і регіональна економічна політика; у соціальній сфері – формування нової соціальної структури суспільства, де провідну роль відіграватиме еліта знань сприяючи появі вільного, креативного, здатного до творчості працівника, адаптованого до нового способу виробництва; в політичній сфері – побудова прозорості, справедливої й ефективною системи публічної влади; подолання панування олігархії і відчуження та експлуатації людини людиною чи державою, прихід до

влади нової національної еліти знань та утвердження реального народовладдя, що супроводжуватиметься демократизацією політичної, економічної та соціальної сфери; в духовній сфері – на основі синтезу науки та релігії сформуванню свідомості нового типу.

Війна увиразнила, загострила потребу компетентності органів центральної виконавчої влади, військових і військово-цивільних адміністрацій, а значить ефективної державної служби, оскільки від її якості напряду залежить ефективність державного управління. Після війни Україні для вирішення проблем модернізації держави, починаючи від інституційної перебудови, запуску нової економіки (особливо оборонної промисловості) до відбудови житлово-комунального господарства і повернення мільйонів біженців, буде потрібна якісно інша, дієздатна, ефективна центральна влада, аніж та, яка була до війни. Для вирішення кадрових проблем необхідно створити (відновити?) при КМУ інститут, який готуватиме держслужбовців для вищої ланки управління і затвердити КМУ програму, яка дозволить навчання в ньому колишніх воїнів.

Новою парадигмою державного управління має стати утвердження духовних цінностей, ідеалів та смислів, що передбачає: пріоритет духовності при визначенні цілей державної політики та державного управління, дотримання етичної традиції українського народу та високих моральних критеріїв при здійсненні державного управління, формуванні й реалізації державної політики; пріоритет народу щодо публічної влади. Подолання відчуження людини та суспільства від влади у сфері державного управління передбачається шляхом рішучої боротьби з корупцією та проведення реформ, що спрямовані на широке застосування прямої демократії, посилення належного контролю громадськості за діяльністю органів публічної влади, вдосконалення виборчої системи, яка б ставила у рівні можливості всіх кандидатів і забезпечувала волевиявлення народу, формування ефективної виконавчої влади, функціонування незалежних і відповідальних засобів масової інформації.

Першочерговим завданням державної політики національної безпеки має стати реформування державного управління, що передбачає зміну його суспільно-політичної природи на основі українських духовних цінностей, з неухильним дотриманням принципів верховенства права, «управління за законом» й «процедурної справедливості» та належного його кадрового забезпечення.

Стратегічними напрямками державної політики національної безпеки мають бути: – консолідація українського суспільства на основі української національної ідеї, що пропонує духовну парадигму розвитку України; – проведення модернізації Української держави і суспільства, після критичного переосмислення досвіду держав світу та врахування об'єктивних історичних умов; – розвиток довіри і співпраці між державою і суспільством; – захист українського інформаційного і гуманітарного просторів від іноземних впливів; – зміцнення виконавчої гілки влади; – завершення реформи публічної влади, публічної служби і адміністративно-територіального устрою; – розвиток громадянське суспільство, покращення взаємодії між органами публічної влади та громадянським суспільством. У процесі реформування сфери безпеки та

оборони Президентів України необхідно спиратися на усталені принципи, апробовані у розвинутих європейських демократіях, зокрема: – відповідність інституцій сектору безпеки завданням, які стоять перед ним; – законодавче врегулювання процедур тимчасового обмеження прав людини в інтересах національної безпеки; – відкритість для демократичного цивільного контролю сектору безпеки. Нагальними завданнями забезпечення воєнної безпеки залишається: – модернізація професійного війська (ЗСУ); формування військово-навчального резерву для оборони держави (на основі досвіду Ізраїлю, Швейцарії, Естонії, Латвії, Литви); – забезпечення обороноздатності України на рівні, достатньому для запобігання будь-якій зовнішній загрозі, а в разі її виникнення – для її локалізації, нейтралізації, ліквідації; – удосконалення системи забезпечення воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від зовнішніх загроз та відповідала критеріям членства України в політичних і воєнно-політичних блоках, союзах; – реформування воєнної машини для того щоб виграти війни майбутнього та з метою досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО; – нейтралізація (ліквідація) непередбачених законом збройних формувань з ознаками «п'ятої колони»; – створення добровольчих легіонів для вирішення невідкладних екстрим-проблем, інспірованих ззовні та спрямованих на повалення державного суверенітету України; – узаконення та державна підтримка добровольчого, волонтерського руху; – збереження і дотримання в умовах збройного протистояння змішаного принципу комплектування Збройних Сил України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань; – удосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, в тому числі забезпечення створення необхідної кількості підготовленого військового резерву; – забезпечення спроможностей вітчизняного оборонно-промислового комплексу за рахунок упровадження новітніх військових технологій, створення максимально можливих замкнених циклів розроблення і виробництва найважливіших зразків озброєння, спеціальної і військової техніки для армії, авіації, флоту, використання можливостей військово-технічного співробітництва з державами-стратегічними партнерами України; – сприяння вдосконаленню державної інформаційної політики у воєнній сфері; – розробка системи ефективної протидії інформаційно-психологічним впливам іноземних держав; – забезпечення соціальних гарантій військовослужбовцям, працівникам правоохоронних органів, учасникам антитерористичних операцій та членам їхніх сімей; – удосконалення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони держави відповідно до стандартів ЄС та НАТО; – підвищення рівня координованості складових сектору безпеки і оборони та вдосконалення механізмів їх консолідованого розвитку і посилення відповідних оперативних спроможностей для забезпечення воєнної безпеки. Необхідно також сформулювати «Доктрину стримування агресії Московії» та стратегію перемоги України у війні, що базуватиметься на реалізації принципу повної мобілізації всіх воєнних, економічних, науково-технічних, соціальних та морально-політичних можливостей держави і суспільства [43].

Щодо світу: він динамічно розвивається, що не скажеш про інститути, які виникли після другої світової війни (ООН і її система, ОБСЄ, МАГАТЕ і т.д.). Сьогодні ця суперечність загострилася до краю і потребує розв'язання. В її основі лежить поява після другої світової війни нових держав-лідерів. Держави, які програли другу світову — теж прагнуть реваншу. Розпад СРСР стимулював конкуренцію держав, яка перейшла у інформаційну а потім економічну війну за переформатування світу. В першому десятилітті третього тисячоліття протистояння почалися і у воєнній площині (війна Московії з Грузією). Війна Московії з Україною може перерости в світову війну, а ООН, зайнявши позицію стурбованого спостерігача, фактично бездіє і не зупиняє геноцид українців.

Не аналізуючи всю роботу ООН, подивимося тільки як вона реалізовувала ідеї заборони і злочинності агресивної війни, що були відображені ще в Декларації про агресивні війни, прийнятій Асамблеєю Ліги Націй в 1927 року, у якій агресивна війна кваліфікувалася "як міжнародний злочин".

Після другої світової війни загальну заборону застосування сили або загрози силою у відносинах між державами помістили в Статут ООН [45] (п. 4 ст. 2), у Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН [46], у резолюцію "Визначення агресії" [47].

Згодом принцип незастосування сили і загрози силою був відображений: в Заключному акті НБСЄ [48] і в Декларації про посилення ефективності принципу відмови від загрози силою або її застосування в міжнародних відносинах [49]. Але, як показують війни, принцип незастосування сили та загрози силою в міжнародних відносинах, не працює і ООН, за окремими виключеннями, не здатна їх ні упередити ні зупинити. Але ці виключення тільки підтверджують, що потрібна нова форма організації світового співтовариства, нова архітектура безпеки і реформа ООН. Як мінімум потрібно внести зміни до її Статуту, які б передбачали збільшення кількості постійних членів Ради Безпеки, позбавлення права накладання ними вето, або подолання накладеного вето Генеральною Асамблеєю простою більшістю. Окрім цього потрібно було б виписати випадки в яких державам-членам Ради Безпеки забороняється накладати вето, зокрема забороняється всім державам коли йдеться про звернення до Міжнародних судів чи окремим державам, якщо розглядуване питання стосується саме їх.

Інші міжнародні органи теж потребують якщо не ліквідації, то глибоких реформ, оскільки нові часи вимагають функціонування нових інституцій. Пропонуючи своє бачення майбутнього устрою світу, нову систему безпеки світу ми повинні виходити з інтересів людства, в які гармонійно мають вплітатися національні інтереси України.

Список використаних джерел

1. Сергейцев Т. Что Россия должна сделать с Украиной - РИА Новости, 03.04.2022 : URL: <https://cutt.ly/8FDGPbW>
2. Дугин А. Интервью агентству Anna-News 6.05.2014 : URL : <https://old.anna-news.info/node/15794/>

3. Медведев Д. О фейках и настоящей истории : URL : [Telegram: Contact @medvedev_telegram](https://t.me/medvedev_telegram)
4. Переслегин С.Б. К оценке геополитического положения Европы. Звезда. 1998. №12 : URL : <https://uc.od.ua/news/politic/1179453>
5. Переслегин С.Б. Антитеррористическая акция США: перспективы расширения операций : URL : <https://cutt.ly/mFDG4qC>
6. Баранов С. Мы или они? Украинский «Карфаген» для «Третьего Рима» : URL : <https://izborsk-club.ru/14366>
7. Николай Стариков: Мне очень нравится лозунг «Украина – це Россия» : URL : <https://izborsk-club.ru/22599>
8. Timothy Snyder. Russia's genocide handbook. The evidence of atrocity and of intent mounts Substack, 8.04.2022 : URL : <https://cutt.ly/DFDGZlo>
9. Фильм «Миропорядок 2018» Владимира Соловьёва : URL : <https://www.filmpro.ru/materials/63003>
10. Владимир Путин принял участие в пленарной сессии юбилейного, XV заседания Международного дискуссионного клуба «Валдай». 18 октября 2018 года : URL : <http://kremlin.ru/events/president/news/58848>
11. Желіховський С. Наступні після України: як східні члени ЄС готуються до нападу Росії : URL : <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/04/5/7137253/>
12. Mikhail Khodorkovsky on how to deal with the “bandit” in the Kremlin (economist.com) : URL : <https://cutt.ly/ZFDHatR>
13. Осипенко Д. Россия нападет на Европу под предлогом борьбы с мировым злом, 29.03.2022 : URL : <https://hvylya.net/authors/dmitriy-osipenko-dlya-hvili>
14. Who are Russia’s supporters? 4 квітня 2022 року : URL : <https://cutt.ly/OFDHQRw>
15. Shivshankar Menon. The Fantasy of the Free World Are Democracies Really United Against Russia?, 4.04.2022 : URL : <https://cutt.ly/GFDHIRo>
16. Kaja Kallas on the atrocities in Ukraine : URL : <https://cutt.ly/vFDHGKA>
17. Те, що відбувається в Україні, змінить історію 21 століття, - Байден Газета «День» (day.kyiv.ua) : URL : <https://cutt.ly/KFDH1gm>
18. The president of Kosovo warns against the appeasement of autocrats (economist.com) : URL : <https://cutt.ly/HFDH5f9>
19. Sviatlana Tsikhanouskaya argues that Europe will be safer if Belarus is free (economist.com) : URL : <https://cutt.ly/9FDJpiT>
20. Director GCHQ's speech on global security amid war in Ukraine (globalsecurity.org) : URL : <https://cutt.ly/DFDJk3Q>
21. The Military Balance 2022 (globalfirepower.com) URL : <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>
22. Опитування Соціологічною групою "Рейтинг" 8-9 березня 2022 року : URL : <https://cutt.ly/xFDJWdq>
23. What Would Ukrainian ‘Victory’ Look Like? GOP Lawmaker Asks : URL : <https://cutt.ly/CFJNqMN>
24. Russian aluminium billionaire Deripaska warns of long war in Ukraine By Guy Faulconbridge Reuters : URL : <https://cutt.ly/2FJNuzo>

25. The Russia-Ukraine War and Ideological Frameworks: Democracy Versus Autocracy, 28.03.2022 : URL : <https://cutt.ly/rFJNaes>
26. What Happened on Day 36 of Russia's Invasion of Ukraine, - The New York Times (nytimes.com) : URL : <https://cutt.ly/YFJNhzi>
27. Одобрение институтов, рейтинги партий и политиков, 30.03.2022 : URL : <https://cutt.ly/IFJNnwQ>
28. Defense One Radio, Ep. 97: Putin's long war. Two experts look to history for some clues about the possible future of Russia's Ukraine invasion. BEN WATSON MARCH 25, 2022. URL : <https://cutt.ly/xFJNlel>
29. Штекель Л., Что делать Украине в войне против России, 03.04.2022 : URL : <https://cutt.ly/fFJNBQH>
30. Bret Devereaux Collections: How the Weak Can Win – A Primer on Protracted War, March 3, 2022 : URL : <https://cutt.ly/mFJN2db>
31. Георгия Федотов. Федерация и Россия, Судьба и грехи России - профессор Георгий Петрович Федотов (azbyka.ru) : URL : <https://cutt.ly/pFJMqXN>
32. Куйбіда С.В. Інструменти структурної перебудови національної економіки.: монографія / Куйбіда С.В.. - Львів: ЛА «Піраміда», 2021. 168 с.
33. Russia's war to shrink Ukraine economy 45%, World Bank says. : URL : <https://cutt.ly/9FJMQr8>
34. CASE Україна: URL : <https://cutt.ly/kFJMFQ8>
35. Олексюк Г.В., Куйбіда С.В., Лисяк Н.М., Попадинець Н.М. Організація планування розвитку територій у контексті децентралізації державного управління: поєднання інтегрованих, просторових та економічних підходів // Економіка України. 2021. № 11. с. 23-38: URL : <http://doi.org/10.15407/economyukr.2021.11.023>
- 36.Звернення Прем'єр-міністра Дениса Шмигала. Урядовий портал, Секретаріат Кабінету Міністрів України. 28.02.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvernennya-premyer-ministra-denisa-shmigalya28022022>
37. Звернення Прем'єр-міністра Дениса Шмигала. Урядовий портал, Секретаріат Кабінету Міністрів України. 02.03.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvernennya3-premyer-ministra-denisa-shmigalya>
38. Постанова Кабінету Міністрів України «Тимчасовий порядок виділення та використання коштів з резервного фонду бюджету в умовах воєнного стану» від 01 березня 2022 р. № 175. URL: <https://cutt.ly/CFJ0qQ3>
39. Звернення Прем'єр-міністра Дениса Шмигала. Урядовий портал, Секретаріат Кабінету Міністрів України 29.03.2022 URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-ozvuchiv-devyat-napryamkiv-roboti-uryadu-v-umovah-povnomasshtabnoyi-vijni>.
40. What will it cost to rebuild Ukraine? 11.04.2022. URL : <https://cutt.ly/ZFJ124D>
41. “COME ON!”: URL : <https://svittranslate.blogspot.com/2017/12/come-on.html>
42. CARBIS BAY G7 SUMMIT COMMUNIQUÉ Our Shared Agenda for Global Action to Build Back Better. URL:<https://www.gov.uk/government/publications/g7-foreign-and-development->

[ministers-meeting-may-2021-communicue/g7-foreign-and-development-ministers-meeting-communicue-london-5-may-2021](#)

43. Куйбіда В.С., Пасічник В.М. Засади державної політики національної безпеки України: монографія/ за заг.ред. В.С.Куйбіди. Київ: НАДУ, 2020. 488 с.

44. Договір № 995_647 від 27.08.1928 Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлога). Редакція від 27.08.1928 : URL :https://zakononline.com.ua/documents/show/141080_141080

45. Статут ООН: URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

46. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН : URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text

47. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. 1974 р."Визначення агресії": URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text

48. Заключний акт НБСЄ. 1975 р. : URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text

49. Декларація про посилення ефективності принципу відмови від загрози силою або її застосування в міжнародних відносинах. 1987 : URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_571#Text

Курносенко Л.В., кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
ДУ «Одеська політехніка»
e-mail: lara_w@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2309-695X

ІНСТРУМЕНТИ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану державна фінансова система України фактично відмовилася від такого джерела надходжень як податки і внески. В єдиний пакет заходів, який під час воєнного стану має бути спрямований на підтримку економіки країни входить: зниження відсотку або скасування сплати ЄСВ для окремих категорій громадян; відстрочка у сплаті податків для підприємств малого та середнього бізнесу; скасування всіх заходів ринкового та споживчого нагляду у всіх питаннях, крім регулювання цін та контролю за ціноутворенням; встановлення мораторію на проведення перевірок для бізнесу [1]. Тимчасові заходи зі спрощення ведення і регулювання бізнесу суттєво впливають на якість управління державними фінансами, тому на довгостроковій основі їх застосування неможливо, проте в короткостроковому часовому інтервалі (3-4 місяці в умовах воєнного стану) вони можуть виявитися ефективними, в тому числі завдяки підтримці міжнародних фінансових організацій (МФО).

Сьогодні Україна є членом та плідно співпрацює з такими МФО, як: Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк, МБРР), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Кожна міжнародна фінансова установа має свої цілі і завдання щодо кредитування урядів країн світу, ці завдання є взаємодоповнюваними. МВФ здебільшого надає кредити для стабілізації економіки, пріоритети МБРР – подолання бідності і кризових станів, ЄБРР – кредитування реформ.

Відповідно Закону України «Про державний бюджет України на 2022 рік» основними міжнародними партнерами України, перед якими Уряд має боргові зобов'язання у сумі 25,5 млрд грн є: МБРР, ЄБРР, ЄІБ, Кредитна установа для відбудови, Північна екологічна фінансова корпорація. Ці МФО кредитують проекти, які реалізують спільно з Урядом України в сфері підвищення енергоефективності, розвитку міської інфраструктури, освіти, соціальної допомоги та медицини [2].

Під час воєнного стану і кризи в економіці, спричиненої повномасштабною війною, яку розпочала російська федерація проти народу України, міжнародні фінансові організації відреагували надзвичайною підтримкою України та тих країн, до яких спрямований основний потік українських біженців.

В першій половині березня Міжнародний валютний фонд надав Україні екстрену фінансову допомогу у розмірі 1,4 млрд дол. США, що є частиною проекту «швидкого фінансування» RCF (Rapid Credit Facility). Ці кошти насамперед спрямовані на пом'якшення економічних наслідків війни. Фінансування за RCF передбачає нульову процентну ставку, пільговий період 5,5 років і кінцевий термін погашення 10 років. RCF має спрощений алгоритм реалізації і використовується для ситуацій, коли повноцінна економічна програма або не потрібна, або нездійсненна в умовах, якщо кризу не вирішити негайно, вона призведе до серйозних економічних потрясінь. Оскільки війна, розв'язана російською федерацією в Україні, є безпрецедентною подією на теренах Європи з часів другої світової війни, алгоритму і адекватних методик реалізації підтримки МФО не розроблено. Інструмент RCF до цього часу використовувався для фінансування економік світу під час стихійних лих та під час пандемії COVID-19 [3].

З моменту вступу України до МБРР (Світового банку) в 1992 році, зобов'язання нашої країни перед МБРР становлять понад 14 млрд дол. США, було реалізовано понад 90 спільних проектів і програм. З першого дня початку війни 24 лютого 2022 року МБРР мобілізував для України понад 925 млн дол. США, включаючи швидку бюджетну підтримку. З цих коштів Уряд України отримав 350 млн дол. США. Це фінансування є частиною пакету підтримки в розмірі 3 млрд дол. США, запланованого для України в найближчі місяці. МБРР також створив трастовий фонд (MDTF - Multi-Donor Trust Fund), який є гнучким та безпечним механізмом передачі грантових ресурсів в Україну. МБРР також працює над проектами допомоги сусіднім з Україною країнам для підтримки біженців. Для надання екстреної підтримки економіці

Україні МБРР відволікає фінансові фонди, акумульовані для реалізації проектів в інших сферах (екологія, освіта) [4].

ЄБРР схвалив проект «Війна з Україною – пакет стійкості ЄБРР», початковий розмір якого становить 2 млрд євро, щоб задовольнити негайні потреби людей, які постраждали від війни, та, коли дозволяють умови, підтримати суттєву відбудову України. Пакет ЄБРР охоплює підтримку сфери енергетичної та ядерної безпеки, муніципальних послуг, освіти, ліквідності підприємств малого та середнього бізнесу в Україні та в сусідніх країнах. ЄБРР декларує готовність взяти участь у програмі післявоєнної реконструкції України, відновленні функціонування бізнесу та життєво важливої інфраструктури, підтримці належного управління [5].

ЄІБ підготував екстрений пакет солідарності для України за проектом «Встань за Україну» на суму 4 млрд. євро, включаючи допомогу Уряду України та сусіднім країнам для утримання біженців. У рамках цього пакету ЄІБ також прискорює надання додаткових 1,3 млрд євро зобов'язань для інфраструктурних проектів. З екстреної допомоги ліквідності платіжного балансу Уряду України було надано 668 млн. євро. Паралельно ЄІБ розробляє багатомільярдний пакет євро для країн східного та південного сусідства ЄС, регіону розширення ЄС та Центральної Азії, щоб пом'якшити наслідки кризи біженців та допомогти подолати соціальні та економічні наслідки, спричинені війною в ЄС [6].

Наразі, за доволі короткий термін, МФО надали Україні пакети екстреної фінансової допомоги, які передбачають низькі або нульові відсотки за борговими зобов'язаннями. МФО оперативно розробляють програми всеохоплюючої допомоги Уряду і бізнесу України на принципах швидкої ліквідності, цільового використання, пільгового обслуговування боргу.

Тривалість воєнного стану та бойових дій передбачити зараз складно. Міністерство економіки оцінює збитки, які може понести Україна внаслідок війни, на рівні 1 трлн дол. США., що в шість разів більше реального ВВП України за 2021 рік. Однак, тривала співпраця з МФО та успішне виконання умов за кредитними угодами з боку України в мирний час дозволяють сподіватися на подальшу швидку фінансову підтримку МФО нашої країни на пільговій та грантовій основі під час війни і в повоєнний час відбудови, отже Україна захищає мир у всій Європі та світі.

Список використаних джерел

1. Денис Шмигаль: Уряд сформував пакет рішень, які мають підтримати український бізнес під час війни : Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України, від 07 березня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-uryad-sformuvav-paket-rishen-yaki-mayut-pidtrimati-ukrayinskij-biznes-pid-chas-vijni>

2. Про державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

3. Механізм швидкого кредитування МВФ (RCF) : Міжнародний валютний фонд від 7 березня 2022 року. URL:

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/02/21/08/Rapid-Credit-Facility>

4. Світовий банк оголошує про додаткові 200 мільйонів доларів для фінансування України : Світовий банк від 14 березня 2022 року. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/03/14/world-bank-announces-additional-200-million-in-financing-for-ukraine>

5. Пакет ЄБРР щодо стійкості та засобів до існування : Європейський банк реконструкції та розвитку. URL: <https://www.ebrd.com/what-we-do/war-on-ukraine>

6. «Встань за Україну»: ЄІБ обіцяє додатково 4 мільярди євро на підтримку українських біженців з війни : Європейський банк розвитку та реконструкції від 9 квітня 2022 року. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-193-stand-up-for-ukraine-eib-pledges-additional-eur4-billion-to-support-ukrainian-war-refugees>

Мельниченко О.А., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я, Харківський національний медичний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Російська Федерація (далі – РФ), що постійно позиціонувала себе як «братський народ» і є одним з гарантів безпеки України (Будапештський меморандум, 1994 р.), неодноразово зазіхала на її територіальну цілісність: конфлікт стосовно острова Тузла (2003 р.), анексія Криму, тимчасова окупація частини території Донецької та Луганської областей (2014 р.), повномасштабна воєнна агресія (2022 р.). Тобто, на тлі переважно «істотної стурбованості» (фактично, лише декларативної підтримки) провідних країн світу, РФ все більш нахабно намагається не лише підірвати економічний та військовий потенціал України, а й позбавити її незалежності. Так, нині війська РФ та їхні найманці активно знищують житлові будинки та об'єкти критичної інфраструктури, захоплюють атомні електростанції, займаються мародерством, гвалтують, вбивають і депортують мирне населення тощо. Як наслідок, «число внутрішньо переміщених осіб перевищило 6,6 млн, а понад 4,0 млн – виїхали за кордон» [2]; «втрати України від повномасштабної воєнної агресії РФ з урахуванням уже завданих інфраструктурі та економіці руйнувань і майбутніх втрат у наступні роки перевищують \$ 1 трлн.» [1]. І це, як не прикро, не межа, оскільки допоки навіть не завершена активна фаза війни. Попри це (ще наприкінці її другого тижня) спочатку – керівництво держави, а згодом – регіонів і міст, почали озвучувати наміри післявоєнної відбудови. І якщо донині здебільшого мова йшла про необхідність концентрації фінансових ресурсів, достатніх для вирішення означеної мети, то віднині зростає значущість розробки й прийняття Стратегії післявоєнної відбудови України, концептуальні засади

якої мають бути предметом для публічної дискусії, а згодом – основою для нормативно-правових актів. Означене, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Проведені узагальнення напрацювань провідних науковців і практиків, а також результати власних досліджень дозволяють виокремити найбільш важливі виклики, які можуть бути використані в Стратегії післявоєнної відбудови України, а саме:

1. Завершення війни:

- повне припинення застосування усіх видів зброї армією РФ та її виведення за межі України;
- укладання мирної угоди, де буде максимально враховано національні інтереси України;
- обмін полоненими (за виключенням військових злочинців);
- розмінування території України, ліквідація залишків боєприпасів;
- упорядкування механізму використання/здачі зброї населенням;
- звернення до міжнародних інституцій з приводу отримання Україною репарацій та контрибуцій від РФ, а також до міжнародного трибуналу щодо притягнення до відповідальності усіх тих, хто причетні до військових злочинів на теренах України;
- повернення громадян України, які були примусово депортовані до РФ;
- сприяння поверненню до місць постійного проживання внутрішніх і зовнішніх вимушених переселенців.

2. Недопущення поновлення військових дій на території України:

- укладення міждержавної угоди за участі країн з високим політичним і військовим статусом (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Китай, Італія, Ізраїль та ін.), якою буде упорядковано механізм надання Україні гарантій безпеки від зазіхань на її інтереси з боку РФ та/чи інших держав;
- використання здобутого іміджу бренду «Україна» для зміцнення власного геополітичного становища, а з тим – переформатування світової системи безпеки (передусім, формування нових міждержавних безпекових об'єднань, які матимуть за мету унеможливлення військових конфліктів);
- ведення зваженої та послідовної внутрішньої і зовнішньої державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і пошук компромісних рішень з тих питань, що є потенційно конфліктними;
- посилення і максимально тривале у часі збереження санкцій щодо РФ, що буде й надалі погіршувати соціально-економічну та політичну ситуацію в країні-агресорі, а з тим – стримувати відновлення її військового потенціалу;
- збільшення масштабів співпраці з країнами-партнерами щодо отримання/придбання сучасної зброї, боєприпасів й інших засобів, необхідних для розвитку боєздатності Збройних сил України (далі – ЗСУ);
- розвиток вітчизняних підприємств військово-промислового комплексу (далі – ВПК), які мають істотний потенціал розробки та виробництва сучасної зброї, боєприпасів й інших товарів військового призначення;
- відбудова об'єктів військової інфраструктури (аеродроми, військові бази, склади зброї та боєприпасів тощо);

- укомплектування ЗСУ військовими-професіоналами, які належним чином умотивовані та забезпечені усім необхідним для захисту України;
- покращання теоретичної та практичної підготовки військових (перш за все, з урахуванням не лише вимог сьогодення, а й майбутніх викликів);
- формування дієвого мобілізаційного резерву, які проходилимуть систематичне поновлення військових навичок і злагодження, а також матимуть можливість (за потреби) оперативно отримати зброю й долучитись до ЗСУ;
- забезпечення координації ЗСУ з «силовиками» (Національною гвардією України та ін.), а також з органами публічного управління;
- унормування механізму формування та використання сил і засобів Територіальної оборони.

3. Відбудова національної економіки:

- передача публічного управління в регіонах цивільним (але лише тим, хто здатні забезпечити ефективну розбудову територій);
- формування цільових фондів (за рахунок міжнародної допомоги, репарацій і контрибуцій, випуск державних облігацій «Відбудова України»);
- стимулювання «переміщенню» (евакуації) промислових й інших підприємств на території, що істотно не постраждали вій війни з РФ;
- надання податкових і митних пільг для суб'єктів господарювання, які нарощуватимуть інвестиції у відбудову промислових й інших підприємств, об'єктів соціальної інфраструктури, а також будівництво соціального житла;
- унеможливлення корупції та жорсткий контроль за раціональним розподілом і використанням ресурсів, призначених для відбудови територій та реального сектору національної економіки;
- будівництво нових сучасних промислових підприємств (у т.ч. ВПК);
- аудит пошкодженого житла, а також виробничих і соціальних об'єктів; надання соціального житла; справедливе відшкодування населенню доказових фактів втрат їхнього майна (передусім, нерухомості) унаслідок війни з РФ; будівництво житла, а також виробничих і соціальних об'єктів з урахуванням сучасних стандартів безпеки, енергозбереження тощо.

4. Забезпечення соціальної справедливості:

- притягнення до відповідальності зрадників, колаборантів, мародерів й інших осіб, чий дії/бездіяльність завдали шкоди національній безпеці;
- розробка та реалізація механізмів, які дозволять виказати вдячність українського народу всім небайдужим представникам інших країн (від політиків до пересічних громадян), хто безпрецедентно підтримав Україну (надали зброю та гуманітарну допомогу, накладали санкції, розміщували й забезпечували зовнішніх переселенців);
- відзначення державними нагородами та соціальними преференціями (отримання соціального житла; пільги при вступі до ЗВО, оплати комунальних послуг; лікування, медична та психологічна реабілітація тощо) усіх тих, хто був «на передовій»; не варто забувати про родини тих, хто загинув, захищаючи Україну; на окрему подяку заслуговують звитяги пожежників, лікарів, водіїв, залізничників, комунальників, які теж здійснили свій внесок у перемогу;

- надання економічних і моральних стимулів тим територіальним громадам й окремим особам, які найбільш активно безоплатно евакуювали населення, розміщували внутрішніх переселенців, надавали гуманітарну допомогу тим, хто залишився в зоні бойових дій та на окупованих територіях;
- унеможливлення практики неправомірного отримання преференцій;
- надання соціальної допомоги (тимчасового житла) тим внутрішнім і зовнішнім вимушеним переселенцям, хто цього справді потребує;
- недопущення соціальних конфліктів між різними верствами населення, які вирізняються не лише національністю та мовою спілкування, а й їх статусом під час війни (бійці ЗСУ, ТрО...; волонтери; зовнішні/внутрішні переселенці, ті, хто залишилися за місцем постійного проживання; ті, хто перебували у полоні, в окупації, на територіях, що потерпали від постійних обстрілів і бомбардувань, або ж практично уникнуло цього).

Зрештою слід зазначити, що відбудові національної економіки має передувати не лише встановлення миру (передусім, на умовах України), а й недопущення відновлення військових дії на її території, оскільки це знецінить будь-які дії, спрямовані на післявоєнну відбудову України. І якщо ми хочемо й надалі зберігати підтримку світової спільноти (потреба в ній, насправді, буде лише зростати), то маємо забезпечити дотримання демократичних принципів реалізації внутрішньої та зовнішньої державної політики. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення результативності публічного управління розвитком української економіки та забезпечення національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Шмигаль озвучив збитки України від російського вторгнення. URL: <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/24523-shmyhal-ozvuchyv-zbytky-ukrainy-vid-rosiiskoho-vtorhnennia.html> (дата звернення: 29.03.2022)
2. Ukraine's refugee exodus tops 4 million – nearly 10 % of prewar population. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/30/ukraine-refugees-4-million-russia-war-un/> (дата звернення: 30.03.2022)

Пасічник В.М., доктор наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри державної політики та врядування,
Національний університет «Львівська політехніка»

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року розпочалася відкрита війська агресія Росії проти України. Для обґрунтування своєї агресії РФ використовує певні наративи, які задають певну систему рамок російської пропаганди. Спростування російських

пропагандистських наративів є важливим пріоритетом в забезпеченні інформаційної безпеки України та здобуття її перемоги у війні над Росією.

Наратив *«росіяни та українці є одним народом»* обґрунтовується в статті В. Путіна *«Про історичну єдність росіян та українців»*, яка вийшла 12 липня 2021 р. [2] В. Путін стверджує, що Україна – це невід’ємна частина історичної Росії, український народ – це частина російського народу, а незалежна Українська держава є штучним утворенням [2]. Ця стаття за півроку до російсько-української війни 2022 року ідеологічно обґрунтувала російську агресію проти сучасної України як анти-Росії, ліквідацію її як незалежної держави, перетворення на квазідержаву, яка має переорієнтуватися із Заходу на Росію та приєднатися до російського геополітичного, економічного, інформаційного та культурного простору.

Насправді український народ є окремим народом, який істотно відрізняється від російського народу за своєю мовою, культурою, національними характером, світобаченням та самосвідомістю, цінностями та ідеалами, історичною долею та уявленнями про перспектив свого майбутнього розвитку. Український народ має свою виразну національну ідентичність, що виділяє його в окрему націю, яка має право мати власну незалежну державу. Українська держава сьогодні відрізняється від Російської держави своїм демократизмом, вільними виборами та змінювальністю влади, свободою преси, пошануванням прав людини і національних меншин, намаганням побудувати вільну країну та прагненням розвивати з іншими народами добросусідські, взаємовигідні і партнерські відносини. Українці не хочуть приєднуватися до авторитарної Росії, де політична еліта узурпувала владу, визискує свій власний народ, знищила політичні свободи та свободу слова, здійснює агресивну зовнішню політику, прагне використати ресурси України для реалізації своїх зовнішньополітичних авантур з метою досягнення гегемонії Росії на міжнародній арені.

Розпочавши війну проти України, в своєму відеозверненні 24 лютого 2022 року В. Путін для виправдання російської агресії використав наратив: *«Росія проводить спеціальну воєнну операцію проти націоналістів та неонацистів, які захопили владу в Українській державі, щоб захистити мешканців ДНР і ЛНР та саму Росію шляхом денацифікації та демілітаризації України, а також притягнення до суду тих, хто “здійснював знуцання, криваві злочини і геноцид проти мешканців Донбасу”»* [1].

Брехливість даного російського наративу полягає у тому, що у лютому 2022 року націоналісти не перебували при владі в Україні. На президентських виборах 2019 р. «націоналістична» Україна обрала Володимира Зеленського, єврея за національністю, прихильника лібертаріанства, а не націоналізму. Об’єднаний кандидат в президенти України від націоналістів Руслан Кошулинський, якого підтримали ВО «Свобода», Правий сектор, ОУН та Державна ініціатива Яроша, набрав на президентських виборах 2019 р. в Україні лише 1,62 відсотка голосів українських виборців. На парламентських виборах націоналісти (ВО «Свобода», Правий сектор, Державницька ініціатива Яроша, ОУК, КУН) об’єдналися і висунули спільний партійний список ВО «Свобода», який набрав лише 2,15 відсотка виборців, а від цієї сили до Верховній Раді

України потрапив лише 1 народний депутат по мажоритарному округу. Українська держава впродовж 2014-2022 рр. проводила не націоналістичну, а саме ліберальну політику, яка спрямована на інтеграцію України до ЄС, утвердження цінностей демократії, прав людини та захисту прав національних меншин, правової держави і вільної ринкової економіки тощо. Окрім того, український націоналізм неправомірно ототожнювати з нацизмом. На відміну від російського шовінізму, український націоналізм не обґрунтовує вищість України над іншими народами, не закликає до воєн з своїми сусідніми країнами, щоб встановити своє панування над ними. Українські націоналісти загалом дотримуються поміркованого націоналізму, вони підтримують інтеграцію України до ліберального Європейського Союзу.

Насправді Росія здійснила широкомасштабну агресію проти України з метою повалення в ній влади, яку обрав український народ, і встановлення маріонеткового проросійського уряду (як це було зроблено у 2000 році в Чечні), використовуючи території Криму і так званих ДНР та ЛНР як плацдарм для нападу на Україну. Росія намагається досягнути саме ті цілі, які не були досягнуті нею у 2014 році під час розв'язаної нею проти України «гібридної війни». Після встановлення маріонеткового політичного режиму, «денацифікація» передбачала здійснення масових репресій проти українців, які б відмовлялися визнавати цю владу. А «демлітаризація» України позбавляла б її здатності чинити опір російській агресії, захищати свої національні інтереси в разі необхідності військовими засобами, спонукала відмовитися від Криму та Донбасу і спроб їх повернення. Демлітаризована і нейтральна Україна, очолювана проросійським урядом, втратила б свою політичну суб'єктність і втягувалася в реінтеграційні процеси пострадянському просторі, де повністю домінує РФ.

Після поразок Росії в ході воєнних дій в Україні, що стало можливим завдяки героїчному спротиву ЗСУ та українського народу, в російських державних інформаційних ресурсах починаються з'являтися нові наративи. Зокрема, Т.Сергейцев на РІА Новини зазначає: *«Українська національна демократична європейська держава є нацистською фашистською державою, український народ несе колективну відповідальність за її створення, і тому повинен бути справедливо покараний шляхом денацифікації, що повинно означати її деукраїнізацію»* [3].

У своїй статті Т. Сергійцев розкрив зміст російської політики «денацифікації» України, що передбачає здійснення геноциду та знищення українців як окремого самобутнього народу. Зокрема, він стверджує: «Україна, як показала історія, неможлива як національна держава, а спроби "побудувати" таке закономірно призводять до нацизму. Українізм – штучна антиросійська конструкція, не має власного цивілізаційного змісту, підлеглий елемент чужої цивілізації. Дебандеризації буде самої по собі недостатньо для денацифікації – бандерівський елемент є лише виконавцем і ширмою, маскування для європейського проекту нацистської України, тому денацифікація України – це і її неминуча деєвропеїзація. Бандерівська верхівка має бути ліквідована, її перевиховання неможливе. Соціальне "болото", що активно і пасивно її

підтримало дією і бездіяльністю, має пережити тяготи війни і засвоїти пережитий досвід як історичний урок і спокутування своєї провини» [3].

Політика Росії щодо «денацифікації» України, на думку Т. Сергейцева, має передбачати використання таких заходів: ліквідація будь-яких збройних формувань України, включаючи ЗСУ, знищення їхньої військової, інформаційної, освітньої інфраструктури; формування органів державної влади та міліції (оборони та правопорядку) на захоплених територіях, що ведуть каральні операції проти руху опору та підпільних українських груп; інсталяція російського інформаційного простору; вилучення навчальних матеріалів та заборона освітніх програм усіх рівнів, що містять українські ідеологічні установки; масові слідчі дії щодо встановлення персональної відповідальності за всенародний опір російському неоімперіалізму, усіх прихильників незалежної Української держави; масова люстрація, оприлюднення імен українських активістів, залучення носіїв української національної ідентичності до примусової праці щодо відновлення зруйнованої інфраструктури в порядку покарання за проукраїнську діяльність (з-поміж тих, до кого не буде застосовано страту або позбавлення волі); прийняття на місцевому рівні при кураторстві Росії первинних нормативних актів деукраїнізації "знизу", заборона всіх видів та форм відродження української національної ідеології; встановлення меморіалів, пам'ятних знаків, пам'ятників зрадникам і колаборантам України та російським окупантам; включення комплексу російських неоімперських норм до конституції нових квазідержавних маріонеткових утворень (так званих народних республік); створення постійно діючих органів щодо деукраїнізації народу України на період 25 років [3]. Отже, в Україні передбачається запровадження тоталітарного політичного режиму для того, український народ припинив своє існування як окрема нація.

Звірства російських військових під час ведення війни (Маріуполі, Харкові, Волновасі, Станиці Луганській та ін.) та на окупованих територіях (Бучі, Ірпіні, Тростянець, Бородянці та ін.), засвідчує як на практиці буде відбуватися «денацифікація» України. Йдеться про політику геноциду проти України – суцільну деукраїнізацію, тобто ліквідацію української нації та держави, передусім її національної еліти, носіїв української національної свідомості. Офіційно Росія заперечує свою причетність до цих звірств, однак її вина вже сьогодні доведена за допомогою задокументованих фактів та свідчень очевидців. Терор проти місцевого українського населення та масові його вбивства логічно впливають з теорії та практики російського неоімперіалізму, тих пропагандистських наративів, які використовує Кремль під час російсько-української війни 2022 року. І спростування цих російських наративів є важливим пріоритетом у здобутті перемоги України в інформаційній війні над агресором та забезпечення інформаційної безпеки нашої держави в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Путин о начале «специальной военной операции» в Донбассе. Главное Новости Би-би-си. 2022 р. 24 фев. URL: https://www.youtube.com/watch?v=iPvB_TcItgQ.
2. Путин В. Про історичну єдність росіян та українців. 2021. 12 лип. р. URL: https://kremlin-ru.translate.goog/events/president/news/66181?_x_tr_sch=http&_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc.
3. Сергейцев Тимофей. Что Россия должна сделать с Украиной. РИА Новости. 2022. 03 апр. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraine-1781469605.html>.

Сухаренко В.В., директор державного закладу «Спеціалізований (спеціальний) санаторій «Аркадія» Міністерства охорони здоров'я України»,
аспірант кафедри соціально-гуманітарних наук
Інституту публічної служби та управління ДУ «Одеська політехніка»
ORCID: 0000-0001-5355-7708,
науковий керівник: **Курносенко Л.В.**, кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
ДУ «Одеська політехніка»
ORCID: 0000-0003-2309-695X

МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

В умовах воєнного стану та ведення активних військових дій реабілітація військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ) є невід'ємною частиною медичної допомоги і функціонує в парадигмі Воєнно-медичної доктрини України [1], відповідно Законів України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [2] і «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3].

Термін «реабілітація» походить від латинського «habilitatis» і означає «придатність, здатність, спроможність», а префікс «ге», тобто «зворотна або повторна дія», означає «відновлення». Отже, медична реабілітація спрямована на відновлення порушених функцій організму людини з метою запобігти стану тривалої недієздатності та інвалідності [4].

Медична реабілітація набула активного розвитку в усьому світі після другої світової війни, коли урядами країн утворювалися відповідні медичні і реабілітаційні заклади для відновлення дієздатності військовослужбовців, що була втрачена внаслідок поранень, контузій, захворювань, отриманих на фронті.

У 1960 році було утворено Міжнародне товариство з реабілітації інвалідів [4], яке стало членом ВООЗ, і на першому робочому засіданні якого було

наголошено на необхідності розвитку державних служб реабілітації інвалідів, в тому числі і військовослужбовців.

Світова громадськість від розуміння медичної реабілітації як процесу, що має на меті попередження розвитку можливої тривалої недієздатності та інвалідності поступово перейшла до її визначення як скоординованого комплексу медичних, соціальних, просвітницьких заходів, направлених на досягнення по можливості найвищого рівня функціональної активності людини.

Відповідно положень Воєнно-медичної доктрини України медична реабілітація надається на четвертому рівні медичного забезпечення військовослужбовців ЗСУ у стаціонарних та амбулаторних умовах із застосуванням таких методів реабілітації, як фізична реабілітація, методи апаратної фізіотерапії, природні лікувальні ресурси (мінеральні води, лікувальні грязі), методи психотерапії тощо.

Медична реабілітація військовослужбовцям в Україні надається в парадигмі єдиного медичного простору на базі військово-медичних клінічних центрів (ВМКЦ) Медичних сил Збройних сил України, медичні служби та реабілітаційні (санаторно-курортні) заклади силових міністерств та відомств України, мережа госпіталів ветеранів війни МОЗ України, цивільних закладів охорони здоров'я всіх форм власності.

Реабілітаційні заходи військовослужбовцям у довготривалому реабілітаційному періоді реалізуються виключно в санаторно-курортних закладах ЗСУ: Центри медичної реабілітації та санаторного лікування «Одеський», «Трускавецький», «Пуца Водиця»; Центральний військовий санаторій «Приморський»; Центральний військовий клінічний санаторій «Хмільник»; санаторні відділення ВМКЦ Центрального та Південного регіонів.

Поза гострим періодом захворювання, з метою відновлення або поліпшення здоров'я, медична реабілітація є частиною державних медичних гарантій населення України та входить в пакет гарантованих державою послуг, які надаються цивільними закладами охорони здоров'я всіх форм власності на умовах укладених договорів з Національною службою здоров'я України (НСЗУ). За повідомленням НСЗУ у 2021 році 292 медичні заклади уклали договори на надання послуг з медичної реабілітації. У підгострому та відновному періодах послуги можуть отримати пацієнти з ураженням нервової системи та опорно-рухового апарату. Програма медичних гарантій містить такий обсяг безоплатної медичної допомоги з реабілітації: огляд і консультації; створення індивідуальної програми; моніторинг стану пацієнта; навчання пацієнтів, їхніх родичів або доглядачів особливостей догляду, запобіганню ускладнень; консультації інших спеціалістів; психологічний супровід пацієнтів після перенесених травм та/або післяопераційних втручань.

З метою подальшого розвитку системи медичної реабілітації військовослужбовців в Україні необхідно: залучення всіх ресурсів і спроможностей єдиного медичного простору України; фінансове, кадрове та ресурсне посилення спроможностей Медичних сил ЗСУ щодо забезпечення медичною реабілітацією військовослужбовців за рівнями медичної допомоги та групами захворювань; створення єдиної програми реабілітації

військовослужбовців з інтеграцією закладів охорони здоров'я всіх відомств і форм власності в цей процес на всіх рівнях медичної допомоги; створення єдиного електронного реєстру реабілітації військовослужбовців з дотриманням принципів захисту персональних даних; розширення пакету медичних гарантій НСЗУ пакетом реабілітаційних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей; розроблення (оновлення чинних) стандартів надання медичної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Воєнно-медична доктрина України: постанова Кабінету міністрів України від 31.10.2018 № 910. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-%D0%BF#Text>
2. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
4. Медична та соціальна реабілітація : навч. посіб. / [за заг. ред. І. Р. Мисули, Л. О. Вакуленко]. – Тернопіль: ТДМУ, 2005. – 402 с.

Теличко В.С., юрисконсульт,
Комунальне підприємство «Міське капітальне будівництво»
Одеської міської ради

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ, РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ ТА БУДІВНИЦТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

У цей складний час Україна, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1], повинна в першу чергу, забезпечити безперебійну роботу промисловості, сільського господарства, зберегти та надати робочі місця для забезпечення життєдіяльності держави та людей.

Для безперервної роботи адміністративних органів у містах, де їх фізична присутність неможлива, пропонуємо перевести діяльність в онлайн режим у програмах zoom, google meet і тому подібних.

У воєнний час, згідно ч. 1, 3 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в населених пунктах, в яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження з різних причин, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, утворюються військові адміністрації [2].

Отже, поряд з компетентними органами влади, які зазвичай, згідно законодавства України розглядають питання та приймають рішення щодо виділення земельних ділянок для різних потреб, було б доцільно надати повноваження і військовим адміністраціям з приводу видачі розпорядження щодо капітального будівництва модульних будинків для наших людей, які із-за війни вимушені покинути місця постійного проживання та втратили роботу.

Даний тип будинків відноситься до швидко будівних споруд, які зводяться в найкоротший термін. Також, до переваг відноситься мобільність, фіксована вартість будівництва, відсутність «відходів» на будівельному майданчику. Будівництво тимчасово надасть нові робочі місця для людей які втратили роботу, але мають житло. Виділення земельних ділянок та отримання дозволу на виконання будівельних робіт дуже тривалий процес [3], але ми повинні розуміти, що в умовах війни необхідно приймати досить серйозні рішення дуже швидко, тому, пропонуємо органам місцевої влади зробити все можливе задля прискорення виділення земельних ділянок для розміщення модульних будинків.

Виконуючи вищезазначені задачі необхідно внести зміни у ч. 3, 6, 8, 9 ст. 123 Земельного кодексу України. Згідно вказаних статей, відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування в межах своїх повноважень у місячний строк розглядає клопотання і дає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, або надає мотивовану відмову у його наданні та у двотижневий строк з дня отримання вказаного проекту приймає рішення про надання земельної ділянки у користування [4]. Тобто, розглядати та вирішувати зазначені питання на сесіях порядку денного компетентних органів влади необхідно одразу після їх надходження, не чекаючи настання строку, вказаного у зазначених статтях. Також, п. г ч. 2 ст. 28 Закону України «Про землеустрій», максимальним строком складання документації із землеустрою, крім документації із землеустрою, яка одночасно є містобудівною документацією, не повинен перевищувати шести місяців з моменту укладення договору [5], але виходячи з потреб надання тимчасового житла для переміщених осіб, цей строк також необхідно скоротити.

Дуже цікавим є те, що за проектом ООН у Львівській області для біженців створять модульні будинки, а збір коштів для втілення проекту у життя запустили фонд «Ми маємо сили» та волонтерський проект LeoStates. Всього на території містечка будуть від 100 до 250 будиночків, це безпечний притулок для 500-1000 осіб із пральною, медичною станцією, Wi-Fi та складом гумдопомоги. Доступ до шкіл, дитячих садків та магазинів мешканцям хабів буде обов'язковий. Для переселенців проживання у місті буде безплатним [6].

До того ж, у промисловій галузі на базі існуючих заводів та підприємств пропонуємо створити суміжні за напрямками споруди, та розробити план розширення асортименту і виробу нової продукції, це призведе до створення нових робочих місць: для зведення нових споруд - тимчасові робочі місця, а для робіт на підприємствах - постійні, також укріплення регіонів та експорту нової продукції. З врахуванням запропонованих змін у законодавство України, виділення земельних ділянок, для вказаних потреб, буде значно ефективнішим.

Приведу приклад цієї моделі: на базі хлібозаводів можна створити цехи для виготовлення макаронних виробів тощо. По-перше це призведе до створення нових робочих місць, по-друге до експорту, по-третє кожен регіон може виготовляти сам собі макаронні вироби, минаючи витрати на міжрегіональну логістику.

Інший приклад на основі регіону Одеської області: на базі Тилігульського, Хаджибейського лиманів та інших водойм, виділити ділянки, створити риболовні загоны для ловлі бичка, кільки тощо. Потім, на існуючих консервних заводах, які профілюються на виробництві паштету, томатної пасти - додати виробництво рибних консерв. Дана модель також призведе до створення нових робочих місць, торгівлі між регіонами та експорту.

Також, треба залучити різноманітних наукових працівників, спеціалістів, викладачів академій та університетів для проведення консультацій щодо найефективніших технологій для всіх підприємств.

З огляду на вищевикладене, зазначене призведе до забезпечення ревіталізації та розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Конституція України [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1996, № 30, ст. 141 (редакція від 01.01.2020) - режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2015, № 28, ст. 250 (редакція від 01.04.2022) – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .

3. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2011, № 34, ст. 343 (редакція від 03.04.2022) – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> .

4. Земельний кодекс України [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2002, № 3-4, ст. 27 (редакція від 07.04.2022), режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1056> .

5. Закон України «Про землеустрій» [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 2003, № 36, ст. 282 (редакція від 07.04.2022) – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> .

6. У Львівській області для біженців створять модульні будинки за проектом ООН [Електронний ресурс] <https://itc.ua/ua/novini/u-lvivskij-oblasti-dlya-bizhencziv-stvoryat-modulni-budinki-za-proyektom-oon>.

Федець А.В., аспірант навчально-наукового інституту державного управління Національного університету «Львівська політехніка», начальник відділу перевезення цінностей у Львівській області управління з перевезення цінностей Центрального сховища Національного банку України
Науковий керівник: **Матвіїшин Є.Г.**, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри регіонального та місцевого розвитку Інституту державного управління Національного університету «Львівська політехніка»,

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТІВКОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Банківську систему можна вважати центральним елементом сучасної ринкової економіки, саме вона виконує функції щодо акумулювання та перерозподілу вільних грошових ресурсів, забезпечуючи рух коштів між всіма економічними суб'єктами та підтримання процесів відтворення. Стабільна та надійна банківська система є монолітною основою для ефективного функціонування економіки України, як у мирний так і воєнний час.

Якщо застосувати концепцію «виклик — відгук» відомого англійського вченого А. Дж. Тойнбі до банківської системи України, то можемо переконливо стверджувати, що вона довела свою стабільність та ліквідність в умовах роботи під час воєнного стану, здатність до вирішення фундаментальних кризових явищ, забезпечила надійну роботу готівково-грошового обігу країні [1].

Звичайно, війна ще не завершилась, не все так було оптимістично у початкові її дні, українська банківська система, як і вся система публічного управління країни пережила первинний шок від цинічного вторгнення ворогів, що проявилось встановленням лімітів на зняття громадянами гривневих коштів з банківських рахунків, забороною на зняття валютних коштів, відсутністю готівки у достатній кількості у банках та банкоматах та великими чергами до них, іншими проблемами. Проте банківська система України, органи державної влади вистояли та забезпечують сьогодні стабільну та надійну роботу, наближають час нашої перемоги [2].

У цей важкий час українська банківська система має безпрецедентну підтримку та допомогу від ряду центральних банків світу, зокрема Європейський центральний банк (ЄЦБ) та центробанк Польщі організовують для мільйонів українських біженців схему обміну гривні на євро [3]. Все це свідчить, про те, що Національний банк України (далі- Національний банк) може розраховувати на підтримку європейських колег у проведенні стратегічних банківських реформ та удосконалення публічного управління у післявоєнний період.

Стан економіки будь-якої країни значною мірою визначається рівнем організації готівкового грошового обігу, ведення емісійно-касових операцій, безперебійним забезпеченням потреб економіки в готівкових коштах.

Сучасні виклики зовнішнього середовища потребують своєчасних та ефективних методів реагування на них, відповідних внутрішніх змін, спрямованих на розвиток інструментів управління, стратегічного бачення, підвищення операційної ефективності, оптимізацію процесів, саме тому центральним банком нашої держави ще починаючи з 2014 року було прийнято ряд нормативно-правових актів щодо організації та забезпечення роботи банківської системи України в особливий період, що стало основним чинником забезпечення її стабільності у воєнний час [4].

Відповідно до частини другої статті 2 Закону України "Про Національний банк України" Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України та іншими законами України [5].

Національний банк, як провідна державна банківська установа, забезпечує організацію та регулювання операцій з інкасації коштів та перевезення валютних цінностей в Україні, встановлює норми та правила, що визначають порядок їх проведення, здійснює контроль за їх дотриманням, видає ліцензії на надання банкам послуг з інкасації коштів [5].

Наявність готівкових коштів у банківських установах, касових центрах обробки готівки, банкоматах, різноманітних пристроях самообслуговування забезпечується підрозділами інкасації та перевезення валютних цінностей.

З метою забезпечення ефективного готівкового обігу, забезпечення ринку готівкою належної якості, у необхідному обсязі та номіналах, Національним банком у 2016 році було прийнято Концепцію організації готівкового обігу в Україні та ініційовано перехід з класичної контрольованої моделі організації готівкового обігу на делеговану модель організації готівкового обігу. Класична контрольована модель передбачала доставку готівкових коштів від Національного банку до банківських установ України, їх філій та відділень, через власну мережу відділів готівкового обігу у регіонах, перевезення яких забезпечувалось силами підрозділів перевезення цінностей Національного банку та інкасацією банківських установ [6].

Делегована модель організації готівкового обігу, передбачає делегування Національним банком частини своїх функцій щодо забезпечення готівкою регіонів комерційним учасникам ринку – уповноваженим банкам та інкасаторським компаніям Cash-in-Transit (CIT) [6].

Основна мета реалізації делегованої моделі в Україні має знизити витрати держави на готівковий обіг та сприяти розвитку конкурентного ринку послуг з інкасації. Делегована модель переважно застосовується у Великобританії, Бразилії, Нідерландах, Фінляндії та Швеції, проте не в більшості країн з розвинутою потужною економікою та банківською системою Європейського союзу (ЄС), членство у якому Україна так прагне отримати за прискореною процедурою [6].

Разом з тим, після впровадження делегованої моделі в Україні передбачається фактична ліквідація державних підрозділів перевезення

цінностей Національного банку України, функції та завдання яких щодо забезпечення своєчасного та безперервного перевезення цінностей, наповнення економіки готівкою відносяться до стратегічних питань забезпечення національної безпеки України [6].

Такого роду військового конфлікту, таких розмірів та інтенсивності військових дій, вже давно не бачила жодна країна світу. Коли саме завершиться війна в Україні наразі невідомо, проте ми маємо чітко усвідомлювати та розуміти про те що наш ворог і надалі мабуть залишиться нашим сусідом. Відповідно ці підвищені ризики та небезпеки мусимо завжди враховувати при плануванні розвитку банківської системи держави.

За наслідками цієї війни, вже усвідомлюємо, що Україна не повинна застосовувати у себе запозичені чужі моделі, а має запровадити свою оригінальну модель організації готівкового обігу країни з врахуванням свого геополітичного розташування, практичного набутого досвіду роботи у умовах війни, факторів безпеки та з використанням інноваційного закордонного досвіду організації роботи готівкового обігу.

Важко навіть уявити собі ситуацію на ринку готівкового обігу країни під час війни, коли б державних підрозділів перевезення цінностей Національного банку вже не існувало. Тому питання їх подальшого збереження та розширення – одне з ключових вирішень нагальної проблеми забезпечення національної безпеки України.

Водночас виявилось, що не всі банківські установи, які отримали статус уповноважених банків, готові виконувати у повному обсязі вимоги Національного банку, які передбачають вкладення досить значних інвестицій (створення касових центрів обробки готівки, закупівля вартісного обладнання та великовантажного інкасаційного панцерованого автотранспорту, тощо), що в свою чергу створює значні ризики повної реалізації впровадження делегованої моделі в Україні, інші виклики та проблеми.

Для мінімізації наслідків такої ситуації та стабільного забезпечення готівкою банківських установ та економіки України в цілому, пропонується розглянути можливість створення та впровадження альтернативної моделі організації готівкового обігу України, яка б передбачала наступні варіанти:

1) термінове відновлення централізованого забезпечення банківських установ країни, у тому числі уповноважених банків готівкою, виключно силами підрозділів перевезення цінностей Національного банку;

2) забезпечення належних умов для роботи на готівковому ринку України потужної закордонної транснаціональної інкасаційної компанії (СІТ);

3) створення на базі Національного банку державного підприємства «Укрінкасія» для надійного та стабільного надання послуг з інкасації коштів та перевезення цінностей всім учасникам грошового ринку, у тому числі його закордонних відділень.

4) перегляд та удосконалення всіх норм та вимог щодо роботи та оснащення підрозділів інкасації з врахуванням набутого досвіду під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Тойнбі А. Дж. Концепція «Віклик — Відгук», URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>, дата звернення: 03.04.2022;
2. П. Дадашова, Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни, інтернет-ресурс Українська правда, 16.03.2022 URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/>, дата звернення: 03.04.2022;
3. ЄЦБ готовий налагодити обмін грошей для українських біженців з гарантією ЄС, інтернет-ресурс Українська правда, 29.03.2022 URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/29/7136849>, дата звернення: 03.04.2022;
4. Положення про організацію готівкового обігу і ведення емісійно-касових операцій у банківській системі в особливий період, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 05.05.2018 № 51, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051500-18#n7>, дата звернення: 03.04.2022;
5. Закон України “Про Національний банк України”, затверджений постановою Верховної Ради України від 20.05.1999 № 679–XIV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>, дата звернення: 03.04.2022;
6. Національний банк передає на аутсорсинг забезпечення готівкою в регіонах в Україні від 06.10.2016 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-peredaye-na-autsorsing-zabezpechennya-gotivkoyu-v-regionah-ukrayini>, дата звернення: 03.04.2022).

Цогла І. В., викладач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики,
Пересоляк В. Ю., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗБУДОВА ТЕРИТОРІЙ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОДНЕ З КЛЮЧОВИХ ЗАВДАНЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

За всіх жахів війни і непередбачуваності майбутнього ходу подій необхідним у сьогодні є планування відбудови країни після закінчення війни.

Одним із основних завдань післявоєнної реконструкції має стати відновлення та створення нової фізичної інфраструктури для забезпечення життєдіяльності суспільства і підтримки довгострокового економічного розвитку.

План реконструкції України повинен скеровуватися не лише на відбудові житлових та громадських центрів, а потребує відновлення промислового виробництва, індустріалізації та масовим впровадженням нових технологій.

Загалом процес відбудови включатиме кілька етапів – фізичний, економічний, соціальний та інституційний.

Програми післявоєнної реконструкції, які впроваджувалися в різних країнах в останні десятиріччя, засвідчили, що досягнення позитивних результатів цих програм вимагає наявності, перш за все, безпечного середовища (завершення військових дій), стратегічного бачення тощо.

Особливу увагу при розробці плану реконструкції країни повинна приділятися питанням активізації приватних інвестицій в малі та середні підприємства й створення нових робочих місць для людей, що втратили роботу під час війни, для мігрантів, що повертатимуться, та для демобілізованих військовослужбовців.

У контексті історичного досвіду підготовки програм післявоєнної реконструкції для України є досвід післявоєнної Європи (План Моргантау та План Маршала) та найбільш наближений до сьогодення план відбудови Західних Балкан.

План Моргантау був розроблений в 1944 році і отримав схвалення президента США Франкліна Рузвельта та прем'єр-міністра Великобританії Вінстона Черчілля [3].

План Моргантау (розроблений в 1944 році) був спрямований на Німеччину і передбачав перетворення її на аграрну країну. Після закінчення Другої світової війни план Моргантау почали впроваджувати, але було зроблено висновки про катастрофічні наслідки втілення в життя запланованих заходів. І як результат реалізацію плану Моргантау було зупинено [3].

На заміну йому прийшла «Програма відновлення Європи» (відома як план Маршалла), у реалізації якої брали участь 17 європейських держав. Реалізація цієї програми не тільки сприяла відновленню постраждалої економіки, але й була передумовою створення об'єднаної Європи із загальним ринком.

У процесі підтримки миру та післявоєнної відбудови Балканських країн основним донором став Європейський Союз, який започаткував Процес Стабілізації та Асоціації з метою досягнення стійкого миру в регіоні та підготовки цих країн до членства в ЄС.

Пріоритетними сферами для зовнішньої підтримки стали публічна інфраструктура, реструктуризація фінансового сектору, місцевий розвиток і розбудова інститутів, включаючи державне управління.

Серед галузей інфраструктури, які підлягали відновленню, основне місце посідали транспортна інфраструктура, лінії електропостачання і зв'язок. Значна увага приділялася також проблемам повернення біженців і тимчасово переміщених осіб.

Отже, за прикладом відбудови післявоєнних країн Європи відновлення України як у плані економічному так і соціальному має тісно пов'язуватися із завданнями інтеграції до ЄС.

То ж, програма післявоєнної реконструкції для України мала б передбачати застосування спеціальних інструментів відновлення і модернізації промисловості, як ключової сфери для генерування потоку доходів і збільшення зайнятості населення.

Такими інструментами можна вважати інноваційні технології, перехід на нові види сировини, впровадження нових технологій, забезпечення прогресивного розвитку сільського господарства (селекціонування продуктивних високоврожайних сортів, насіння, поголів'я худоби, створення високопродуктивної сільськогосподарської техніки тощо).

Саме такий підхід який передбачає активізацію аграрного сектору економік, реструктуризації підприємств, залучення іноземного капіталу гарантуватиме створення механізмів самопідтримуючого економічного зростання та генерування нових робочих місць у післявоєнній економіці.

Урядом України подано пропозицію Президенту України про створення Фонду відновлення України [2].

План відновлення України та наповнення Фонду відновлення України, який був обговорений Прем'єр-Міністром України з президентом Європейського інвестиційного банку Вернером Хойєром складається з трьох етапів. Перший етап – це оперативне тимчасове відновлення зруйнованих об'єктів. у деяких містах він уже триває. Другий етап – це швидке відновлення стратегічної інфраструктури (вода, електроенергія, газ тощо) для можливості забезпечити існування населення на зруйнованих територіях. Третім етапом повинно бути повноцінне відновлення наших міст, містечок, будівель, інфраструктури і загалом країни [2].

Наразі питання, пов'язані з післявоєнним відновленням та розбудовою територій є дуже актуальними. У процесі відновлення спостерігатимемо внутрішню міграцію населення, у зв'язку із змінами трудових центрів та структурною перебудовою економіки.

Органам виконавчої влади спільно з органами місцевого самоврядування необхідно:

виробити стратегію відбудови України за напрямками економіки з урахуванням функціонального використання територій (сільськогосподарські, виробничі, рекреаційні, громадські зони тощо);

планування реконструкції та перепланування населених пунктів передбачити з урахуванням релокації виробничих потужностей, зміною територій розселення людей та потребою викликаною післявоєнним станом.

Список використаних джерел

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Наукове видання

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ
І В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Київ, 15-28 квітня 2022 року)

Том III